ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ МІСЯЧНИК

2

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

Суспільно-політичний
і науково-літературний
місячник

Видає
Українська Видавнича Спілка

LIBERATION PATH

Ukrainian Political,
Social, Scientific & Literary
Magazine

Published monthly by
Ukrainian Publishers Ltd.

No. 2 (395), February, 1981, Vol. XXXIV

Редагує Колегія
Відповідальний Редактор — *Ілля Дмитрів*
Заступник Відповідального Редактора — *М. В. Поврозник*
Члени Редакційної Колегії:
проф. д-р Г. Васькович, проф. д-р С. Галамай, Ю. Заблоцький, проф. д-р М. Кушнір, інж. В. Олеськів, ред. Л. Полтава, проф. Б. Романенчук, проф. д-р К. Савчук, д-р Б. Стебельський, проф. П. Цимбалістий.

Редакція і Адміністрація
200, Liverpool Road, London, N1 1LF, Tel.: 607 6266/7

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ »ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ« НА 1981-ий РІК

Країна	*Річна передплата*	*Піврічна передплата*	*Чвертьрічна передплата*	*Окреме число*
Австралія	*30 дол.*	*15 дол.*	*8 дол.*	*3 дол.*
Австрія	*500 шіл.*	*260 шіл.*	*150 шіл.*	*55 шіл.*
Аргентіна	*40.000 пез.*	*20.000 пез.*	*10.000 пез.*	*4.000 пез.*
Бельгія	*1,200 бфр.*	*650 бфр.*	*400 бфр.*	*150 бфр.*
В. Британія	*15 ф.*	*8 ф.*	*4.50 ф.*	*1.50 ф.*
Канада	*40 дол.*	*22 дол.*	*12 дол.*	*4 дол.*
США	*35 дол.*	*20 дол.*	*12 дол.*	*3.50 дол.*
Німеччина	*70 н.м.*	*40 н.м.*	*25 н.м.*	*8 н.м.*
Франція	*150 фр.*	*80 фр.*	*50 фр.*	*20 фр.*
Швеція	*150 кор.*	*80 кор.*	*50 кор.*	*20 кор.*

В інших країнах — рівновартість американських долярів.

Передплату просимо ласкаво вносити наперед, безпосереднъо на адресу Адміністрації »Визвольного Шляху« в Лондоні, або, якщо це Вам вигідніше — на адреси наших Заступників як на стор. 3-ій обкладинки.

Обкладинка роботи проф. *Р. Лісовського*

Printed in Great Britain by Ukrainian Publishers Ltd., 200 Liverpool Rd., London, N1 1LF

ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ І НАУКОВО ЛІТЕРАТУРНИЙ МІСЯЧНИК

Кн. 2 (395) **ЛЮТИЙ, 1981** **Річник XXXIV**

Зміст II-ої книжки

До джерел московського імперіялізму

М. Шульга: БОЛЬШЕВИЗМ І МОСКОВСЬКИЙ НАРОД 131
Б. Романенчук: СОВЄТСЬКІ СОЦІЯЛІСТИЧНІ РЕАЛІСТИ І Л. УКРАЇНКА 143
Леся Українка (поезії): ХВИЛИНА РОЗПАЧУ — 153; СКРІЗЬ ПЛАЧ І СТОГІН, І РИДАННЯ ... — 154.

*

Роман Зварич: ЗА ЯКУ БОРОТЬБУ? (Продовження, 5) 155
Ілля Дмитрів: СИНОД ПОМІСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ 166
Слово Патріярха на відкритті Синоду в Базиліці св. Петра у Ватикані — 167; Слово Патріярха на відкритті Синоду в залі »Тресте Ротте« — 169; Привітальне слово кардинала В. Рубіна — 170; Слово Патріярха під час обіду в УКУ — 171; Привітальне слово Патріярха до папи Івана-Павла II під час авдієнції владик УКЦ — 172; Відповідь Папи під час авдієнції з Владиками — 173; Привітальне слово Патріярха до Папи під час спільної авдієнції — 174; Відповідь Папи Патріярхові на спільній авдієнції — 174; Слово Блаженнішого Патріярха до Владик на закінчення Синоду — 176; Пресовий комунікат з патріяршої канцелярії — 177; Торжественне осудження т. зв. »Львівського Собору« з 1946 року — 179; Заключні спостереження — 180.

Матеріяли й документи з поневоленої України

— МАТЕРІЯЛИ СПРАВИ ГЕЛЬ І. А. (те, що збережено) 181
— РЕПРЕСОВАНІ УКРАЇНЦІ (продовження, 2) 192

Поезії з нескореної України

Ігор Калинець: САД — 203; НОЧІ — 203; *Микола Руденко:* ТАК ПРОСТО ВСЕ ... — 204; *Зіновій Красівський:* ДУМА — 204; О, ЗЕМЛЕ МОЯ! — 205.

З галерії творчости наших письменників і поетів

Ф. Коваль (поезії): Мойсеїв кіш — 206; Я випив би твою любов до дна ... — 206; Приходять ночі ... — 207; Солодка пісня — 207. *Ярослав Курдидик:* Символи (Присвята усім тим, що загинули на засланнях ... — 208; Дороговкази — 208; Дуби у вазонках — 209; Ніч — 210. *Андрій Легіт:* Не зазнавайсь — 210; Ясні свічада на блакитнім фоні — 210.

*

Д-р М. Климишин: ПРО ПОЕТИЧНУ ТВОРЧІСТЬ С. КАРАВАНСЬКОГО 211

Наука і досліди

Д-р Блянка Єржабкова: БІБЛІОГРАФІЯ НАУКОВИХ ПРАЦЬ О. КУЛЬЧИЦЬКОГО 220

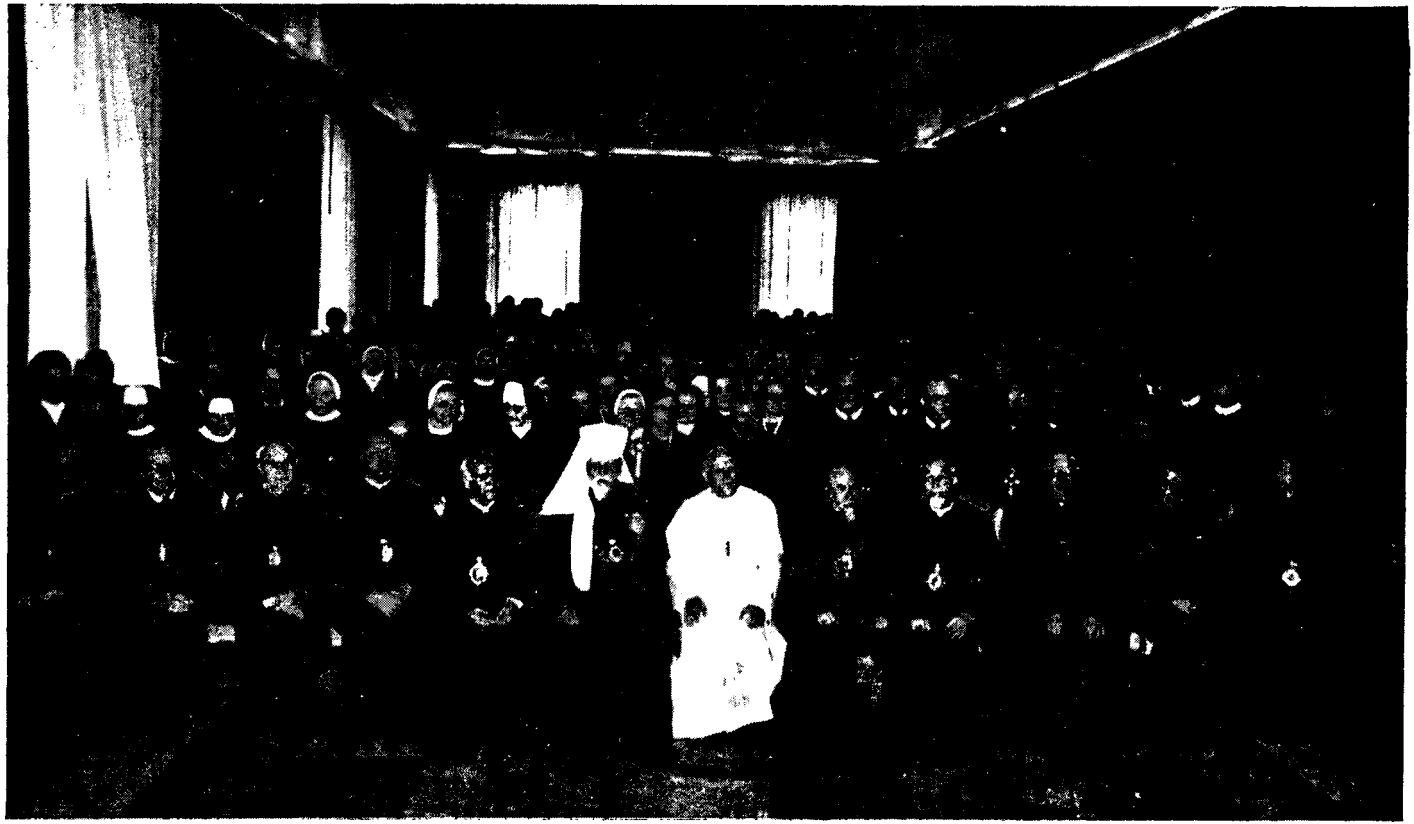
Рецензії

Данило Міршук: ЗІБРАНІ ТВОРИ 230
О. *Питляр:* ЗА П'ЯТДЕСЯТ ЛІТ (Репортажний спомин) 236
Петро Одарченко: ПРОТИ РУСИФІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ (Відповідь П. Форманюкові й А. Юринякові) 241
Протопресв. Н. Плічковський: 25-ЛІТТЯ ПРИЯТЕЛІВ ТВОРЧОСТИ М. ЗЕРОВА В АВСТРАЛІЇ 248

*

— Сл. п. інж. ПАВЛО БОРУШЕНКО (Некрологи Проводу ОУН і Президії СУВФ) 253
БІБЛІОГРАФІЯ 255

ВИДАЄ »УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА«
ЛОНДОН

Їх Блаженство Патріярх Отець Йосиф, Владики Помісної УКЦеркви, священики, монахи, монахині, богослови, семінаристи і представники мирянства на спільній авдієнції в папи Івана-Павла II у дні 1-го грудня 1980 року.

ДО ДЖЕРЕЛ МОСКОВСЬКОГО ІМПЕРІЯЛІЗМУ

М. ШУЛЬГА

БОЛЬШЕВИЗМ І МОСКОВСЬКИЙ НАРОД

Московські еміґраційні »антибольшевики« (за вийнятком Г. Федотова і Н. Бердяєва) та дехто з теперішніх дисидентів, як ось ген. П. Григоренко твердять, що большевизм є виключно інтернаціональним явищем, а большевицька партія являє собою злочинну зграю міжнародного комунізму. Обґрунтовують вони це твердження тим, що нібито всі народи колишньої московської імперії — теперішнього СССР — в однаковій мірі причасні до большевизму та постачають для большевицької партії не тільки її провідних членів (Ленін — москаль, Сталін — грузин, Каганович — жид, Г. Петровський — українець і т. д.), а й рядових членів і симпатиків. Чи так воно насправді?

1. Про національний склад большевицької партії

Йосиф Сталін, як делеґат V (Лондонського) з'їзду РСДРП, що відбувався у днях від 30 квітня до 19 травня 1907 р., про підсумки з'їзду, між іншим писав: »цікаві цифри про склад з'їзду під оглядом »територіяльного розподілу« делеґатів. Виявилось, що великі групи меншовицьких делеґатів надсилаються головним чином селянськими і ремісничими районами: Гурія 9 делеґатів, Тифліс 10 делеґатів, малоросійська селянська організація »Спілка« здається 12 делеґатів, Бунд (величезна більшість — меншовицькі) і, як вийняток, Донецький басейн 7 осіб. На відміну від того *великі групи большевицьких делеґатів надсилаються виключно великими промисловими районами: Петербург 12 делеґатів, Москва 13 чи 14 делеґатів, Урал 21 делеґатів, Івано-Вознесенськ 11 делеґатів, Польща 45 делеґатів.*

Не менше цікавим є склад з'їзду під оглядом національним. Статистика показала, що більшість меншовицької фракції становлять жиди (не враховуючи, зрозуміло, бундовців), далі йдуть грузини, потім росіяни. Натомість величезну більшість большевицької фракції становлять росіяни, далі йдуть жиди (не враховуючи, зрозуміло, поляків і лотишів), потім грузини і т. д. У зв'язку з цим хтось із большевиків жартома зауважив (здається тов. Алексінський), *що меншовики — жидівська фракція, а большевики — істино-російська,* отже, не бракувало б нам, большевикам, улаштувати в партії погром.

А такий склад фракцій не тяжко пояснити: осередками большевизму являються головним чином великі промислові райони, райони чисто російські, за вийнятком Польщі, тоді як меншовицькі райони, райони дрібного виробництва, являються так само районами жидів, грузинів і т. д.«[1].

Московський склад большевицької фракції Й. Сталін пояснює тим, що москалів було делеговано на з'їзд від великих промислових центрів. Це марксівське пояснення.

Логічним було б зробити висновок, що большевизм мусів би захопити робітників найрозвиненіших в промисловому відношенні країнах: США, Англії і Німеччини, але ми цього й досі не спостерігаємо. Навпаки, большевизм в Европі полонив своєю ідеологією робітників відносно відсталих у промисловому відношенні країнах, як Франції, Італії й інших. Правда, большевики і тут мають рецепту: в США і Англії, мовляв, буржуазія за рахунок грабунку колоній підхарчовує свою робітничу клясу й витворює серед неї прошарок »робітничої аристократії«, що вірою і правдою прислужується своїй буржуазії.

Але таке большевицьке твердження можна поширити логічно й на московську робітничу клясу у відношенні до робітників, що належать до націй гноблених Москвою, до націй московських колоній. Чому ж тоді »робітнича аристократія« московської нації і ціла її робітнича кляса не стала служити вірою і правдою московській національній буржуазії?

Згодом почерез десять років, кілька місяців перед большевицькою революцією, у днях від 26 липня до 3 серпня 1917 р., відбувся VI з'їзд большевицької партії, на якому було 128 делегатів з рішальним голосом, що репрезентували 240.000 членів тієї партії.

Членство большевицької партії в силі 240.000 осіб на той час розподілялось так:

Всього членів большевицької партії в московській імперії		240.000	100.0%
1. Московські етнографічні землі (40 губерній)		201.221	83,1%
З них в 12 центр. промисл. губ.	106.076		
в 28 хліборобських губерніях	95.145		
2. Україна (12 губерній)		14.317	6,0%
З них: у містах	10.992		
в селах	3.325		
3. Інші народи гноблені Москвою		24.462	11,0%

Брошура »Всеросійський перепис членів РКП 1922 р.«, за якою наводимо ці цифри, не подає національного складу большевицької партії. Фактично москалі в большевицькій партії того часу складали більше ніж 83%, бо на землях гноблених Москвою народів

1) Й. Сталін: »Лондонський з'їзд Російської соціял-демократичної партії«, 1949 р., стор. 5-7. (Підкреслення наше, — М. Ш.).

більша частина большевицької партії складалась теж з москалів, а на більшості етнографічних земель тих же народів большевицьких організацій взагалі не було. Про це свідчить виступ на X з'їзді большевицької партії (березень 1921 р.) делеґата від Туркестану Сафарова, який сказав: »На окраїнах ми не мали міцного революційного руху (я говорю головним чином про східні окраїни). Наприклад, у Туркестані комуністична партія народилася лише після Жовтневої революції«[2].

Цікаво відмітити, що промислові й сільські губернії московських етнографічних земель мали майже однакову кількість членів партії (промислові — 106.076, сільські — 95.145), а на Україні 75% членів партії було в містах і тільки 25% в селах. Отже, большевики були на Лондонському з'їзді »істино-російською« фракцією, а згодом стали »істино-російською« партією не тільки тому, що вони репрезентували московський пролетаріят великих промислових центрів, а й тому, що вони репрезентували в неменшій мірі також і московське селянство.

На VII з'їзді большевицької партії, що відбувся в березні 1918 р., національний склад делеґатів з'їзду виглядав так: на 29 делеґатів з вирішальним голосом були представники партії від організацій: Петрограду — 10, Далекого Сходу — 1, Сибіру — 1, Фінляндії — 1, Литви — 1, Москви — 7, Уралу — 4, Донбасу — 3, Саратовської области — 1. Про що свідчать вищенаведені дані »Стенографічного звіту VII з'їзду большевицької партії«? Вони свідчать про те, що:

1) Від етнографічних земель гноблених Москвою народів був лише 1 делеґат від Литви і то, мабуть, не литовець;
2) Петроград і Москва на 29 делеґатів з'їзду мали 17 делеґатів, себто мали запевнену більшість на з'їзді.

VIII з'їзд большевицької партії відбувся 19-23 березня 1919 р. За даними »Короткого курсу історії ВКПб« на з'їзді було 301 делеґатів з рішальним голосом, а за даними »Стенографічного звіту про VIII з'їзд большевицької партії«, делеґатів з рішальним голосом було 305, які за національним складом розподілялися так:

1)	москалі	190	62,3%
2)	жиди	49	16,0%
3)	лотиші	21	7,0%
4)	українці	11	3,6%
5)	поляки	10	3,2%
6)	литовці	5	1,6%
7)	білоруси	2	0,7%
8)	естонці	3	1,0%
9)	вірмени	4	1,4%
10)	грузини	3	1,0%
11)	фінляндці	3	1,0%
12)	французи	1	0,3%

2) Стенографічний звіт X-го з'їзду, стор. 104.

13) німці	1	0,3%
14) татари	1	0,3%
15) зиряни	1	0,3%
Разом	305	100,0%

IX з'їзд большевицької партії відбувся в березні (відкрився 29-го березня 1920 р.). За даними »Стенографічного звіту« про IX з'їзд большевицької партії з 554 делеґатів з рішальними голосами виповнили анкету 530 делеґатів.

Національний склад делеґатів з'їзду був такий:

1) москалі	372	70,2%
2) жиди	77	14,5%
3) лотиші	32	6,0%
4) українці	16	3,0%
5) білоруси	10	1,8%
6) поляки	8	1,5%
7) татари	4	0,8%
8) естонці	3	0,6%
9) вірмени	2	0,4%
10) чуваші	1	0,2%
11) німці	1	0,2%
12) греки	1	0,2%
13) литовці	1	0,2%
14) молдавани	1	0,2%
15) мещеряки	1	0,2%
Разом	530	100,0%

X з'їзд большевицької партії відбувся 8-16 березня 1921 р. На з'їзді було присутніх 694 делеґати з рішальним і 294 делеґати з дорадчим голосом. Анкету виповнило 690 з рішальним голосом і 248 з дорадчим. Національний склад делеґатів з'їзду за »Стенографічним звітом« виглядав так:

	з рішаючим гол.		*з дорадчим гол.*	
1) москалі	494	71,5%	144	58,1%
2) жиди	94	13,6%	52	21,0%
3) татари	—	—	—	—
а) Туркестан . .	15	2,2%	4	1,6%
б) Казанськ і Крим	—	—	—	—
в) руські	3	0,4%	3	1,2%
4) вірмени	8	1,2%	4	1,6%
5) грузини	4	0,6%	3	1,2%
6) лотиші	35	5,1%	5	2,0%

7) киргизи	9	1,3%	0	—
8) інші	28	4,1%	33	13,3%
Разом	690	100,0%	248	100,0%

XI-ий з'їзд большевицької партії відкрився 27 березня 1922 року. На ньому було присутніх 522 делеґати з рішальним голосом і 165 з дорадчим. Згідно зі статистичними даними »Стенографічного звіту« делеґати XI з'їзду за національним складом належали до:

	з рішаючим гол.		*з дорадчим гол.*	
1) москалів	341	65,3%	103	62,4%
2) жидів	77	14,8%	30	18,1%
3) татарів	10	1,9%	2	1,2%
4) вірменів	12	2,3%	0	—
5) грузинів	9	1,7%	2	1,2%
6) лотишів	18	3,7%	12	7,3%
7) киргизів	8	1,5%	0	—
8) інших	44	8,4%	13	8,0%
9) не вказано яких	2	0,4%	3	1,8%
Разом	522	100,0%	165	100,0%

Отже, як бачимо з вищенаведеного національного складу делеґатів з'їзду, комуністів української національности на з'їзді зовсім не було. Але в таблиці обліку з'їзду в точці 15 під заголовком »установи, що надіслали на з'їзд своїх представників«, зазначено, що від 29 губерній центральної Росії (московських етнографічних земель, — М. Ш.) на з'їзд було надіслано 153 делеґати з рішальним і 16 з дорадчим голосом. Отже, комуністична партія України на з'їзді була заступлена делеґатами не українцями, а москалями й частково жидами.

На з'їзді було 341 делеґатів-москалів з рішальним і 103 з дорадчим голосом, а з них 153 делеґати з рішальним і 16 з дорадчим голосом заступали московські центральні губернії. Таким чином останні 188 москалі-делеґати з рішальним і 87 з дорадчим голосом репрезентували комуністичні організації народів поневолених Москвою.

Після XI з'їзду партії, большевики в своїх стенографічних звітах з'їздів вже не подають національного складу делеґатів наступних з'їздів. Тому доводиться шукати посередніх джерел, які б характеризували національний склад большевицької партії.

В стенографічному звіті XIV партійної конференції, яка відбулася в квітні 1925 року, зазначено, що на тій конференції число »націоналів« збільшилося в порівнянні з їх числом на січневій (XIII-ій) партійній конференції 1924 р. і що відсоток українців збільшився з 2,3% до 8,4%, а білоруси і узбеки, які на січневій конференції не мали жодного делеґата з рішальним голосом, на XIV конференції мали по 2,3% делеґатів з рішальним голосом.

XIV з'їзд большевицької партії відбувся 18-31. XII. 1925 р. Даних про національний склад делеґатів з'їзду не подано. Але в книжці »Партія в цифровому насвітленні«, яку видав статистичний відділ ЦК ВКП(б) 1925 р., між іншим сказано: »До складу РКП входять представники понад ста національностей, з яких більшість за національним походженням складають росіяни. Їх у партії в цілому біля 535.068 душ, або 72,2%, тобто вони становлять майже трьох-четвертих всього складу РКП. Є організації, де вони становлять від 86 до 96 відсотків.

Більш компактною масою росіяни входять до організацій центральних губерній РСФСР 88,9%, Північнозахідня область 82,0%, Урал 95,6%, Північнокавказький край 81,2%, Сибір 89,0%, Далеко-східні області (ДСО) 82,2% і Крим 72,1%. Між останніми організаціями є такі, де цілком, зі зрозумілих причин, росіяни становлять лише від 4 до 30%, наприклад, в Кара-Киргизії 20,5%, в Комі (Зирянській) області 15,6%, Чувашській 23,8%, Білоруській 21,9%, Вірменській 3,4%,Грузії 12,3%, де російське населення складає дуже незначний відсоток. В останніх організаціях відсоток росіян коливається між 40 і 70%.

Слідуюча за росіянами по кількості група комуністів — українці, число яких в цілому складі партії наближається до 52.000, або 7%. Також за переписом 1922 року вони по кількості в РКП посідали друге місце. Серед членів партії вони становили тоді 5,9%. *Найвищий відсоток українців-партійців скупчено в партійних організаціях України, де вони складають 36,9%, посідаючи й тут друге за кількістю місце після росіян, яких в цілому партійному складі на Україні є 43,4%. Третє по кількості місце в РКП за національним походженням посідають жиди. Їх у всьому складі партії біля 28,900 душ, або 3,9%* . . .

Жиди-комуністи розпорошені по всіх районах СССР, але їх значна більшість на Україні, де вони складають 11,8% загальної маси членів і кандидатів українських організацій (особливо в Київській, Одеській, Харківській та Катеринославській областях), в Білорусії 23,4% і в Гомельській губернії, тобто, головним чином, в межах бувшої »черти осєдлості«[3].

XV з'їзд большевицької партії відбувся в грудні 1927 р. Даних про національний склад делеґатів з'їзду не подано. Але статистичний відділ ЦК ВКП(б) видав в 1927 році книжку »Всесоюзний партійний перепис 1927 року«, в якій подається, що на той час ВКП(б) складалась з 132-ох національностей. Ми не будемо перечисляти всіх 132 національностей, наведемо лише більші з них.

Національність	*Члени ВКП(б)*		*Кандидати ВКП(б)*	
1) москалі . . .	515.546	66,7%	227.621	61,4%
2) українці . . .	83.211	10,8%	50.819	13,0%

3) Там же, стор. 86-87. (Підкреслення наше, — М. Ш.).

3) жиди	37.655	4,9%	11.856	3,0%
4) білоруси . . .	24.790	3,2%		
5) вірмени . . .	12.392	1,6%		
6) грузини . . .	10.289	1,3%		
7) татари	8.985	1,2%		
8) узбеки . . .	6.724	0,8%		
9) лотиші . . .	11.680	1,5%		
10) поляки . . .	9.370	1,2%		
11) казахи . . .	6.201	0,8%		
12) тюрки	6.883	0,9%		
13) німці	3.832	0,5%		
14) естонці . . .	3.128	0,4%		
15) туркмени . . .	1.146	0,1%		
16) литовці . . .	2.313	0,3%		
17) киргизи . . .	1.458	0,2%		
18) інші 115 нац.	27.617	3,6%		
Разом:	773.220	100,0%		

На XVIII з'їзді большевицької партії »... згідно з офіційними даними за 1939 рік, в складі комуністичної партії СССР було 71% росіян, в той час, коли росіяни складали приблизно 46% всього населення СССР«[4].

За даними XIX з'їзду большевицької партії (1952 рік), »компартія цілого СССР налічувала 6,882.000 членів, а компартія на Україні 677.190, тобто менше 11% тоді, як населення »возз'єднаної« України становило 23-24% всього населення СССР«[5].

2. *Ставлення московського народу до большевицької партії*

Московський філософ Н. Бердяєв у своїй праці »Істокі і смисл русского комунізма«, між іншим, пише: »Російський комунізм і створену ним державу треба трактувати як вислід історичної дії, як вияв притаманностей російської душі і як вияв месіяністичної енергії марксизму ... Старої російської ідеї — а саме месіяністичної ідеї про Москву, як третій Рим — російський народ не здійснив ... замість третього Риму — Росія створила третій Інтернаціонал, який перейняв багато притаманностей третього Риму. І третій Інтернаціонал в очах його прихильників є святою державою, що базується на догматичній вірі; і цей Інтернаціонал не є інтернаціональним, але продуктом російського національного духу... Західні комуністи, що підпорядковують себе третьому Інтернаціоналові ... не хочуть цього зрозуміти, що в його межах

4) М. Приходько: »Моя відповідь Абрамовичеві і товаришам«, »Гомін України«, 11-го серпня 1951 р.
5) І. В-к: »Процес іде«, »Вісник« — орган ООЧСУ, липень 1953 р., стор. 6.

вони працюють над здійсненням російської, а не західньоевропейської ідеї.

Тепер у совєтській Росії багато говориться про соціялістичну батьківщину, яку треба обороняти до останньої краплі крови. Але ця соціялістична батьківщина це ніщо інше як Росія, і може перший раз в історії російський народ захоплений патріотизмом, в якому патос соціяльного порядку в'яжеться з патосом національного буття«[6] ...

»Об'єктивний сенс історичного процесу, який саме тепер відбувається в Росії, лежить у гуртуванні російського народу під стягом большевизму. З духової й моральної точки погляду я відкидаю радикально совєтську владу ... Але в даний мент — це одинока сила, що в стані охоронити Росію перед можливими наступами інвазії«[7].

Другий московський філософ, Г. Федотов, стверджує, що духовість московського народу була пригожим ґрунтом для сприйняття марксизму й перетворення його на московську відміну комунізму-ленінізму (большевизм). У своїй статті »Народ і влада« (»Новий журнал« ч. 21 за 1949 рік) він пише: »Марксизм є твориво геніяльного німецького жида і знайшов для себе ґрунт лише в Німеччині і в країнах німецької культури. Єдиний виняток — Росія ... Росія здійснила свою революцію під знаком Маркса. Це не могло бути випадком. Можна вказати декілька елементів в марксизмі, які робили його спокусливим для російської людини: *матеріялізм.* В народній душі ґрунтом для його живлення був релігійний матеріялізм, що виявлявся в чуттєвому сприйманні надчуттєвого світу.

Раціоналізм: в Росії, що проспала інтелектуально ціле тисячоліття, раціоналізм є перший прояв думки ... Занадто спрощений марксизм Леніна з причіпкою примітивного дарвінізму виявився якраз відповідним для робітничо-селянської молоді розбурханої революцією ...

Оптимістичний детермінізм історичної філософії марксизму у вірному чи вульгарному його розумінні (не будемо сперечатись), він знімає з особистости тягар відповідальности й морального суду. Особистість не може боротись ні проти свого середовища хоч може змінити його, ані проти історії (приклад Бердяєва). Зливаючись з її течією, вона почуває себе надзвичайно сильною. Для неї нема жодних сумнівів, що вона винесе її, все людство, до утопії охоплюючого всіх щастя. Російським сприймачем тут був слабий розвиток свідомости, особистости й гін до самознищення в колективі: де народ там і Бог! На людях і смерть красна!

З цим останнім захоплюючим моментом марксизму пов'язаний патос світової революції. Біблійна есхатологічна свідомість, на-

6) Н. Бердяєв: »Істокі і смисл русского комунізма«, 1937 р., стор. 150-152.
7) Там же, стор. 154.

пружене бажання кінця історії в атеїстичній цивілізації перетворюється в релігійний фетишизм революції — останньої всесвітньої. Це перетворення йде на зустріч есхатологічно спрямованій російській душі... Кінцеві ідеали набули в нас характеру вибухових бомб. Так і марксистський полон виявляється наполовину добровільним... В Росії не пролунав жодний голос на захист приватної власности... Соціялізм, який ніяк не вкладається в американську голову, без труднощів було сприйнято в Росії, а не тільки накинено силою«[8].

В іншому місці читаємо: »На питання, чи відповідає російський народ за політику самодержавства, єдино вірною є така відповідь: так, відповідає, бо він відповідає за самодержавство, — відповідає і в доброму і в злому, відповідає за гноблення Польщі і за визволення Болгарії. Ця відповідальність народу за владу здається необґрунтованою доки ми ігноруємо третє поняття, що ставить міст між ними: поняття держави.

Ніхто не буде заперечувати, що держави репрезентуються їх урядами, а не опозицією, навіть коли за опозицією стоїть більшість країни... Народ відповідає за державу й посередньо за уряд, який репрезентує державу: відповідає за те, що його дії схвалює, або за те, що його терпить«[9].

Вкінці своєї аналізи большевизму й причетности до нього московського народу, Г. Федотов в розпачі признається, що він не знайшов підстав відмежувати московський народ від большевизму. Про це він пише: »О, якби можна було в Росії провести чітке розмежування між катами і мучениками! Де кінчиться ця ненависна влада й де починається народ, що її ненавидить«[10]. Але в інтересах тієї ж Росії й московського народу Г. Федотов взиває: »Якщо в політиці є місце для моральних ідей, то в усякому разі не в ідеї відплати. Політична думка дивиться вперед, а не назад. У відношенні до народів, розкладених тоталітарною тиранією, єдино можлива інтервенція та, яка ставить за мету допомогти їхньому відродженню, а не карати їх за гріхи... Великодушність переможця — справа не тільки його серця, але й мудрости. Ось чому відмежування народу від його злочинної влади — неможливе історично й етично — являється політичною необхідністю: не в ім'я сущого, а доцільного...«[11]. Так ставить питання відповідальности московського народу за злочини червоної Москви й висловлює про те свою думку московський філософ Г. Федотов.

Натомість В. Ленін, спираючись на висліди виборів до Всеросійських Установчих Зборів, писав: »Ми вивчили, на підставі да-

8) »Новий журнал« ч. 21 за 1949 р., стор. 244-245, 245-247.
9) Там же, стор. 238.
10) Там же, стор. 250.
11) Там же, стор. 252.

них до Установчих Зборів, три умови перемоги большевизму: 1) подавляюча більшість серед пролетаріяту; 2) майже половина в армії; 3) подавляюча перевага сил у вирішальний момент у вирішальних точках, а саме: в столицях і на фронтах, що близько були до центру«[12].

До таких висновків В. Ленін прийшов на підставі даних про вибори до Установчих Зборів, опублікованих Н. В. Святицьким в статті »Підсумки виборів до Всеросійських Установчих Зборів« і надрукованих в збірнику соціялістів-революціонерів »Рік руської революції 1917-1918«[13]: 1) Між тими районами колишньої Московської імперії, що брали участь у виборах до Установчих Зборів найвищий відсоток голосів за большевиків дали райони московських етнографічних земель: Північний район (губернії — Архангельська, Вологодська, Петроградська, Новгородська, Псковська, Лифляндська) — 40%; Західній район (Вітебська, Мінська, Могильовська, Смоленська) — 44%; Центральнопромисловий район (Володимирська, Костромська, Московська, Нижегородська, Рязанська, Тульська, Тверська, Ярославська) — 44%; особливо високий відсоток голосів було подано за большевиків в таких губерніях: Петроград столичний — 45% большевиків (за числом голосів), Петроградська губернія — 50% большевиків, Лифляндська губернія — 72% большевиків. З губерній Центральнопромислової области Московська дала 56% большевиків, Московська столична округа — 50%, Тверська губернія — 54% большевиків, Володимирська — 56% большевиків«[14]. Найвищий відсоток за большевиків дала Лифляндська губернія (Латвія), але не вона своїм малочисельним населенням вирішила справу большевицької перемоги.

2) »Візьмемо обидві столиці, — писав В. Ленін, — Петроград і Москву. Всього голосів до Установчих Зборів подано було в них 1.765,1 тисяч. З них одержали[15]:

ес-ери	218	тисяч
большевики	837	тисяч
кадети	515,4	тисяч

3) В армії большевики мали 1.791,3 тис. проти 1.885,1 (ес-ери) більше 51,8 (кадети), разом 1.936,9 тис.«[16].

Вищенаведені висновки В. Леніна покладено большевиками в основу напрямних боротьби за скріплення й поширення своєї влади на всі терени колишньої московської »єдиної неділимої«.

12) В. Ленін: Твори, вид. 3-тє, том XXIV, стор. 638.
13) Москва, 1918 р., московське в-во »Земля і воля«.
14) Там же, стор. 634.
15) Там же, стор. 635.
16) Там же, стор. 639.

На протязі всієї громадської війни проти московських »антибольшевиків« на московських етнографічних територіях і проти Антанти, що згодом вплуталась у громадянську війну по боці московських »антибольшевиків« на теренах народів гноблених Москвою, а також у її загарбницькій війні проти тих народів, большевики живилися силами московського народу, що в основній своїй масі став по їхньому боці. Після перемоги над московськими »антибольшевиками« у громадянській війні на московських етнографічних теренах і після укладення мирового договору з Німеччиною, большевицька Москва негайно приступила до »соціялістичного будівництва«. На початку большевики вирішили питання організації совєтської промисловости, де не зустріли великих перешкод з боку московських »антибольшевиків« і робітничої кляси, а потім перейшли до питань перебудови сільського господарства під гаслом »Боротьба за хліб — це боротьба за соціялізм« (В. Ленін).

Декретом з 11-го червня 1918 р. створено комітети селянської бідноти (комбеди), що розподіляли конфісковану в поміщиків землю та реманент, відбирали в заможніших селян »продовольчі лишки«, організували комуни в селах, допомагали большевицькій владі формувати червону армію за рахунок сільського населення. Саме тоді ліві ес-ери, що були в бльоці з большевиками й входили до совєтського уряду, спробували були організувати »селянське повстання« в Москві і Ярославлі (липень 1918 р.), яке протягом кількох днів було зліквідоване большевиками.

На московських етнографічних землях большевики не крилися з тим, що вони не проти соціялізації землі. Навпаки, вони вже в 1918 р. широко застосували там організацію сільсько-господарських комун і відверто заявляли перед московським селянством про те, що кінцева їх мета — ліквідувати приватно-власницьке сільське господарство і заступити його сільсько-господарськими комунами.

В. Ленін у своїй промові про першу річницю большевицької революції на VI Всеросійському з'їзді Совєтів 6 листопада 1918 р. говорив: »... ми відверто сказали в нашому декреті від 26-го жовтня 1918 р., що ми беремо в основу селянський наказ про землю. Ми відверто сказали, що він не відповідає нашим поглядам, що це не є комунізм ... Ми в питанні про те, кому володіти землею, надали перше місце сільсько-господарським комунам ... Тільки тепер утворюються ті совети й господарства, які пляномірно прагнуть до спільної обробки землі у великому маштабі«[17].

Два дні пізніше (8-го листопада 1918 р.) В. Ленін в промові до делеґатів комітетів бідноти Московської области говорив: »Певно,

17) В. Ленін: Твори, том XXIII, стор. 252-253.

що не відразу ми зможемо перейти до усуспільненого землекористування... В цій справі величезну ролю відіграють комбіди (комітети бідноти — М. Ш.). Необхідно, щоб комбіди вкрили всю Росію. *Розвиток комбідів проходить успішно вже давно. В Петрограді цими днями відбувся з'їзд комбідів Північної области. Замість очікуваних 7.000 представників, прибуло 20.000 і відведена для зборів заля не могла вмістити всіх, що зібралися. Виручила добра погода, що дозволила влаштувати збори на майдані перед Зимовим палацом.* ... Совєтська влада вирішила відпустити до надзвичайного фонду 1 мільярд карбованців для піднесення сільського господарства. Всім існуючим і новостворєним комунам буде видаватись грошева й технічна допомога«[18].

Отже, большевики спирались на московський пролетаріят, московське селянство і московських солдатів під час збройного повстання проти різних відтинків московських »антибольшевиків« на московських етнографічних землях, а також при здійсненні »соціялістичного будівництва« на московських етнографічних землях. Крім цього большевикам допомагали в цьому московські »антибольшевики« — ліві есери, що склали з большевиками угоду, за якою кілька з них (Колегаєв, Спірідонов, Прош'ян і Штейнберґ) входили до складу Совєта Народних Комісарів.

Але »мирний період«, період »мирного соціялістичного« будівництва для большевицької Москви тривав не довго. Розгорнулась громадянська війна між большевиками й московськими »антибольшевиками« на теренах Москвою гноблених народів, в якій московських »антибольшевиків« підтримала Антанта морально, матеріяльно й безпосередньою збройною інтервенцією. Розгорнулась національно-визвольна боротьба поневолених Москвою народів проти большевицької і московської »антибольшевицької« окупації підтримуваної Антантою.

Большевики боролись за здійснення большевицької »єдиної неділимої« московської імперії — бази всесвітньої большевицької революції, спираючись на московський народ московських етнографічних земель і на свої »п'яті колони« на етнографічних землях поневолених народів. Вони (большевики) воюючи проти національно-визвольних рухів поневолених народів, воювали за поширення і закріплення своєї імперії, а борючись проти московських »антибольшевиків« вони боролися за владу, за режим, за совєтський тип московської »єдиної неділимої« імперії.

(Далі буде)

18) Там же, стор. 284.

Б. РОМАНЕНЧУК

СОВЄТСЬКІ СОЦІЯЛІСТИЧНІ РЕАЛІСТИ І ЛЕСЯ УКРАЇНКА

Особливою рисою совєтського соціялістичного реалізму, як відомо, є фальшування й викривлювання дійсности і правди під маскою марксо-ленінської науковости, хоч марксо-ленінізм і науковість — поняття не сумісні в західньому розумінні цих понять. Метою всієї совєтської системи є »перетворення природи«, себто докорінна зміна всього, що було до т. зв. »жовтневої революції«, і заведення нового порядку, навіть у способі думання, почування й хотіння окремої людини і всіх людей.

Якого нового порядку?

Очевидна річ, пролетарського у повному значенні слова — убогого, примітивного, на низькому рівні, достосованого до рівня пролетаріяту — фізичного і духового. Ленін казав, що мистецтво має бути доступне масам пролетаріяту, отже має бути таке, щоб його розуміли і сприймали люди на низькому ступні культури з освітою семирічки або й меншою. Але ціллю пролетарських проводирів було в дійсності не так бажання задовільнити смаки й потреби пролетаріяту, як радше пониження рівня мистецтва під маскою бажання добра для пролетаріяту, бо вищий ступінь культури пролетаріяту для партії небажаний, бо небезпечний. Це тра-

диційна політика російських великодержавних шовіністів, особливо на окупованих землях, щоб і там не було інакше, як на власних землях, бо ніхто не сміє піднестися вище від »братнього і великого російського народу«. Але для того, щоб усюди було однаково, треба було все достосувати до рівня російського пролетаріяту, а все, що підноситься понад той рівень, треба стягати вниз. Спочатку »пролетарська революція« відкидала все, що створила »буржуазія«, отже й культурні надбання й мистецтво та літературу, але вождям пролетаріяту шкода було російської культури, буржуазної, тому Ленін вирішив, що з буржуазної культури треба вибирати те, що відповідає пролетарській ідеології та пролетарським смакам і потребам. Та коли показалося, що в минулому »буржуазному« надбанні пролетарського було дуже небагато, то пролетаріятові треба було »перетворювати природу«, себто фальшувати минуле і підробляти його під сучасне. Ленін казав, »що тільки точним знанням культури створеної всім розвитком людства, тільки *переробленням* її можна будувати пролетарську культуру« (підкреслення моє — Б.Р.).

І так під підробку підпали й наші літературні велетні, як Шевченко, Франко, Леся Українка та інші, бо треба було показати, що початки пролетарської культури сягають ще Ноєвих часів. А для того, щоб цю підробку, фальшування та викривлювання зробити законними й леґальними, соціялістичні реалісти почали підносити галас про »буржуазно-націоналістичне« фальшування творчости різних письменників, ними самими пофальшованих, згідно з відомою практикою »ловіть злодія«, щоб люди сприймали все пофальшоване за дійсне, правдиве і правильне, а все, що пишуть »буржуазні націоналісти« — фальсифікація.

Одним із таких соціялістичних реалістів, що »ловить злодія« і пише про »буржуазно-націоналістичне« фальшування українських письменників, є соціялістично-реалістичний »професор« і »дослідник«, »перетворювач природи« Василь Микитась, що видав дві книжечки під фірмою Академії наук — »Проти фальсифікації спадщини Лесі Українки« (К., 1974) і »Правда про Василя Стефаника« (1975). Про обидві ці книжки скажемо при іншій нагоді трохи більше, а тут лише згадаємо, що в першій книжечці Микитась »відкриває« »буржуазно-націоналістичні« фальсифікації творчости Лесі Українки, а в другій — Василя Стефаника. Але тут ми зупинимось на іншому перетворювачеві дійсности, себто правди в неправду, який »перетворює« творчість Лесі Українки, натягаючи її на марксо-ленінську міру.

Передминулого року (1979) закінчилося в Києві у видавництві »Наукова думка« АН УССР видання »Зібраних творів« Лесі Українки в 12-ти томах, за редакцією самих соціялістично-реалістичних промінентів-фальшівників на чолі з майстром фальшування Е. С. Шабліовським, який уже не раз виступав з науковим

фальшуванням і перекручуванням творчости українських письменників, а тепер він присвятив увагу Лесі Українці у своїй вступній статті »Леся Українка і наша сучасність« в 1-му томі цього видання творів Лесі Українки (Київ, 1975, стор. 9-42). Він, очевидна річ, високо оцінює твори Лесі Українки — як »шедеври світового значення«, але не тому, що вони справді шедеври, тільки тому, що Леся Українка, »визнавала, — як він пише, — революційний марксизм провідною ідеологією, до якої треба прямувати і якою треба озброюватись«. Він старається цю свою фальшиву тезу доказувати, але його доказування білими нитками шите. Леся Українка писала свого часу в листі до галицького радикального діяча Михайла Павлика (див. лист від 7. 6. 1899), що соціял-демократія, »се занадто універсальний рух для того, шоб могла українська нація обійтися без нього«. З усього змісту цього листа видно, що вона говорила не так про соціялістичну ідеологію, як радше про демократію, бо їй ішло головно про те, щоб український народ міг жити в таких умовинах, в яких пошановані були б його людські, себто індивідуальні і національні права. В той час демократизм був головним кличем соціялізму в боротьбі з абсолютизмом, і саме це схиляло Лесю Українку до соціялізму, без якого *українська нація* (підкр. моє, — Б.Р.), за її словами, не могла обійтися, щоб позбутися російсько-царсько-дворянського поневолення. Отже, Леся Українка думала про українську націю, а не про пролетарську клясу, а це не те саме, що накрутив Шабліовський, ніби вона визнавала марксизм, »яким треба озброюватись«, бо озброюватись треба було, на її думку, в демократизм. Марксизм проповідував боротьбу кляс внутрі кожного народу і диктатуру пролетаріяту (російського над українським, як згодом показалося), а Леся Українка прагнула свободи для всього українського народу, не тільки для пролетаріяту, хоч вона, очевидно, бажала успіху і робітництву в боротьбі за свободу, тому й писала при нагоді перекладу українською мовою брошури Ш. Дікштайна »Хто з чого живе« (1901), що »Слушний час настане тоді, коли робітники тямитимуть себе, і своє право, і свою єдність, і свою силу, — той слушний час не за горами, коли ми поможемо йому прийти«. То було зовсім природне бажання в тому часі сприяти робітництву в боротьбі за визволення, бо тоді єдине воно, робітництво, виявляло активність, — очевидно, під великим тиском соціялістичної пропаґанди, — і змагання до волі, але вона виявляла це сприяння не як марксистка, тільки як людина, що сама прагнула волі і змагалася за людські права людини і народу. Вона кликала багато разів своїх земляків до боротьби за свої права, права людські, себто індивідуальні і національні, але земляки або її не чули, або були захоплені інтернаціональним рухом і навіть в думці не мали тоді будь-якої боротьби за національні права. Навіть такий визначний громадський діяч і патріот, як Борис Грінченко, з яким Леся Українка мала нагоду співпрацю-

вати в київській »Просвіті«, писав у газеті »Буковина« (ч. 43, 1892), »що українські національні народолюбці зрікаються всяких заходів коло радикальної зміни сьогочасного ладу на Україні . . .«. З уваги на таке становище народолюбців, Леся Українка була рада, що існує якась інша сила, яка хоче і може боротися за зміну суспільного й політичного ладу в країні, бо вірила, що та боротьба приведе до національного визволення, якого вона прагнула перш за все, тому сприяла демократичним гурткам, які часто зверталися до неї за допомогою в її компетенціях. І вона їм помагала з чисто людських спонук, бо того роду людей тоді в нас майже не було, і не було до кого звертатися в цих справах (переважно перекладацьких та пропаґандивних), але це зовсім не означає того, що думає Шабліовський, який, мабуть, і сам не дуже вірить у свої теревені.

В іншому місці він покликується на згаданого тут раніше Микитася та його книжку про Лесю Українку і пише, що »буржуазно-націоналістичні коментатори приписують поетесі сепаратистський український шлях до соціялізму«, а він це заперечує, бо, мовляв, Леся Українка не була ніколи національно обмеженою.

Національна обмеженість — це природна обмеженість, бо нація — явище природне, але незаперечним фактом було і є, що Леся Українка не була ніколи клясово обмежена і не належала до жодної суспільної кляси, багатої чи бідної, в даному випадку »пролетарської«, бо кляса явище вужче, ніж нація, а нація — це найбільш природний, біологічний поділ загальної людської спільноти на окремі менші спільноти, які свій початок беруть від найменшої суспільної клітини — родини. Родини творили роди, кляни, племена, а однорідні племена утворили народ-націю, яка об'єднує зовсім природно людей, що мають спільну мову, традиції, звичаї, історію. Німецький мислитель Й. Ґ. Гердер писав свого часу, що народи — це природний поділ людської раси, вони наділені своєю власною мовою, яку зберігають як свою найбільш відмінну і святу власність. Натомість поділ на кляси радше механічний, бо він постав внутрі одного народу в наслідок нерівних прав і нерівного поділу матеріяльних дібр, здебільша тому, що сильніші й багатші одиниці серед кожного народу узалежнили від себе слабших і бідніших і часто їх використовували на свою користь. Кляса не має своєї окремої мови, яка відрізняла б її від іншої кляси, тому й не може бути й не буде таким устійненим явищем, як народ, хоч Москва намагається накинути світовому пролетаріятові російську мову як засіб »спілкування світового пролетаріяту«, бо й пролетаріятові кожного народу ближча його рідна мова, ніж мова російського пролетаріяту. »Рідна мова є таким же втіленням людської душі або характеру, яких вона є виразом його індивідуальної, унікальної особовости«, — пише той же Гердер. Покинувши рідну мову, народ знищує своє я, бо національна мова і свідомість, яку вона витворює, з'єднані нерозривно. Кляси, натомість, з'єднані

механічно, і вони явище часове. Коли національна держава як найприродніша форма організації однорідного суспільства зорганізує справедливе для всіх своїх громадян суспільне життя і суспільний лад, в якому люди не будуть незаконно одні одних використовувати, то клясовий поділ цілком зникне як зайвий, а нація буде існувати, поки зберігатиме свою мову, звичаї, традиції і знатиме свою історію. Отже, говорити можна тільки про клясову обмеженість, бо кляса обмежує людей виключно до матеріяльних цілей, а національна обмеженість — установлена природним законом. І багато кориснішою й природнішою є національна солідарність, ніж клясова. В майбутньому зникнуть не нації, а кляси як неприродний поділ однорідної нації, і зникнуть багатонаціональні держави, а їх місце займуть найбільш природні національні держави, які будуть діяти спільно й солідарно для власного добра кожної. Марксисти кажуть, що рух у сфері ідей є відображенням змін, які виникають в об'єктивно існуючому реальному світі. Коли так, то ідея нації постала власне в реально й об'єктивно існуючому світі — того або іншого народу. Народ — це не фікція, ані не метафізика, але це жива дійсність. Серед того народу, який є явищем створеним самою природою, зродилася свідомість відмінности від іншого народу, свідомість окремішности мови, історії, звичаїв, традиції і бажання жити разом і влаштовувати своє життя в дусі минулих поколінь, в дусі традиції. І нема в цьому бажанні нічого нереального, як думають марксисти. Натомість клясова організація не є явищем природним, тільки спекулятивним, тому московська кляса пролетарів діє в дусі московського народу і в його інтересі, а не в дусі міжнародному. Інтернаціональним це явище можна вважати лише остільки, наскільки московський пролетаріят під проводом своєї партії і партійних провідників — московських державних шовіністів — намагається залучити на свою службу і для своїх інтересів ще й світовий пролетаріят і на його спині розбудувати московську колоніяльну імперію до всесвітніх маштабів.

Та хоч різні космополіти й інтернаціоналісти ставляться негативно до націй і національних держав, які є нібито »джерелом неспокоїв, воєн і загальної незгоди«, і що вони, національні держави, неспроможні самостійно існувати на базі самовистачальности, але саме життя показує щось зовсім протилежне — нації не тільки не зникають, а помножуються, постають щораз нові і щораз краще розвиваються, упорядковуються та вносять порядок у людське життя. Це стверджують навіть ті дослідники-соціологи, що неприхильно ставилися до націй, бо були захоплені ідеєю всесвітньої інтеґрації людства і всесвітньої держави. Один із дослідників цього явища пише, що »не усвідомлювати цього сильного національного почуття означає основувати свої пляни й надії на краще влаштування світу на фальшивих основах, бо нація є одним із дуже важливих явищ сучасного людського життя. Майбутній

світ, — каже він, — буде напевно світом національних держав, бо національна форма держави вже дає своїм громадянам певні вигоди й користі, яких не може дати ніяка інша форма суспільного порядку, а тим більше клясова«*. Отже, говорити про національну обмеженість можуть тільки *клясово* обмежені люди і національні відступники, які ані не розуміють суті нації, ані не мають національного почуття, даного від природи, тому їх можна вважати національними виродками, бо вони думають, запаморочені марксизмом, що нації постали під впливом економічних стосунків у певному часі і в певних умовинах, — як казав Сталін. Але Сталін нічого не тямив у цих справах і не розумів, що нації — явище не історичне, а біологічне і психологічне, вони не постали в певному часі, бо вони існують у потенції споконвіку, відколи існують родини, з яких складаються роди, а з родів кляни і племена. Історичним явищем можна вважати тільки *національне усвідомлення*, національне самопізнання, яке до одних прийшло раніше, до інших пізніше, але само почуття національної спільности й одности існувало вже давніше. Національна свідомість у німців, наприклад, прокинулась у другій половині XVIII стол. під впливом таких мислителів, як Гердер, Фіхте, Шеллінґ, Геґель та інших суспільно-політичних мислителів доби романтизму, а до того часу сьогоднішня Німеччина була радше космополітична і ділилася на кількадесят мініятюрних державок. Та й українська національна свідомість пробудилась, після багатьох років тотальної московської, польської і мадярської неволі в другій половині XVIII стол., головно в першій половині XIX стол. під впливом того ж Гердера, якого посередньо можна вважати пробудителем слов'янського націоналізму, і під впливом чеських пробудителів безпосередньо, хоч тут діяли також інші чинники. Але це було, власне, пробудження того, що було насильно приспане — національне почуття, а не постання нації, яка в суті речі існувала, вже тоді, коли східні слов'янські племена на території Руси-України говорили однією мовою та виявляли спільні риси, які відрізняли їх від інших того роду племен, що говорили іншою мовою.

Отже нація, це в розвитку людства на менші суспільні одиниці, *вершина* всякого природного поділу, і дальшого вже не може бути, а кляси — явище тимчасове. Чим краще й досконаліше буде організована національна спільнота, тим менше буде місця для антагоністичної кляси і клясового поділу одного народу, поділу неприродного, який діє на шкоду нації і всього людства.

Цього соціялістичні реалісти не знають і не розуміють, бо їх освіта обмежена марксизмом-ленінізмом, поза який їм вийти не вільно, тому вони не усвідомлюють — українські соціялістичні реалісти, — що вони не служать пролетарській клясі, тільки служать в суті речі російському великодержавному шовінізмові й імперіялізмові, який під маскою клясовости й інтернаціоналізму

*) R. Muir: The Interdependent World and its Problems. Boston, 1933, p. 35

поневолює щораз більше націй і розпалює серед них клясову боротьбу, щоб легше їх тримати в залежності й покорі, але й сам пролетаріят не має волі, за яку боровся, бо і його поневолює банда партійних російських та малоросійських владолюбців, які фактично з пролетаріятом не мають нічого спільного, ані про нього не дбають, а коли пролетаріят домагається свободи, то у відповідь дістає концентраційні табори.

Що ж до оспорюваного соціялістичними реалістами »сепаратизму« Лесі Українки, то і в цій справі вони або невігласи, або фальшівники, бо в листах Лесі Українки можна чимало знайти доказів на її »сепаратизм«. Український соціял-демократичний гурток, з яким вона співпрацювала (помагала в дечому, головно в перекладах), якраз не хотів — під її впливом — об'єднатися з російською соціял-демократичною партією, тільки хотів бути незалежним і йти своєю дорогою до соціялізму, але не так до соціялізму, як до національного і соціяльного визволення, і не хотів, щоб українська річка, — як вона пише в одному листі до чоловіка своєї сестри Михайла Кривинюка, мусіла вливатися в російське море. »Пора стати на точку, що »братні народи« — просто сусіди, зв'язані, правда, одним ярмом, але в ґрунті речі зовсім не мають ідентичних інтересів і через те їм краще виступати хоч поруч, але кожному на свою руку, не мішаючись до сусідської »внутрішньої політики«. »Яке нам діло, — пише вона далі, — що »Искра« свариться з Рев[олюційною] Рос[сиею]?.. Нам важно як ті обидві (чи багато) фракції відносяться до нас, до нашої справи... та й то має практичне значення тільки тоді, коли ми самі заявляємо про своє існування якоюсь роботою і впливом... Мені здається непрактичною гадка двоязичного видання. Російської літератури і так виходить незмірно більше, ніж української, і грошей з української території пішло на те вже стільки, що пора нам вертати своє. Я вважаю слушним, щоб скоріш, наприклад Рев[олюционная] Рос[сия] видавала в свій кошт переклади своїх видань на українську мову, ніж щоб молоді й убогі українські організації видавали російські праці, бо для кого вони мають служити? Коли для Великоросії, то ми заубогі на такі дарунки »старшим братам« — ми вже і так дали їм більше, ніж самі взяли, навіть податків крови для терористичного руху, — коли ж ті російські видання призначаються для України, то се не наше діло служити »обрусению«, хочби й революційному... нехай же вони тепер, коли хотять, самі шукають нас, а нам уже нема чого накидатися, бо нарешті се понижає нас, що ми ліземо брататись, а нас навіть не завважують, чи ми є на світі. Годі!.. Я не просилась нікому до спілки з російськими еміґрантами, але вони мене знайшли і ще дуже ґречненько просили перекладати їх видання і стати в пригоді, бо, значить, я їм потрібна. Перекладати дещо я їм згодилась, але на правах рівного з рівним, не пристаючи ні до якої фракції,

а просто собі як перекладач незалежний« (див. Хронологія, 1971, стор. 667-8).

Подібних свідчень проти фальшивих запевнень Шабліовського та багатьох інших соціялістичних реалістів в листуванні Лесі Українки багато більше, але нам тут досить і цього, щоб побачити його фальшування правди і перекручення дійсности. Він запевнює, що Леся Українка »вважала своїм першочерговим завданням лише завоювання політичної свободи і нічого більше«, але це зневажлива неправда, з якої дим куриться. Якби він це сказав про російських письменників, то сказав би правду, бо вони тільки цього й хотіли, і нічого іншого їм не було треба, бо й не мали вони іншої цілі, як тільки зміна режиму з царського на пролетарський (зовсім не кращий від попереднього, а навіть гірший як показало життя), але ні Шевченко, ні Франко, ані тим більше Леся Українка не обмежувалися до самої лише політичної свободи, вони ставили перш за всяку іншу — національну свободу, і це Леся Українка виявила незвичайно виразно в багатьох своїх творах і листах, так що сумніву в цьому немає, а доказів багато, от хоч би вірш, що його Шабліовський вилучив з цього видання »І ти колись боролась, мов Ізраїль, Україно моя«, а з більших творів »Оргія« і »Бояриня«, яку цей же головний редактор теж виключив з цього видання якраз через те, що в ній поетка поставила зовсім ясно й виразно перед очі національне поневолення України Москвою — не те, що царським режимом (політична неволя), але московським режимом (національна неволя). Ця драма сама одна показує неправду шабліовських і микитасів і перекреслює пофальшований образ Лесі Українки, який соціялістичні реалісти собі створили, що нібито Леся Українка була »великим (конечно великим) другом братнього народу російського«, — хоч він такий братній, як біблійний Каїн до Авеля, — який боровся проти царського режиму (щоб завести ще гірший — пролетарський). Вони не хочуть бачити і читачам показати, що Леся Українка боролася проти російського поневолення України і проти всіх тих, що той стан створили й тримали — царів, царських вельмож, поміщиків, губернаторів та багато інших вищих власть імущих, але тими людьми були не самі лише царі зі своїми слугами на високих становищах, але й той же »братній російський народ«, себто люди з народу, оті дрібні царські чиновники, яких на Україні була велика хмара, і то був не хто інший, а російський »братній народ«, що поводився не краще, ніж ті, що керували державою — як маленькі царі, що у своєму засягу гнобили український народ не менше тих, що сиділи на вершках. І ті »прогресивні російські соціял-демократи« трактували »братніх« українських соціял-демократів як своїх підданих, які мали служити російським інтересам, що мали бути »спільні«. Леся Українка це болюче переживала, тому й казала, що українська нація не може обійтися без соціялізму й демократизму, та все таки вона не хотіла ні росій-

ського соціялізму, ані демократизму — білого чи червоного. Саме тому Шабліовський виключив цю драму з цього видання, бо вона перекреслює їх фальшивий образ Лесі Українки, а перекрутити його, як деякі інші, їм було не під силу, тому вони тримають її під замком російської цензури, такої самої і гіршої, як царська.

Не ввійшла до цього видання і дослідна стаття Лесі Українки російською мовою п. з. »Утопия в белетристическому смысле«, в якій поетка досліджувала белетристичні твори різних письменників, які змальовували утопічний образ суспільного ладу. Поруч інших авторів, як Томас Мур, Кампанела, Верас та ін., вона згадала й російського революційно-демократичного діяча М. Чернишевського, автора утопічного роману »Что делать« (»Що робити«), який пробував показати ідеальне суспільство, але так недоладно, — він не був письменником лише публіцистом, — що з того вийшов неймовірний образ зовсім позбавлений мистецької правди, а через те й переконливої сили. Леся Українка велику увагу звертала власне на мистецьку правду, тому не втрималась і назвала той роман брехнею, мовляв, Чернишевський там брехав і навіть не приховував брехні, бо брехав свідомо. В українській версії вона цю критику злагіднила за порадою матері, тому українська версія включена до цього видання. Чернишевський був у своєму часі провідною особою в російському революційно-демократичному (соціялістичному) русі, тому сьогодні його в Совєтському Союзі дуже респектують як творця матеріялістичного погляду на мистецтво і предтечу соціялістичного реалізму.

Особливо вражливі соціялістичні реалісти на всякий індивідуалізм і суб'єктивізм і хто б лише не писав про ці риси Лесі Українки (перший Д. Донцов), вони неперебірливо лають як »буржуазних націоналістів« тощо. Ця лайка нас зовсім не обиджає і ми воліємо бути націоналістами, навіть буржуазними, ніж комуністами й фальшівниками. Згаданий Микитась і Шабліовський з усієї сили заперечують індивідуалізм Лесі Українки, а Шабліовський у згаданій статті пише, що Леся Українка »всім єством своєї творчости виступає проти індивідуалізму і проти суб'єктивізму, що їх так охоче насаджували буржуазні ідеологи« (стор. 19), хоч у дійсності вона не тільки ніде цього не робила, а признавалася одверто у своїх листах до неоромантизму, як і давнішого романтизму, а суттю всякого романтизму якраз і був індивідуалізм і суб'єктивізм, тому заперечування цього не означає нічого іншого, як фальшування дійсности. Леся Українка у своєму часі, коли почав ширитися соціялізм і марксівські матеріялістичні погляди на мистецтво й поезію, мала свої власні погляди на літературу й мистецтво — власне суб'єктивні (з погляду соціялістичного реалізму), які не сходилися, а розходилися з поглядами російських революційних демократів, що вважали літературу витвором розуму та практики і виразом суспільно-політичних потреб, а Леся Українка розуміла поезію як голос поетової душі, тому

завжди відстоювала й обороняла свободу творчости від зовнішніх впливів і потреб, бо голос душі відзивається лише тоді, коли душа свобідно виражує те, що її радує чи болить, але не може виражувати того, що їй чуже й далеке, чого вона не переживає, тому вона завжди виступала проти тенденційности і насилування душі. Для колишніх російських революційних демократів і теперішніх соціялістичних реалістів, які визнають єдиний матеріялізм і не признають душі, яку їм заступає »вища нервова система« в мозку, тенденційність є конечною рисою літератури й мистецтва, тому її сучасники часто робили їй закид, що вона цурається тенденції, себто сучасної соціялістичної тематики, але вона трактувала поезію суб'єктивно і не приймала ніяких »творчих завдань«, які не були змістом її душі і її голосом. Це одначе не означає, що змістом душі можуть бути чи мусять бути якраз лише приватно-особисті справи, теми й проблеми, тільки означає, що всі теми й проблеми, отже й громадські, мусять бути її душевними переживаннями, щоб бути голосом її власної душі. Такими були в неї якраз *національні теми й проблеми, справи національного поневолення її народу, які вона глибоко переживала в душі, тому вони й виразилися в її творах як справжній, невимушений і ненадуманий голос душі,* а це незаперечний доказ індивідуалізму й суб'єктивізму, тільки не в розумінні соціялістичних реалістів, а в нормальній інтерпретації західнього світу, який дивиться на речі не перевернеными очима марксівських історичних матеріялістів, а тільки очима нормальних людей.

Але те, що поетка виявляла своє ставлення до національних справ, наприклад, до байдужости земляків до долі свого поневоленого народу — народу, а не кляси, якої в нас тоді в сенсі Марксового вчення ще не було, було причиною, що революційні демократи і пізніші соціялістичні реалісти, які привласнили собі монополь на того роду справи, включили Лесю Українку, Тараса Шевченка та інших національних поетів в орбіту свого монополю і пристосували її творчість до своїх клясових потреб. Але тому, що їм не було легко пояснити Лесю Українку з погляду марксівської соціялістичної доктрини, соціялістичні реалісти взялися »перетворювати« і »переосмислювати« її творчість, перемальовуючи біле на червоне. Треба також мати на увазі, що й самі терміни індивідуалізм і суб'єктивізм мають для соціялістичних реалістів трохи інше значення від нашого, тому завжди треба бути дуже обережним, щоб не змішувати понять.

На ці теми можна писати в безконечність, але тут треба поставити крапку, бо й так ці питання автор ширше розглядає у своїй статті, надрукованій у збірнику »Леся Українка« на 100-річчя її народження, що появиться незабаром у Філядельфії.

Леся УКРАЇНКА

ХВИЛИНА РОЗПАЧУ

О, горе тим, що вроджені в темниці!
Що глянули на світ в тюремнеє вікно.
Тюрма — се коло злої чарівниці,
Ніколи не розіб'ється воно.

О, горе тим очам, що звикли бачить зроду
Каміння сіре, вогкий мур цвілий!
Їм сірим здасться все, як небо у негоду,
І світ, немов тюремний двір малий.

О, горе тим рукам, що звикли у неволі
Носить кайдани ржаві та важкі,
На волю вирвуться і там бридкі мозолі
Їм нагадають, хто вони такі.

О, горе тим усім, кому судилась слава
Героя у тюрмі, та слава соромна́!
Там перемога низька і кривава;
Герой в тюрмі — собака потайна.

О, горе тим, що мають душу чесну!
Коли вони ще вірять у богів,
Благати мусять силу ту небесну:
»Пошли нам, Боже, чесних ворогів!«

О, горе нам усім! Хай гине честь, сумління,
Аби упала ся тюремная стіна!
Нехай вона впаде, і зрушене каміння
Покриє нас і наші імена!

16. IX. 1896

* * *

Украíно! плачу слізьми над тобою . . .
Недоле моя! що поможе ся туга?
Що вдію для тебе тяжкою журбою?
Гай, гай, невелика послуга!

Чи я ж би такої бажала роботи?
Чи я ж би терпіла бридкі твої пута?
Багато у серці моїм і одваги й охоти . . .
Та й я ж у кайдани закута!

Ось, сльози палкі — вони душу палили,
Сліди полишили огнисті навіки.
Ті жалі гіркії — вони мені серце зв'ялили!
Даремні для нього всі ліки.

Чи ж мало нас плаче такими сльозами?
Чи можем ми, діти, веселими бути,
Як ненька в недолі, в нужді побивається нами?
Де ж тута веселого слова здобути?

От знову ридання оті навісній
У грудях мені закипають.
Ой доле! невже ж сі ридання тяжкі, голоснії
Отак надаремне лунають?

Говорять, що матері сльози гарячі
І тверде, міцнеє каміння проймають;
Невже найщиріші кривавії сльози дитячі
Ніякої сили не мають?

* * *

Скрізь плач, і стогін, і ридання,
Несмілі поклики, слабі,
На долю марні нарікання
І чола, схилені в журбі.

Над давнім лихом України
Жалкуєм-тужим в кожний час,
З плачем ждемо тії години,
Коли спадуть кайдани з нас.

Ті сльози розтроюдять рани,
Загоїтись їм не дадуть.
Заржавіють від сліз кайдани,
Сами ж ніколи не спадуть!

Нащо даремнії скорботи?
Назад нема нам вороття!
Берімось краще до роботи,
Змагаймось за нове життя!

1890

Роман ЗВАРИЧ

ЗА ЯКУ БОРОТЬБУ?

(Продовження, 5)

Безпосереднім ефектом таких реформ буде лише дальше наголошування анархістичности характеру системи в її цілості. Разом із тим, що ідея нації та ідеал національної суверенно-державної влади домінують в сучасних процесах історії і що сучасна московсько-большевицька імперська машинерія, разом з цілим вантажем русифікації, є найважливішим ворогом тієї прогресивної національної ідеї, в СССР існують ще такі внутрішні суперечності, які розкладають імперію на самовистачальні одиниці, а саме — на самостійні національні держави. Совєтський Союз разом зі всіма протилежностями — це ґрандіозний фарс, який насправді є найбільш жорстокою наругою над націями, якої людство ще не знало, і то в добі, коли національний ідеал починає тріюмфувати всюди. СССР — це по зовнішніх ознаках колосальна імперія. Але цей колос стоїть на глиняних ногах, бо складається з багатьох поневолених народів на чолі з Україною, які готові при найближчій нагоді рішуче та раз назавжди завалити колони імперської структури. Ця імперія вже не раз спромагалася створювати різного роду підмурівки, щоб втриматись цілою. Такою підмурівкою стала в 1917 році облудна доктрина комунізму. Але під тією підмурівкою не лежить ґраніт, а динаміт! Одинока альтернатива, яка існує під сучасну пору, це тотальне анулювання цього історично-політичного анахронізму, бо інакше історія зупиниться, а історичні процеси, головним предметом яких є змаг націй до державної незалежности, заморозяться, а таке просто не можливе.

Отже, з цього приводу дальше існування СССР — це більша загроза для світу ніж термоядерний катаклізм. Зрештою, який сенс наполегливо захищати світ перед атомовою війною, коли в тому світі буде діяти система, яка брутально калічить всі вартості людства, а найголовніше — глибоку цінність нації і її держави? Остаточний розвал російсько-большевицької імперії стане ідеальною ознакою прогресивного тріюмфу ідеї нації і волі людини. Історія піде вперед своїм духовим і раціональним кроком. В цьому змислі ідея Української Самостійної Соборної Держави — це найвищий зеніт цього історично-прогресивного процесу, а сама Воююча Україна — це найблискучіша апотеоза ідеї нації в світі, бо її суть тотально перекреслює основи СССР, отої найбільш відсталої імперії в історії людства.

Одначе виелімінування цього може наступити тільки шляхом боротьби, в наслідок зудару двох діяметрально протилежних світів, між суперечними собі двома непримиренними концепціями. Це, фактично, ґльобальний зудар між світом, який створений Богом, і світом диявола. Цей зудар унаявнюється в здетермінованому змагу за владу й суверенітет між цілим комплексом імперської апаратури, разом з її терористичними антилюдськими методами державного насильства і всецілим, революційно-свідомим та бойово настроєним народом, який репрезентуватиме його провідна революційна верства, його дійсно законодатна національна влада.

Ця свідома своїх цілей і завдань »ініціятивна меншість« буде боротися з народовбивчим насильством московського режиму засобами власного духово-творчого насильства революційної динаміки разом з подібними силами інших уярмлених в СССР націй. Глибоко законспірований, строго здисциплінований та елітарно зорганізований орден з його прикметами буде найважливішою політичною і мілітарною зброєю проти ворога. Його незламна, безкомпромісова, стійка і духово-моральна постава буде постійною запорукою перемоги нації в кінцевому змагу за свої права.

Коли суспільство резиґнує з боротьби, коли воно не визнає необхідної потреби боротьби для збереження свого національного єства, а навпаки, коли в ньому панує яничарський квієтизм та пасивність, коли таке неродюче суспільство вже не спроможне з глибин свого лона вирощувати політичних мистців-творців, апостолів своєї віри, які відважно та за власною волею вирізьблювали б майбутні історичні шляхи, властиві тому суспільству, та при тому виховували б всі верстви народу на рішучих панів своєї власної долі, коли в суспільстві домінує безплідна, морально скалічена й безлична готовість піддатися і стати рабом того, що було і є (а тому завжди буде!), тоді таке суспільство не може нормально жити й творити — воно загибає! Чи ця загибель прийде скоріше, а чи пізніше, то це не грає жодної ролі. Одиноке майбутнє такого гнилого суспільства — це його неминуча смерть. Мабуть цей імператив боротьби найкраще висловлений в повстанській пісні ОУН-УПА: »Держава — це вістря на мечі!«

Людина в такому загниваючому суспільстві буде завжди шукати за, мовляв, »вищою логікою«, аналізуючи якийсь фіктивний, нібито »варварський інстинкт« в суспільстві, та врешті-решт із штучно набряклим почуттям »морального« поклику доходитиме до »освіченого« висновку, що треба викоренити цю »жорстоку«, »аґресивну« психіку. Але питання логіки в цьому відношенні і надалі залишається периферіяльним. Важливішою справою стає безперервне плекання вищої революційної свідомости, яка сама буде знаходити дійсну логічність в собі. Пасивні народи, що боялися аґресивности, ніколи не були творцями історії. Вони завжди були матеріялом для інших. Замість бути »предметом самим в

собі« (Геґель), вони були споживачами волі й аґресивности інших панівних народів. Тому для поневоленого народу необхідно плекати революційну свідомість, якщо він хоче довершити себе, стати *предметом самим в собі*, та спорудити рамки самостійної державної підметности. Це є справа вирощування глибокого *аристократизму духу* (Донцов, Бандера, Стецько, Чупринка і Кіркеґор), гартування найбільш живої субстанції одержимости у вірі, а не порожнього, фаталістично-праґматичного лжеаристократизму особистих, еґоїстичних інтересів. Валентин Мороз пише: »Зовні виглядає так, ніби людину спочатку переконують, а потім вона починає вірити. Насправді ж це буває навпаки: спочатку людина спалахує, заражується вірою — і тільки потім підбираються арґументи для готового переконання. Аби повірити — арґументи знайдуться. Часом наївні — але то вже не грає ролі«[32].

Ця необхідна в кожному змаґу за істотні вартості й первні нації та всього людства віра не плекається згідно з категоріями »знання«, але головно в динамічному розвої національної волі. Донцов пише: »Саме »знаю« без »хочу« безплідне, бо не перше, а останнє є двигуном у громадському житті. Це »хочу«, що »сидить в печінках« нації, нагально домагається власного »знаю«, а коли його не знаходить — стає нездібним до руху«[33].

Боротьба революційного маштабу витворює свою власну політику та цілком окремішню мову. Революція говорить цілком чужою мовою для таких підлих та безхребетних »освічених« псевдонауковців. Отже, в тотальній боротьбі, яка ведеться за духове єство суспільства, його творче самобуття, аґресивна логіка революції багатократно перевищує псевдонаукову логіку мирности, чи радше — пасивної інертности. Людина, яка проповідує цю під кожним оглядом нижчу логіку пасивности, в дійсності тільки боязливо та розпачливо шукає за різними претекстами, щоб за всяку ціну вона сама не мусіла включитися в боротьбу, а в найгіршому випадку залишилася її спостерігачем.

Така людина вже є морально мертва, бо для неї штучно видуманий імператив вигоди перевищує природно-органічний імператив звичайної людської гідности. Така духово скалічена істота буде інтерпретувати цю »гідність«, аналізувати її і на її місце ставити виключно механічні проекти »нової людини«. А така »нова людина« на зразок, напр., нової совєтської людини, яку московські лакузи в Україні намагаються в скритий спосіб витворити з українського народу, буде тільки анонімним молохом (Я. Стецько), позбавлена свого важливого індивідуального підкладу ідейно-духової творчости, бо не відчуватиме відповідальности бути носієм духовної вічности нації, бути героїчним захисником її віками викарбованих скрижалів духовости. Про таких ситих

32) Мороз Валентин: »Серед снігів«, цитований твір, стор. 80.
33) Донцов Д.: »Націоналізм« (цитований твір), стор. 335.

псевдоінтелектуалістів Євген Сверстюк, не жаліючи гострої критики, пише так: »Нині брак великої мудрости, великої поваги і любови до людини, великої відповідальности за спадщину предків і долю нащадків, відчувається як найбільша рана людства. Рана в яку може вкинутися смертельна інфекція. Найстрашніший її носій — напівосвічений єфрейтор, рішучий напіввінтеліґент. З гімназії чи семінарії він знає фразеологію культури і цивілізації. Але не знає тієї конденсованої духовної сили, життєвої сили, що стоїть за словами, тому він залюбки замінює слова, одважно жонґлює ними і робить сліпучий фоєрверк — тимчасову ілюзію правди«[34].

Не треба бути вченим науковцем, щоб ідентифікувати ознаки цієї гідности в людині. Звичайно, кожний спроможний пізнати цю відносно просту ознаку морально-принципової гідности, бо вона є підставою для важливого людського прагнення доходити до вищої грані буття. В епосі боротьби ця звичайна людська гідність виявляє себе різноманітними проявами героїзму, зокрема коли будуються нові ідейні підстави в суспільстві. Апотеозуючи таку героїчну епоху в історії України, епоху Запорізької Січі, Є. Сверстюк пише: »Це — життя. Наші прадіди запорожці вимірювали його, не роздрібнюючи. Вони клали життя для життя, не дозуючи крови. Той, хто виходить на поле чести, виносить усе життя«[35]

Такою найсучаснішою героїчною епохою є епоха ОУН-УПА, бо *її воїни-лицарі клали життя для життя, не дозуючи,* вели *досмертну боротьбу* головно на *полі чести* української нації, отже — були героями! ОУН перебрала естафету духової вічности української нації, бо лише герої можуть нести тягар відповідальности супроти своєї Батьківщини, її скрижалів духа. Тому ОУН стала »духом одвічної стихії«, якої ніяка сила світу не спроможна знищити, бо »... не можна безслідно поховати ту силу, що вулканила Україну століттями, сходила кров'ю, вкривалась могилами, а потім знову вставала ...«[36]. ОУН — це джерело українського вулкану.

Коли іде про відношення людини до боротьби, то героїка життя, доведена до рівня самозаперечення, є необхідною для спорудження нових ідейних та моральних основ, конечних для побудови нового національного суспільного й політичного ладу. Ця найвища субстанція людської свідомости, себто героїчна мораль в житті, зовсім не промовляє до ситої, прагматичної логіки, що заставляє людину ставити свої егоїстичні інтереси понад інтересами національного чи суспільного загалу. »Звикати найлегше до того, — каже Сверстюк, — до чого не треба підійматися...«[37]. Власне, коли нація намагається довершити себе, визволитися в боротьбі, то вона

34) Сверстюк Є.: цитована праця, стор. 172.
35) Сверстюк Є.: »Симоненко — ідея«, цитована книжка, стор. 74.
36) Сверстюк Є.: »Іван Котляревський сміється«, там же, стор. 120.
37) Сверстюк Є.: »Біля джерел духовного життя«, цит. книжка, стор. 63.

мусить скинути з себе залізні пута егоїзму, чи індивідуалізації (Донцов); люди в такій нації мусять навчитися ставити національну справу понад особистою, мусять жити героїчно, а не вигідно. Така героїка життя кується у гарячій кузні боротьби із сирої руди підсвідомого ідейно-морального підкладу. Опісля вона випещується між твердим ковадлом і молотом, які разом установлюють виїмкову *віру* чи *візію* тої ж людини. Міцно гартоване залізо, що виходить з такої кузні, творить кріпкий духово-моральний хребет суспільства-нації, якого ніяк не зігнути, а не то що зламати.

Мабуть одним із найкращих прикладів тієї кріпкої людської гідности був відомий американський революціонер та могутній будівник американської нації, Патрик Генрі, який в 1776 році одверто заявив: »Дайте мені свободу, або дайте мені смерть«. Він зрозумів цю вищу логіку боротьби і при тому різко задеклярував ворогові та всьому світові свою принципову героїчну гідність. І тому, власне, сьогодні американський народ уважає його героєм. Не гірший приклад такого героїзму — це Василь Білас і Дмитро Данилишин, які були засуджені польським судом на смерть за те, що виконали збройний напад на поштовий уряд за наказом ОУН. На самому суді Дмитро Данилишин сказав: »Я знаю, що мене жде. Я був і є на все приготований. Тільки жалую, що не зможу дальше працювати для Неньки-України«. А Василь Білас на тім же суді заявив: »Такі як я, Батьківщині тільки смертю служать«.

Людина, яка не носить в собі хоч частки принципової і моральної гідности, є духово зизоока. Її матеріялістично-прагматичний егоїзм наче непомітний, але все таки жорстоко засліплюючий душу. Коли світло принциповости намагається доторкнутися душі такого егоїста-прагматиста, тоді більмо особистих інтересів спотворює та нищить його. Душа такої людини, яка ніколи не була спроможна пізнати дійсну принциповість в її первісному стані, люто гидиться тим явищем, що до неї доходить і просто не сприймає його. В такій людині будь-яка будуюча візія сприймається цілком кривим зором: »наскільки вона може *мені* допомогти«? З часом цей прагматик-опортуніст стає навіть духово сліпим, бо його надто поширені особисті інтереси затемнюють морально-принципову чистоту та блискучу вищість тієї віри. Євген Сверстюк пише: »Ви (опортуністи, — Р. З.) сприймаєте правду нюхом, а не совістю. Тому ваша правда така мала, що з нею нікуди виходити, бо виходити можна з великою правдою, яка дає силу, мету«[38].

Натомість, принципова гідність морально кріпкої та здорової людини не визнає віри основаної на особистих інтересах. Коли вона (гідність) зустрінеться з таким продажним, паразитарним егоїзмом, то дуже суворо та безжалісно з ним поводиться. Прин-

38) Сверстюк Є.: »Слідами казки про Іванову молодість«, там же, стор. 165.

циповість завжди є радикальною в протиставленні до безхребетности; правда весь час буде брутальною у відношенні до крутійства! Бувший президент США, Джон Ф. Кеннеді, добре розумів цю совісну суспільну гідність, коли в своїй інавґураційній промові в 1961 році заявив американському народові: »... не питайтеся, що ваша країна для вас може зробити; питайте, що ви можете зробити для вашої країни!«

У висновку цього розгляду треба ствердити, що революція не може бути тільки політичним процесом, хоч найголовніші й остаточні наслідки революційної боротьби будуть ясного політичного характеру. Мабуть важливішим фактором, навіть первинною суттю кожної революційної боротьби, є процес духовного переродження суспільства. Застановляючись над ситуацією в Україні, Петро Полтава, розуміючи безмежну вагу такої духовної революції напередодні політичної, пише: »Довгі сторіччя окупантського гніту і експлуатації, довгі сторіччя денаціоналізаційної політики російських, польських, і австро-угорських імперіялістів дуже викривили, скалічили духовість українського народу...

Неґативними рисами української духовости, що виникли у наслідку довговікової неволі і що їх можна було спостерігати в деякої частини українського суспільства, було брак зацікавлення громадськими загально-національними справами, грубий матеріялізм у щоденному житті, загумінкова обережність деяких груп українського громадянства, »хуторянство«, як окреслював цю рису української духовости Дмитро Донцов, невміння думати загально-національними громадськими категоріями, неспроможність піднятися до рівня загально-національних інтересів і ідеалів«[39].

До подібного ствердження доходить Осип Дяків-Горновий, видатний публіцист українського націоналістичного підпілля: »Політична революція ще не забезпечує повністю тривалости нового, нами виробленого ладу. Нам конечно основне переродження українського народу, його повне змобілізування біля ідеї самостійности України, тільки те одне може нас запевнити, що наша побіда не буде короткотривала. Отже, нам конечна побіч політичної ще й духова революція українського народу... бо без духової революції політична революція зводилася б до ефемерного явища, якому дуже скоро прийшов би кінець«[40].

Тут знову підкреслюємо, що це справа вирощування високо розвиненої, духово-творчої революційної свідомости, згідно з необхідними потребами конкретної соціяльно-політичної мети самої ж боротьби. Безсумнівна передумова й запорука успішности політичного завершення революційного процесу — це духове переродження поневоленого, але воюючого й нескореного народу. Самосвідомість та безжалісне насильство революційної боротьби супроти ворогів надаватиме *елемент динамічности*, який водночас

39) Полтава, П.: »Елементи революційности...«, цит. праця, стор. 199-201.
40) Дяків-Горновий, Осип: »Перспективи нашої боротьби«, Ідея і чин, стор. 79-80.

буде дальшою запорукою багатства самого внутрішнього революційного процесу. Про це можливо найкраще висловився великий Провідник-Герой Української Національно-Визвольної Боротьби — Степан Бандера. Він стверджує, що не можна оцінювати національно-визвольний революційний рух тільки під кутом мілітарно-стратегічної доцільности:

»*Український визвольний рух, як його ставить ОУН, це багатогранний процес внутрішньо-духового й політичного відродження нації та ним наснажуваної боротьби з московським большевизмом за власний зміст, самсбутність і вільний розвиток в усіх царинах життя, за національно-державну самостійність. Процес внутрішнього формування народу, від глибинних, духових основ до ідейно-політичної й дійово-революційної мобілізації — є істотним, підставовим складником визвольної революції, без якого сама технічна боротьба заниділа б, як річка з висохлими джерелами . . .*

Та в нашому положенні і на сучасному етапі визвольно-революційного змагання правлять розвиткові закони безупинного, довгочасного революційного процесу, затяжної боротьби, яка ведеться передусім за душу народу. Ціла система московсько-большевицького поневолення України спрямована на знищення душі української нації, духовсї самобутности й самостійности українського народу . . . Москва намагаєтъся, розкладом і знищенням духового єства української нації перетворити її фізичну субстанцію на новітніх яничар — »советський народ« . . .

В такому розумінні процес визвольно-революційної боротьби на теперішньому етапі не є тільки ступенем на дорозі до визволення. Він є передусім найважливішим чинником і свідоцтвом життя й живучости нації. Щоб розвиватися, щоб здійснювати свої цілі, треба найперше жити. Як людський, так і національний організми доти живутъ, доки в них не згаснутъ власні життєві рушії. За фізичне збереження народу змагаєтъся кожна одиниця й національна спільнота безнастанно і, можна сказати, автоматично; інстинкт фізичного самозбереження діє в народі скрізь, з великою напругою. А духове збереження лежитъ на відповідальності, зусиллях, і боротьбі вибранців. Їх вирощувати, підготовляти, організовувати та скеровувати до революційної дії серед народу, проти смертоносного натиску ворога — це одне з головних і найвідповідальніших завданъ революційної, націоналістичної Організації«[41].

Українська Національна Революція — орієнтація на власні сили

Ми вже ясно ствердили, що революція — це тотальна боротьба, яка ведеться на всіх царинах життя суспільства, головно за збереження його властивого і непроминаючого єства. Кожна рево-

41) Бандера Степан: »За правильне розуміння . . .«, БУП ч. 5, стор. 187-188.

люційна боротьба означена ясним і чітким принципом, який видвигає на верх унікальну, власнопідметну динаміку боротьби та рівночасно зроджує істотні рушійні сили революційного процесу. Завданням цих сил є узмістовлювати революційну візію-мету, себто революційну віру в повсякчасній і безупинній дії-боротьбі, розробляючи при тому досконаліші методи боротьби й витворюючи власне духово-творче насильство супроти державного насильства ворожого режиму. Тому, що революція введена в життя на основі унікального принципу, властивого тій спільноті, яка бореться за свої права і принцип, які відповідають природнім потребам народу — тому ніяка революція не може бути імпортована з-зовні, як це було в минулому, коли то деякі лідери українського визвольного руху неправильно числили на те, що німецькі нацисти »визволять« український народ. Ми знаємо на чому це »визволення« закінчилося!

В цьому змислі таким вирішальним і одночасно унікальним принципом української визвольної боротьби, її, мовляв, *"raison d'etre"*, являється сама українська нація, або ще конкретніше — національне право українського народу на державне самозбереження.

Нація — найвища форма органічної організації суспільства. яку людство з себе витворило. За словами Ярослава Стецька — »Нація є найвищою духово-органічною спільнотою, що кристалізувалася і виростала за означених історичних, геополітичних, господарських і соціяльно-політичних умовин, як живе, самобутнє єство... Найвищою формою буття і єдиною ґарантією розвитку нації є національна держава«[42].

Отже, коли концепція революції сама по собі вносить певний елемент тоталь-ности, то національно-визвольну революцію, яка відзначається боротьбою за певний національний ідеал, чи яка ведеться під знаменом конкретного національного принципу, слід окреслити як перманентну, найтотальнішу війну, мінливу лише за своїми наочними формами, але ніколи у своїй властивій меті. Сама ідея УССД, що виступає як підставова мета нашої боротьби, означає розвал московсько-большевицької імперії в цілості та цілковите, до самих основ проникнуте і безповоротне анулювання большевизму на всіх щаблях, як конкретне втілення діяметрально-протиставного ідеалу. А перманентність української національно-визвольної боротьби полягає в тому, що не можливо перемогти та зліквідувати тільки одну частку большевицької системи. Степан Бандера поставив це в такій площині:

»Большевизм — це тоталітарна система не тільки в сенсі всеохоплюючої й безоглядної диктатури режиму в усіх ділянках життя, але ще більше в тому, що всі елементи большевизму, від доктрини до практики, творять одну цілість, нерозривно сплетені, так що одно з другого виникає, одно одного підтримує. Побороти

42) Стецько Ярослав: »Рушійні кличі...«, БУП ч. 2, стор. 315-316.

большевизм можна тільки при всебічному неґуванні всіх його складників, зокрема ж протиставляючи його теоретичній підбудові відповідні вартості християнської релігії й духовости та сперті на них національно-політичні й суспільні ідеї«[43].

Одначе, тотальність большевизму сама собою становить певного роду парадокс. Будучи найголовнішою підвалиною сили большевицької системи, ця тоталітарність, будучи спертою на брутальному терорі, водночас становить один із найголовніших факторів свого майбутнього розвалу, бо захитання в одній частині, на одному щаблі структури, буде мати свій резонанс по цілій структурі. Степан Бандера пише: »... Державне організування й ведення всіх ділянок життя і на всіх щаблях, починаючи від підставових і найдрібніших господарських чинностей, спричинює не тільки функціональне, але й організаційне сплетення всіх клітин і ланок цього життя, так що всяке забурення функцій в одному місці має далекосяглі неґативні наслідки для цілости ... Все те, що є складником сили й володіння большевизму, стається чинником його захитання й занепаду, коли перестає сповняти функцію, яку визначує йому большевицький плян«[44].

Московсько-большевицька імперія — СССР, — сама витворила потенційно хитку ситуацію, яка провадить до повної соціяльної і політичної кризи, яка зараз ще не становить того рівня суспільних відносин, якими характеризується феномен революції. Ці внутрішні суперечности чи »проблеми«, які виступають у змислі »національного питання« в Совєтському Союзі, окупантський режим давав собі з ними раду за допомогою жорстоких метод терору, які насправді є допоміжними факторами в розгортанні революційно-визвольної боротьби. Все ж, набагато важливішим фактором залишається невпинна ідейна, морально-духова й організаційна мобілізація якнайширших прошарків українського народу до різного роду революційної дії, та їхнє активне включення до процесу революційної боротьби. В те число входить і вирощування революційно настроєної свідомости, яка випливатиме з вольової напруги українського народу. Не вистачає мати лише підґрунтя — себто гніт репресивної системи. В революційній боротьбі, *вольовий елемент* вирішує справу.

Основною силою Української Національної Революції не може бути якась обмежена кляса чи кліка людей, які в остаточному результаті звели б боротьбу на манівці. Очевидно, це не означає, що революційна боротьба має бути позбавлена свого проводу. Без провідного кадру боротьба перетворилася б на гістеричний масовий бунт, позбавлений будь-якого творчого напрямку. Такий фанатичний масовий бунт можна б порівняти до солом'яного вогню,

43) Бандера Степан: »За правильне розуміння . . .«, БУП ч. 5, стор. 186.
44) Бандера Степан: »Перспективи української національно-визвольної революції« (Вишкільні матеріяли, кн. ч. 1, стор. 49).

який скоро спалахує, але майже моментально гасне. Важливим обов'язком революційного ордену, тієї *ініціятивної меншости,* є вирощувати елементи динамічної революційної свідомости серед найширших прошарків українського народу. Ролю такої *ініціятивної меншости* Дмитро Донцов окреслив так: »Чинником активним, тим, що несе ідею; тим, де ця ідея зроджується є — активна, або ініціятивна меншість... Суть цієї меншости та її роля в усіх громадських одиницях та сама. Це група, яка формує неясну для »неусвідомленої« маси, ідею, робить її приступною цій масі і, нарешті, мобілізує »народ« для боротьби за цю ідею«[45].

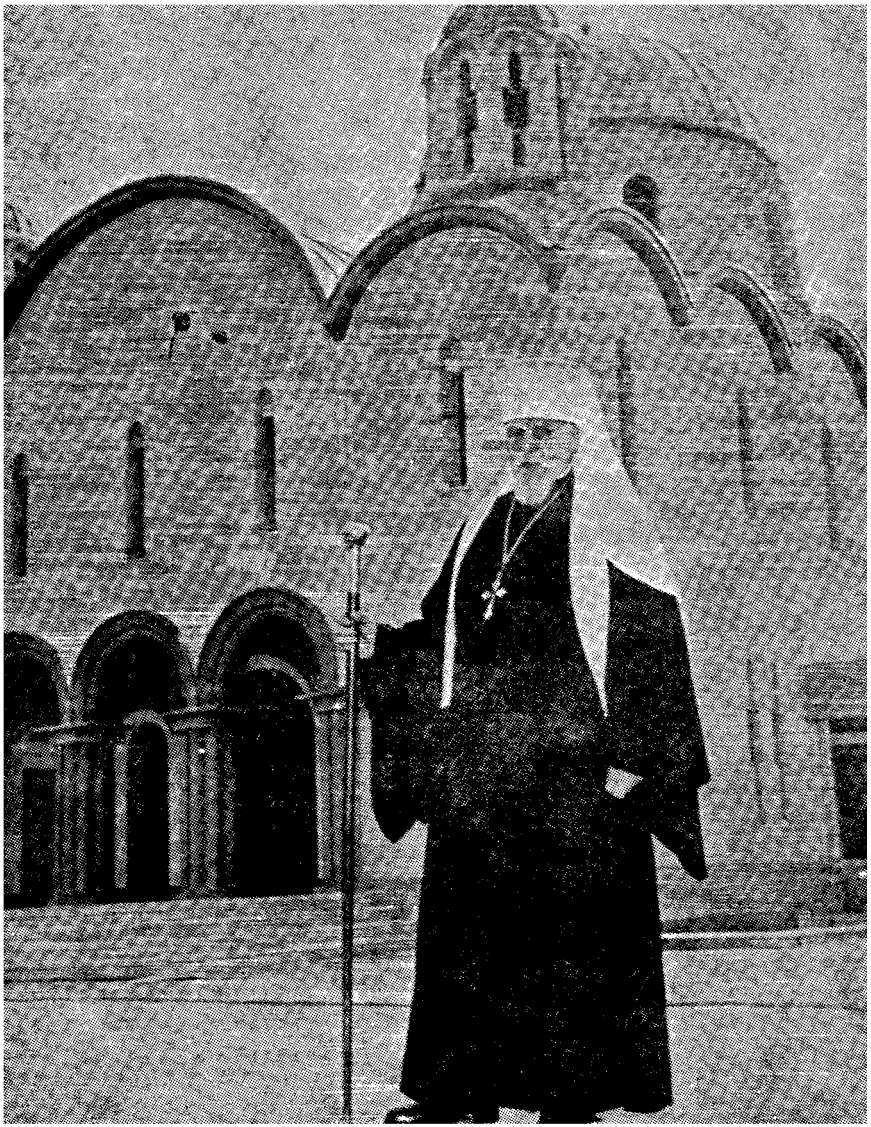
Така »ініціятивна меншість« витворює потужне *апостольське горіння,* що випливає з глибинних основ спільноти, з істотних та первісних надр нації і своїм постійно зростаючим жаром палає в серцях кожної революційно та національно свідомої одиниці в тій спільноті.

Ця високоздисциплінована, морально й принципово сувора до себе революційна еліта мусить бути законспірована, бо у випадку її розкриття ворожою поліцією, революційна боротьба втратить своє керівне ядро. Тоді революційний процес буде позбавлений свого пронизливого »уму«, без якого діючі сили революції осталися б розпорошені. Іншими словами, революційне керівництво мусить бути неймовірно чутливе на всі духові та фізичні потреби й прагнення цілого українського народу, і на основі цього плекати безкомпромісову революційну етику, вирощувати глибоку свідомість та готовість до боротьби серед народніх мас. І за словами Ярослава Стецька — »Запорука успішности революції лежить не у несподіваному ударі глибоко прихованої, малочисленної мафії, яку, зрештою, легко розкрити, але у непоборному проникненні революційних ідей серед усіх прошарків народу, які своєю життєвістю і перспективністю завжди наново поривають його до боротьби«[46].

Навіть Мао Тсе Тунґ, батько китайського комунізму і водночас визначний революційний стратег, добре зрозумів цю потребу пов'язання з народом. Він пише так: »Ми комуністи (читай — революційний провід, — Р. З.) є нібито зерна, а народ — це земля. Де ми лише не підем, ми мусимо з'єднатися з народом, запустити своє коріння і розквітнути серед нього«[47].

45) Донцов, Д.: »Націоналізм...«, цит. праця, стор. 286.
46) Стецько, Я.: »Проблеми стратегії...«, БУП ч. 10, стор. 308.
47) Mao Tse-Tung: "On the Chunking Negotiations" (1945), Selected Writings from the Works of Mao Tse-Tung; Volume IV, (Peking: Foreign Languages Press, 1969), p. 58.

(Далі буде)

ЇХ БЛАЖЕНСТВУ

ПАТРІЯРХОВІ ОТЦЕВІ ЙОСИФОВІ

МНОГИХ І БЛАГИХ ЛІТ!

Ілля ДМИТРІВ

СИНОД ПОМІСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

Звичайний Синод Помісної УКЦеркви скликав Блаженніший Патріярх Отець Йосиф за згодою і благословенням папи Івана-Павла II. Інавґурація Синоду відбулася 25-го листопада 1980 року. Тоді ж о годині 10-ій рано відправлено Молебень при гробі священомученика Йосафата у базиліці св. Петра, що його відслужили присутні владики з Патріярхом у проводі.

Зараз після Молебня Блаженніший Патріярх і владики перейшли до залі »Тесте Ротте« у Ватикані, де розпочали ділові наради, які тривали з деякими перервами до полудневих годин 2-го грудня. Загальна програма Синоду охоплювала, крім Молебня в базиліці св. Петра, Архиєрейську Службу Божу в соборі св. Софії в Римі, Патріярший Обід в УКУ (неділя 30-го листопада) і авдієнції в Папи (дві в пополудневих годинах у понеділок 1-го грудня), як також богослуження в пархіяльній церкві свв. Сергія і Вакха і в соборі св. Софії у ранніх годинах під час Синоду, що їх відправляли владики.

Ділова програма Синодальних нарад охопила такі головніші теми: Привіт для Папи від Синоду; Торжественне осудження т. зв. »Львівського Синоду« з 1946 року; Стан Української Церкви в Україні; Послання до Братів на Україні про стан Української Католицької Церкви; Підготовка до Ювілею 1000-ліття хрищення Руси-України та пов'язана з цим Ювілеєм екуменічна акція і співпраця з православними братами; Звіт про працю Комісії для кодифікації канонічного права; Створення Комісії для збірки матеріялів партикулярного права Української Церкви; Вибір кандидатів на митрополита Помісної УКЦеркви у Філядельфії, США, трьох єпископів у США і одного в Канаді; Літургійні питання і покликання Літургійної комісії; Покликання до духовного стану; Завдання мирян в Українській Церкві; Роля української родини в модерному світі; Опінія Української Церкви про проєкт кодифікації »Де культу Дівіно« і »Де Сакраментіс«, та деякі інші часового характеру справи.

В Синоді персональну участь взяли: Патріярх Отець Йосиф, архиєпископ-коадютор Мирослав Любачівський, митр. Максим Германюк, єп. Ніль Саварин, єп. Ізидор Борецький, єп. Андрій Роборецький, єп. Іван Прашко, єп. Платон Корниляк, єп. Андрій Сапеляк, єп. Августин Горняк, єп. Василь Лостен, єп. Єфрем Кривий, єп. Мирослав Марусин, єп. Єронім Хімій і єп. Дмитро Ґрещук.

З причин фізичних неспроможностей та евентуальних інших на Синод не прибули: архиєп. Гавриїл Букатко, єп. Йосиф Мартинець, єп. Володимир Маланчук і єп. Йоаким Сеґеди.

Деякі матеріяли для Синоду приготовляли церковні особи, які, крім предложення підготованих чи поручених матеріялів, участи в Синоді не брали. Цими особами були: архимандрит Любомир Гузар, який опрацював Синодові матеріяли Блаженнішого Патріярха про положення Української Церкви в поневоленій Україні, архимандрит Віктор Поспішил про неканонічність »Львівського Синоду« з 1946 р., і протоігумен Михайло Гринчишин — матеріял про 1000-ліття хрищення Руси-України.

Патріяршою канцелярією під час Синоду завідували архим. проф. д-р Іван Хома, митрат проф. д-р Іван Музичка і о. д-р В. Дацько, який асистував Блаженнішому Патріярхові коли було потрібно.

Під час Молебня в базиліці св. Петра у Ватикані, Архиєрейської Служби Божої в соборі св. Софії в Римі й на богослуженнях в церкві свв. Сергія і Вакха на »Мадонні«, що їх відправляли владики Ніль, Ізидор і Іван кожного ранку, Блаженнішого Отця Йосифа поминали патріярхом.

На Молебні, Архиєрейській Службі Божій і на Синоді був присутнім кард. В. Рубін, Префект Священної Конґреґації для Східніх Католицьких Церков, складав привіт і подяку, але в наради не втручався. Кардинал В. Рубін виступав як персональний представник Папи.

Напередодні Синоду в Римі між українцями кружляла вістка, що, не зважаючи на раніщу згоду і благословення Синоду папою Іваном-Павлом II, Префект Публічних Справ Вселенської Церкви мав вислати Блаженнішому Патріярхові листа зі стипуляціями та поясненнями прероґатив Святішого Отця, зокрема стосовно обрання кандидатів згідно з правом на митрополичий, єпископський і єпископсько-помічничий престоли, але тексту цього листа не оприлюднено.

Під час Синоду від організованого мирянсько-патріярхального руху були в Римі два представники: проф. д-р Б. Лончина із США, який репрезентував УПСО і заокеанські складові частини мирянського руху, і ред. І. Дмитрів від УПКО і СУБ у Великій Британії.

Всі документи, що їх друкуємо в цьому числі, отримані з Патріяршої канцелярії й авторизовані власноручним підписом Патріярха Отця Йосифа.

СЛОВО ПАТРІЯРХА НА ВІДКРИТТІ СИНОДУ В БАЗИЛІЦІ СВ. ПЕТРА У ВАТИКАНІ

Дорогі Високопреосвященні Владики!

Святим Молебнем наших предків »Молебное пініе призиванія Святого Духа, пред началом Церковного Собора« виконуємо великий акт, що його християнська душа сповнити може: просимо Святого Духа, щоб прийшов до нас, поселився в нас, просвітив нас у великому ділі, що його ми — українські Владики з України і з

усього світу — перед Богом, перед Святішим Отцем-Петром, перед нашою страдаючою Церквою, перед нашим поневоленим Народом і нашою історією цим Священним Синодом звершити маємо.

Просимо Святого Духа, щоб потішив нас, подав нам єдиномисліє, скріпив нас в єдиній правді і добрі, що їх маємо як пастирі нашого Народу цьому Народові дати. Просимо Святого Духа, щоб провадив нас серед розхитаного світу, щоб ми єдиного бажали як пастирі добра і щастя для тих, що за їх душі будемо відповідати перед Богом, за тих, що на їх руках кайдани неволі, за тих, що на їх обличчях тривога, смуток і сльози, за тих, що забули чи забувають про свій рідний Єрусалим і полюбили більше темряву чим світло. Молимсєь до Святого Духа: »О еже милостивим оком призріти на Церков свою і святий собор ея благословити і труди єго ко церковному устроєнію і общему нашему спасенію благоплодно показати«.

Велике це наше завдання і без помочі Святого Духа його не сповнимо. Він — Утішитель, а ми маємо принести нашій Церкві і нашому Народові правдиву радість. Тієї радости прагне наш Народ серед свого многостолітнього смутку і недолі. Це буде радість, що виплине із нашої одности, братолюбія, нашого певного і виразного одного проводу із цього, що наше число єпископів збільшиться на цім Синоді на відданих своїому народові, готових на жертву і боротьбу Владик, нашим відважним словом, що його пішлемо нашим Братам в Україну, нашим запевненням, шо молитвою і працею хочемо приготовити і запевнити нашій Церкві й Україні щаслизу і мирну майбутність. Царю Небесний, Утішителю, подай нам тієї небесної радости, щоб ми її передали нашим духовним дітям!

Святий Дух — то Дух Істини-правди. Христос приніс нам Правду, і засвідчив про Правду своєю смертю на хресті, Він післав нам Святого Духа, щоб шю правду Він беріг і наші слова правди освячував. Тому не лишив нас сиротами. Духа істини світ не може прийняти, бо не бачив Його і не знає (Ів. 14, 17). Ми цю істину єдино можемо в Христі Господі подати і при тому подати її як нашу рідну, прабатьківську істину в своїй Церкві, в своїй хаті, як про це тужив наш поет. Тому молились ми сьогодні в ектенії: »Даждь нам премудрость і силу со дерзновеніем істину Твою ісповідати і церковния преданія непреложни сохранити«. Царю Небесний, Душе Істини, прийди і просвіти нас у Твоїй вічній Істині і в нашій рідній правді, шо топтана сьогодні безбожними ногами та лукавими людьми. Царю Небесний, Душе Правди, »утоли церковния соблазни і разділенія і вся заблуждающия от пути Твоєго в покаяніє і познаніє істини приведи і во двор Твой возврати і вся ни во православній вірі і в діланії заповідей Твоїх утверди«.

Тим нашим спільним закликом-молінням до Святого Духа, спільним в цій хвилині із цілим нашим Народом, якого очі звернені на нас в очікуванні радости і правди, відкриваю цей наш Священний Синод. За те, щоб цей і попередні наші Синоди могли

відбутись і принести нашій Церкві нове життя, пройшов довгий і важкий сімнадцятилітній змаг. Будьмо вдячні Святішому Отцеві Іванові-Павлові II, що завершив щасливо цей болючий змаг цим нашим прадавнім правом мати Синоди і ними рішати справи долі нашої Церкви.

Цей нелегкий змаг почав я тому сімнадцять років і провів його з великим терпінням і прикрощами. Він не скінчений, вповні ще не завершений, але радію сьогодні, що частину вдалось з Богом осягнути. Можу і хочу в цій торжественній хвилині на відкриттю цього Священного Синоду сказати Вам, Преосвященніші Владики, словами св. Павла: »Отож благаю вас: будьте моїми послідовниками« (I Кор. 4, 16). Продовжуйте гідно і достойно діло, що про нього зі сльозами просить наша Церква і Народ століттями своїм рідним благочестям за свою правду, свою гідність і свої права.

Із цією свідомістю і цими думками про вагу хвилини і великі наші відповідальності, із постійною молитвою в часі наших нарад »о спасеній страни нашея от всіх бід і напастей обдержащих ю«, приступім скріплені благодаттю Святого Духа до цього святого діла і сповнім його сумлінні, в любові і з бажанням дати нашій Церкві і нашому дорогому Народові радість і правду. Амінь.

Ватикан, дня 12/25 листопада 1980 Р.Б.,
В празник святого священомученика
Йосафата, архиепископа Полоцького.

† ЙОСИФ, Патріярх і Кардинал

СЛОВО ПАТРІЯРХА НА ВІДКРИТТІ СИНОДУ В ЗАЛІ »ТЕСТЕ РОТТЕ«

В ім'я Отця і Сина і Святого Духа. Амінь.

»Господи, Господи, призри з небесе і вижд, і посіти виноград сей і соверши і, єгоже насади десниця Твоя«.

З Божим Благословенням, під покровом Пречистої Діви Марії починаємо наш Синод. Дякую Прещедрому нашому Богові, що дозволив мені скликати його, відкрити і з Вами разом почати цю відповідальну працю для нашого Виноградника, що так давно вже потребує піклування, догляду і пильного труду. Вітаю Вас усіх, Дорогі Владики, нашим давнім привітом: Христос посреді нас!

Приступаємо до першої і найважнішої точки нашого Синоду: вибору кандидатів на опорожнені єпископські призначення. Відтак працюватимемо за аґендою, яку Владики мають перед собою.

Нехай Дух Святий веде нас усіх у нашій праці.

Ватикан, 25 листопада 1980 р. Б.

† ЙОСИФ, Патріярх і Кардинал

ПРИВІТАЛЬНЕ СЛОВО КАРДИНАЛА В. РУБІНА

З волі Божого Провидіння, за згодою і благословенням Святішого Отця відбувається Синод Українських Єпископів під предсідництвом Його Еміненції Кардинала Йосифа Сліпого, Верховного Архиепископа Львівського.

У попереднім Надзвичайнім Синоді взяв участь сам Святіший Отець і сам його відкрив. Вельмидостойні Члени тамтого Синоду ще пам'ятають теплі слова Наслідника Святого Петра, так прихильні Вашій Церкві і так турботні за її пастирські потреби, а головно за скріплення єдности всіх Єпископів і вірних для добра Вашої Церкви і Вашого Народу.

Спонука того Надзвичайного Синоду, — говорив Папа, — є Вам відома: »вказання на таких кандидатів, що були б дійсно достойні і то згідно з вимогами святих канонів для іменування такого кандидата, що міг би вміло спомагати тепер Верховного Архиєпископа Львівського для Українців, возлюбленого нам Кардинала Йосифа Сліпого, і зміг би відтак гідно перейняти його заступство«.

Теперішній Синод має за завдання вибрати кандидатів на Єпископів так дуже потрібних у керуванні численних вірних візантійсько-українського обряду по різних краях світу. Але має ще й інші завдання, що є дальшим кроком у тому з'єднанні в діяльності Пастирів Українського Божого Люду. Синод має дати можність розв'язати найбільш пекучі душпастирські справи всіх українських спільнот. Дуже важним завданням, між іншим, є приготування тисячної річниці хрищення Руси-України. Це буде подія великого значення для Церкви в різних краях світу, а передусім для вірних в Україні. Журба про них буде особливим предметом синодальних нарад.

З огляду на те, що Святіший Отець не зможе сам особисто взяти участи у Вашому Синоді, мені припала честь тої участи як Префектові Священної Конґреґації для Східніх Церков.

Бажаю запевнити Вас, що роблю це з почуттям великої пошани і признання до особи Предсідника, Його Еміненції Кардинала Сліпого, і до Українських Пастирів, рівночасно з готовістю якнайближчої співпраці Священної Конґреґації, якої я є Префектом.

Подібно, як Святіший Отець, з подивом і увагою слідкую за відомостями, що доходять до нас відносно вірних на Україні і по різних краях світу, щоб ділити журби Українського Єпископату і служити поміччю згідно зі завданням призначеним Священній Конґреґації для Східніх Церков.

Бажаю, і о то благаю Бога і його Божу Матір, щоб цей Синод був новим поштовхом в розвою релігійного життя Української Ка-

толицької Церкви, вносячи скріплення віри Вашим Братам на Україні, які терплять за прив'язання до Церкви і до родимої і народньої традиції.

Кардинал В. Рубін,
Префект Свящ. Сх. Конґреґації

СЛОВО ПАТРІЯРХА ПІД ЧАС ОБІДУ В УКУ

Високопреосвященні і Дорогі Владики!

Сьогодні, коли наради нашого Священного Синоду зближаються до кінця, мені не остається багато сказати. Більше можуть сказати сімнадцять літ нашої спільної твердої праці, якою можна було осягнути те, що ми могли як Владики нашої Помісної Української Церкви зійтись сьогодні разом і дбати нашими нарадами про добро і долю нашої Церкви, без перешкод і без страху.

Мені остається подякувати за те, що ми спільно зробили, за що молились і над чим журились. Дяка нехай буде наша Всемилостивому Богові за благословення і поміч, особлива окрема подяка Нашому Покрову — нашій Небесній Матері за її опіку й заступництво.

Окрема подяка Святішому Отцеві Іванові-Павлові II за його велике для нас зрозуміння і бажання нам помогти станути собою.

Велике наше Спасибі для Еміненції Кардинала Рубіна. Що йому завдячуємо, і то зразу на початку його урядування, (то це) відкриє щойно історія і майбутній український історик! Дякуємо, Еміненціє, що зволили прийти і помогти в стільки потребах і труднощах. Ми переконані, що Ваша Еміненція пам'ятають про нашу Церкву і Народ, якого часть крови і духа маєте в своїм серці від своєї Матері!

Дякую Вам, Преосвященні Владики, що прибули, що хотіли послухати мого голосу і мого проводу, як Глави і Отця нашої Церкви — одної нашої Церкви, не поділеної на штучні дві частини — в Україні і на поселеннях! Одної, єдиної! З одним духом, з одною вірою, з одним бажанням, з одним проводом, з одною долею, з одною ціллю!

Дякую всім тим, що муравлиною працею приготовляли все, що потрібне було, щоб цей Синод успішно відбувся.

Дякую нашому Народові, що з такими тривогами чекав на цей Синод і молився за його успіх. Для нього в першій мірі цей Синод відбувся, бо для цього нашого дорогого Народу ми маємо жити, а й душу нашу положити, коли б цього хотів Бог.

Приступім тепер до праці із новою ревністю для добра нашої Церкви і нашого Народу! Нехай просвічує нам нашу дальшу путь в єдності єдиномислія дух Отців наших — рівноапостольного Володимира нашого Христителя, дух Йосафата і Рутського — зразків

нашого архиєрейського служіння, дух Митрополита Андрея — нашого новітнього Мойсея, що допровадив свій народ до берегів Йордану і своїм наслідникам залишив завдання здобути обітовану Землю.

Нехай Всемогучий Господь дасть нам благодать і силу переводити успішно в життя постанови нашого Священного Синоду на славу Божу, на спасіння душ і добро Української Церкви і Народу.

Многая і Благая Літа!

Рим, 30 листопада 1980 р. Б.

† *ЙОСИФ, Патріярх і Кардинал*

ПРИВІТАЛЬНЕ СЛОВО ПАТРІЯРХА ДО ПАПИ ІВАНА-ПАВЛА II ПІД ЧАС АВДІЄНЦІЇ ВЛАДИК УКЦ

Святіший Отче!

Недавно тому, у місяці березні цього року, на відкритті нашого Надзвичайного Синоду Ви сказали до нас Владик Української Католицької Церкви: »Згідно з Божественним наказом 'скріпляй братів твоїх', радий отак спомагати вас у ваших турботах, охороняти вас від стільки труднощів так зовнішніх, як і внутрішніх, та дати вам свідоцтво особливої любови«.

Вислідом тих старань і турбот Вашої Святости є ось цей Синод, який ми відбули із Вашим благословенням для добра нашої Церкви в Україні і на поселеннях, щоб вона могла в оживлений спосіб продовжувати не легку свою працю в сучасному світі на поселеннях в боротьбі за збереження своєї одности, духа, обряду, прав й ідентичности, а в Україні за право існування та силу витримати в боротьбі з безбожницьким переслідуванням, »змагаючись одночасно за євангельську віру, ні в чому не боявшись противників« — коли б ужити слів святого апостола Павла (Фил. 1, 28).

Ми перед закінченням цього Синоду стоїмо перед Вашою Святістю із вислідом вибору кандидатів наших нових єпископів, з яких Ви визначите найдостойніших на вакантні призначення, і якими скріпиться наша Українська Церква в своїй душпастирській праці і своїй єдності зі столицею Петра. Ми розважали ряд важних проблем життя і долі нашої Церкви і шукали для них розв'язки, щоб об'єднаними під одним проводом, з'єднаними із нашими братами в Україні та оновлені в Христі новим духом ревности і єдиномислія приготовитись до великого Ювілею тисячоліття нашого охрищення.

Одержавши від Вашої Святости власть скликування Синодів із Вашим благословенням, сподіємось щиро, що ця благословенна власть вже тепер і в майбутньому стане могутнім чинником для Української Католицької Церкви, як завдаток дальшого розвою і для скріплення її єдности з Апостольським Престолом, щоб тим

наша Церква — сьогодні Церква мучеників і ісповідників — могла стати світлом Христовим на Сході Европи, апостолом правдивого екуменізму за світлим почином Слуги Божого Митрополита Андрея Шептицького тому вісімдесят літ і щоб в той спосіб сповнила ця Церква й Український Народ велике бажання Вашого Попередника Папи Урбана VIII — »Per vos, mei Rutheni, Orientem convertendum spero« . . .

Дякуємо Вашій Святості за благословення на цей Синод, дякуємо за батьківську журбу і бажання помогти нашій Церкві і нашій Україні та просимо Вашого Апостольського Благословення.

Ватикан, 1 грудня 1980 р. Б.

† *ЙОСИФ, Патріярх і Кардинал*

ВІДПОВІДЬ ПАПИ ПІД ЧАС АВДІЄНЦІЇ З ВЛАДИКАМИ

Ваша Еміненціє Отче Кардинале,
Високопреосвященний Владико Коадюторе,
Достойні Брати!

Як покійний наступник св. Апостола Петра і батько всіх католиків, вітаю Вас, зібраних, згідно з моєю волею, тут в Римі, осередку католицького світу, з нагоди цього важливого Вашого Синоду. Благодать Святого Духа зібрала Вас тут, близько гробів Святих Апостолів, та близько дорогого Нам і Вам гробу святого Йосафата, Архиепископа Полоцького, апостола єдности Церков. Ви прийшли сюди на празник цього Мученика за віру в сімнадцяту річницю перенесення його нетлінних Мощів і покладення їх в соборі святого Петра, під престолом святого Василія Великого, близько мощів святого Григорія з Назіянчу та близько другого славного світила Сходу, святого Івана Золотоустого. Справді дивний є Бог у Святих своїх!

Саме тепер минає чотириста літ від народження святого Йосафата, що прийшов на світ в 1580 році, в місті святого Володимира, Християтеля Руси-України, на волинській землі. Так свідчить про це біограф Святого епископа Яків Суша, а перед ним і по нім інші достовірні мужі. Яка то ласка для Вашої Церкви і Вашого народу, що місто Володимира, просвітителя Вашого народу, видало з себе такого славного Святого, саме у преважливий час для Вашої Церкви, маю на думці: віднови єдности цілої просторої Київської Митрополії з цим Апостольським Престолом, через відому унію в Бересті в 1596 році. Це велике діло Йосафат наче б опечатав своєю кров'ю і тому воно так твердо стоїть.

Для збереження цього преславного діла зібрались Ви, Достойні Брати, щоб спільно нарадитись над важливими пастирськими справами Вашої Церкви, так у Рідному Краю, як тут у цілому світі. Ви застановлялись і спільно вказали Нам імена тих, яких

Ви уважаєте за достойних єпископської гідности, а це передусім з огляду на осиротілі єпископські столиці у Філядельфії та Чікаґо, в Америці, як і на єпископів-помічників для деяких Ваших Владик. Ви звернули Вашу увагу в особливий спосіб на недалекий уже Ваш ювілей Тисячоліття Хрищення Руси-України за славного київського князя Володимира Великого, якого Церква почитає святим. Ви установили нові напрямні для обнови Ваших єпархій і Ваших парохій, Ваших родин і цілої Вашої спільноти, а все це згідно з Вашою християнською традицією і непохитним навчанням Церкви та в світлі недавнього Другого Ватиканського Собору.

Хочу запевнити Вас, Владики Української Церкви, що мої умильні благання заношу щоденно перед Божий престіл і молю Господа Бога про благословення для Вас і для повірених Вам душ. Нехай Господь, що зачав у Вас це добре діло, діло поширення і закріплення Його царства на землі, подасть Вам свої найбагатші ласки.

Вірність Вашої Церкви цій святій Столиці засвідчували колись Ваші предки так на Соборі в Ліоні, як потім у Фльоренції устами Вашого Митрополита, пізнішого Кардинала Ізидора. Вірність цю прирекли єпископи Іпатій Потій і Кирило Терлецький, іменем усієї тодішньої Вашої Ієрархії перед папою Климентом VIII, а що важніше — за цю вірність немало з Ваших братів і сестер віддали своє життя.

Звертаюсь в особливий спосіб до Вас, Владико Кардинале, що несете дбайливу журбу за долю української Церкви на Батьківщині і в розсіянні. Нехай Господь відплатить Вам і благословить Вас, та Вас усіх, ревні і дорогі Владики. Будьте отож благословенні в цей час Вашого Синоду й на завжди. Благословлю з цілого серця тут зібраних, а з Вами всіх Священиків, Монахів і Монахинь, усіх Віруючих, зокрема ж Вашу молодь і тих, що нині ще терплять імени Ісусового ради. Висловлюю сердечні побажання на підготову святкування Тисячоліття Вашого Християнства, а на завдаток найбагатшого Божого благословення уділяю Вам з цілого серця моє Апостольське благословення.

Слава Ісусу Христу!

Під час відпису тексту слова папи Івана-Павла II до Блаженнішого Патріярха і Владик Помісної УКЦеркви, ми старалися задержати мову і стиль як це подано в »Оссерваторе Романо«, з деякими дуже мінімальними мовними корективами. В декотрих місцях дати подали цифрами замість словами. Це саме зробили в тому місці, де виступає слово папи Климента.

ПРИВІТАЛЬНЕ СЛОВО ПАТРІЯРХА ДО ПАПИ ПІД ЧАС СПІЛЬНОЇ АВДІЄНЦІЇ

Святіший Отче!

Ось тут перед Вами уся Українська Громада Риму, яка на чолі зі своїм Отцем і Главою, враз із Владиками Української Като-

лицької Церкви, прийшла зложити Петрові свої почування відданости і вдячности, що Ваша Святість поблагословили черговий Синод Єпископів Української Церкви, і тим дали запоруку розвитку і росту нашої Церкви в многострадальній батьківщині Україні і на поселеннях.

Ось представники цих українських установ у Римі:

— Ректорат, настоятелі і питомці Української Папської Великої Семінарії святого Йосафата, під проводом Отців Василіян.

— Ректорат, настоятелі і питомці Української Папської Малої Семінарії святого Йосафата, під проводом Отців Салезіян.

— Ректорат, професори і студенти Українського Католицького Університету імені святого Климента Папи.

— Ректорат настоятелі і питомці Колеґії Святої Софії.

— Парохія Святих Мучеників Сергія і Вакха і Жировицької Богоматері.

— Ґенеральна Курія і студенти Василіяни, на чолі зі своїм Протоархимандритом.

— Монахи Студити з Кастельґандольфо, на чолі зі своїм Архимандритом.

— Сестри Василіянки, на чолі з Ґенеральним Зарядом, під проводом своєї Архимандрині.

— Сестри Служебниці зі своїм Зарядом, під проводом своєї нової Ґенеральної Настоятельки.

— Сестри Катехитки святої Анни, які обслуговують нашу Парохію і гостинницю.

— І вкінці наші добрі і віддані миряни.

Всі ми прийшли тут зложити наш поклін, прохаючи Апостольського Благословення для всіх вірних Української Церкви: тих, що страждають в Україні і на поселеннях сущих — на шляху до нашого християнського тисячоліття.

На милий і незабутній спомин нашої сьогоднішньої історичної зустрічі прийміть ласкаво цей наш дар — погруддя Вашої Святости, виконаний православним українцем Левом Молодожанином.

Святіший Отче! Благословіть нашу Церкву і Україну!

Ватикан, 1 грудня 1980 р. Б.

† ЙОСИФ, Патріярх і Кардинал

ВІДПОВІДЬ ПАПИ ПАТРІЯРХОВІ НА СПІЛЬНІЙ АВДІЄНЦІЇ

Дорогі Брати і Сестри Українці!

Вітаю Вас усіх тут зібраних милим Нам і Вам привітом: Слава Ісусу Христу! Радію цілим серцем, що можу бачити Вас і промовляти до Вас зблизька. Ви бо для мене не звичайні тільки про-

чани і гості, але рівночасно і мої домашні, по тій причині, що маєте щастя жити в Римі, столиці Наступника святого апостола Петра.

Ви прийшли нині до мене з тої особливої нагоди, що нею є Синод Ваших Владик, скликаний за моєю волею і бажанням. А Синод українських Єпископів, спомаганий Вашими святими молитвами, сповняє тут велике завдання на добро Церкви і безсмертних душ, а передусім на Божу славу і на поширення і закріплення Христового царства у Вашому, любому моєму серцю, Народі.

Великою для мене потіхою є те, що Ваша Громада в Римі є велика своїм числом і цінна своєю якістю. Вона складається в основному з чисельних кандидатів до духовного стану, тобто семінаристів, а також із священиків, монахів і монахинь, світських студентів і з інших добрих Українців, що живуть у тіні святого Петра. На особливу увагу заслуговує достойна Особа заслуженого для Церкви Кардинала Йосифа Сліпого та його Коадютора Владики Мирослава Любачівського, як і тих представників Вашої Церкви, що в нашій Римській Курії сповняють важливі послуги так для мене, Христового Наслідника на землі, як і для цієї Святої Столиці.

З цілого серця благословляю Вас усіх тут зібраних і тих, що милі й дорогі Вашому серцю, Ваших Родичів і друзів, а з Вами благословлю увесь український Народ, так у Рідному Краю, як тут в розсіянні. На завдаток найбагатших ласк з неба уділяю усім Вам моє Апостольське благословення.

Текст слова папи Івана-Павла II на спільній авдієнції взятий з »Оссерваторе Романо«.

СЛОВО БЛАЖЕННІШОГО ПАТРІЯРХА ДО ВЛАДИК НА ЗАКІНЧЕННЯ СИНОДУ

Дорогі і Преосвященні Владики!

Милосердному Богові нехай буде велика і всенародна наша подяка за проведений цей Синод. Бог зглянувся на наші просьби і терпіння і десницею своєю дав нам силу і можливість продовжувати будувати наш Єрусалим.

По віддаленні нашому від нашої Батьківщини-України, по тяжкій руїні нашої Церкви, по дивнім відділенні нас від нашої Церкви Матері-Страдниці, по нашім розсіянні по цілім світі і навіть нашій не малій нехіті бути монолітом під одним проводом, — ми по довгій боротьбі ось разом — Владики Української Помісної Церкви Києво-Галицької Митрополії!

Ми подбали про збільшення нашої єпископської колегії, що живе і діє в єдності із Петровою Столицею, ми журились спільно долею цілої нашої Церкви, ми промовили наше слово до наших вірних в Україні і на засланнях, ми застановились над дальшою нашою спільною працею.

»Дивіть, як добре і як любо, коли брати живуть укупі!« — співав псалмопівець (Пс. 133, 1). Як прикро згадувати щось противне, що було і що проминуло. Щоб воно більш не поверталось навіть у почуваннях наших. Пам'ятаймо про це: ми сини великого українського народу, ми діти великої Києво-Галицької Митрополії!

За єдність Церкви і Народу — то був мій клич, з яким я почав мою працю на волі. Не дозволив ще Господь здобути всього для цієї єдности. Здобув я, дякуючи зрозумінню Слов'янського Папи Івана Павла Другого, визнання наших Синодів, правління нашою Церквою Синодами. Це частинна перемога. Та остає ще багато здобути. Великим нашим завданням — це здобути визнання нашого Києво-Галицького Патріярхату, що є нашим об'єднуючим чинником в Україні і на поселеннях сущих. І всі ми кріпко віримо, що під час понтифікату Папи Івана Павла Другого ми діждемось цього благословенного визнання. Їх Еміненцію Кардинала Рубіна прохаємо переказати це наше душевне бажання Святішому Отцеві, а від Вашої Еміненції сподіємося помочі в осягненні цієї нашої цілі.

Та для Вас, Дорогі Владики, повторяю ще раз це, що сказав я на початку цього Синоду, вживаючи слів святого Павла: Будьте моїми послідовниками! Бережіть спадщину, яку я одержав від моїх світлих попередників. Бережіть її. Не віддайте її в руки лукавих людей! Не сплямте її чужиною! Перенесіть її неварушеною у вільну нашу Церкву, у вільну нашу Україну. Дай нам, Боже, це сповнити!

Нехай буде Ім'я Господнє Благословенне! Амінь.

Ватикан, 2 грудня 1980 р. Б.

† ЙОСИФ, Патріярх і Кардинал

ПРЕСОВИЙ КОМУНІКАТ З ПАТРІЯРШОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ

Перший Звичайний Синод Єпископів Української Католицької Церкви

У днях від 25-го листопада до 2-го грудня 1980 року, за благословенням Папи Івана-Павла II відбувся у Римі Перший Звичайний Синод Єпископів Української Католицької Церкви поза межами України, що його скликав Отець і Глава Української Церкви Блаженніший Патріярх і Кардинал Йосиф (Сліпий) і був його предсідником.

Синод почався спільним Архиєрейським Молебнем до Святого Духа при гробі св. Йосафата в Базиліці св. Петра при співучасті всієї української спільноти в Римі.

Крім Блаженнішого Отця Йосифа та його Коадютора Кир Мирослава Любачівського, які представляли ієрархію Української Церкви на Рідних Землях, участь у Синоді взяли українські Владики з Канади, Америки, Аргентіни, Бразилії, Австралії та країн Західньої Европи.

Разом усіх синодальних Владик було п'ятнадцять. Чотирьох Владик — з Югославії, Франції і Бразілії — не могли взяти участи через недугу.

Як представник Папи, на нарадах Синоду був присутній Еміненція Кардинал Владислав Рубін, Префект Священної Конґреґації для Східніх Церков.

Першим завданням Синоду був вибір кандидатів на Владик для Філядельфійської Архиєпархії та для Чікаґо, як рівнож на єпископів помічників для деяких єпархій.

На Синоді Владики Української Католицької Церкви опрацювали спільний документ »Торжественного Заперечення канонічности т. зв. Львівського Собору 1946 року« та проаналізували стан Української Церкви в Україні, зложивши відповідний плян дії в обороні прав віруючої людини в Україні, а зокрема в обороні прав для Української Католицької Церкви. Синод Єпископів Помісної Української Церкви звернувся до своїх терплячих вірних в Україні і на Засланні Соборним Посланням для піддержання їх у боротьбі за свою віру і Церкву. Синодальні Отці підкреслили великі заслуги передач на Україну Ватиканського Радія і рішили звернутись до Святішого Отця з подякою за уже довголітні українські передачі.

Головними темами Синоду українських Владик були: підготовка до Ювілею тисячоліття хрищення Руси-України; екуменічна акція і співпраця з Українською Православною Церквою; священичі і монаші покликання; підготування перекладачів богослужебних книг на українську та інші мови; завдання мирян в Українській Церкві; роля української родини у модерному світі.

В неділю, дня 30-го листопада 1980 р., українські Владики разом зі священиками-експертами, які приготовляли Синод, на чолі з Їх Блаженством, відправили торжественну Службу Божу в Соборі Святої Софії з участю всіх українських спільнот у Римі.

В понеділок, дня 1-го грудня 1980 р., Блаженніший разом з усіма Єпископами були прийняті на авдієнції у Святішого Отця Папи Івана-Павла II. Відтак Святіший Отець прийняв на авдієнцію усю українську Спільноту в Римі, около 250 осіб, разом з Владиками. Під час обидвох авдієнцій Їх Блаженство Отець Йосиф привітав Папу українською мовою, а відтак Святіший Отець промовив найперше до Владик на їхній авдієнції, а потім до всієї української громади в Римі по-українськи, уділяючи всім присутнім та усьому українському Народові Апостольське Благословення, спільно з українськими Владиками. Під час авдієнції Блаженніший вручив Папі в дарі його погруддя роботи скульптора Лева Молодожанина.

Українські Синодальні Отці закінчили свої наради у вівторок, дня 2-го грудня 1980 р., поробивши різні постанови і рішення відносно тем, які вони розглядали і які будуть оголошені у своєму часі. Для введення у життя рішень, Синод українських Єпископів встановив Єпископські Комісії.

Перший Звичайний Синод Єпископів Української Католицької Церкви, під головуванням Його Блаженства Патріярха Отця Йосифа, становить наріжний камінь самоуправи Української Католицької Церкви, згідно з традиціями Східніх Церков і постанов Другого Ватиканського Собору.

Ватикан, дня 2. грудня 1980 р. Б.

† *ЙОСИФ, Патріярх і Кардинал*

ТОРЖЕСТВЕННЕ ОСУДЖЕННЯ Т. ЗВ. »ЛЬВІВСЬКОГО СОБОРУ« З 1946 РОКУ

Божественний Спаситель оснував свою Церкву як одну, святу, соборну й апостольську. Наші предки прийняли християнську віру за св. Володимира, як Церква ще не була роз'єднана, себто коли вона була під одним зверхнім проводом Христового Намісника, Папи Римського. В тій католицькій єдності була й осталась Церква на Західній Україні аж до наших часів, маючи свого Митрополита і своїх Єпископів, як наслідників апостолів, що злучені з особою Вселенського Архиерея правлять і пасуть повірене їм стадо.

Про цю католицьку єдність дуже дбала Українська Церква, а на зібранні своїх епископів у Берестї 1596-го року рішила відновити і скріпити свою зв'язь з Римським Апостольським Престолом та вважала те святе Об'єднання завершеним, бож упродовж короткого часу всі українські епископи й епархії широкої Київської Митрополії до нього прилучилися.

Львівський збір, що безправно назвав себе »собором«, що його насильно накинула безбожна світська влада в 1946-му році, не міг бути і не був ніяким правним собором нашої Церкви, бо жоден з епископів Української Церкви не брав у ньому участи, а присутність деяких священиків і мирян не вистачає для законности і правосильности правдивого »собору«, тим більше, що участь тих нечисленних була вислідом чистого насилля.

Вселенський Архиерей Папа Пій XII-ий нап'ятнував цей незаконний акт у своїй енцикліці »Орієнталес омнес« з 23-го грудня 1945-го року, в якій вказав навіть на імена головних виновників нищення Церкви на Україні. Потім ще раз Святіший Отець Папа Пій XII-ий станув в обороні нашої страдальної Церкви, а саме торжественною декларацією з 15-го грудня 1952-го року, та ось недавно Папа Іван Павло II-ий, заявами з 19-го березня 1979-го року і 5-го лютого 1980-го року, дав до відома цілому світові, що Українська Католицька Церква існує і живе. Апостольський Престол, отже, неоднократно ствердив неканонічність і неважність т. зв. »Львівського Собору« з 1946-го року та нап'ятнував цей історичний обман.

Ми українські епископи, зібрані кругом Блаженнішого нашого Отця і Глави, Патріярха Йосифа, Архиепископа Львівського,

Митрополита Києво-Галицького та його майбутнього наслідника, Архиєпископа-Коадютора Мирослава, зібрані з благословенням Святішого Архиєрея Папи Івана Павла II-го, цим заявляємо всім членам духовенства, чернецтва й усім нашим вірним в Україні і на поселеннях по цілому світі, що собору чи синоду нашої Церкви, на якому наша Церква зривала б свій святий зв'язок з Апостольським Римським Престолом, ніколи не було, та що так званий »Львівський Собор 1946-го року« не мав і не має нічого спільного з нашою Українською Церквою, яка була і є вірним членом Вселенської Церкви — Христового таїнственного Тіла, якого видимим головою на землі є Святіший Отець Папа Римський — Наступник святого Апостола Петра та Намісник Господа нашого Ісуса Христа.

Дано в Римі,
при гробі свв. Верховних Апостолів
Петра і Павла, дня 2 грудня 1980 р. Б.

† ЙОСИФ, Патріярх і Кардинал
і Синод Владик Української
Помісної Католицької Церкви

ЗАКЛЮЧНІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Відбутий у Ватикані Синод Помісної УКЦеркви — це направду важлива подія в житті та діяннях нашої Церкви, але не менше важливою і великою стала ця подія і в житті українського народу в його безперервній боротьбі за Волю і Державність.

Відбутий Синод завершує в позитивний спосіб дотогочасні змагання Блаженнішого Патріярха Отця Йосифа за права помісности і традиційну синодальну форму правління, що визнав і наголосив зокрема Ватиканський Собор II. Цей Синод завершує у великій мірі єдність закордонних клітин Церкви з матірньою Церквою в Україні під проводом її одного видимого Голови, яким являється Блаженніший Патріярх Отець Йосиф. Друга частина цього предовгого змагання, а саме — визнання Вселенською Церквою створеного Блаженнішим Патріярхом в 1975 році Києво-Галицького Патріярхату — це справа дальших змагань, на що вказав Блаженніший Патріярх у своїому слові на закінчення Синоду.

Відчуваючи необхідність соборної постави владик Помісної УКЦеркви в осудженні т. зв. Львівського Синоду з 1946 року, яким большевицька Росія і її урядова православна церква намагалися уневажнити Берестейську Унію, а рівночасно позискати претекст для пограблення і знищення церковного майна, фізичної ліквідації Ієрархії і багатьох з-поміж духовенства і монашества, Підготовча Комісія не вставляла в програму Синоду таких справ, які могли б цю соборну поставу в якійсь мірі захитати. Тому конфлікту на церковно-релігійному полі в Апостольськім Екзархаті у Великій Британії на Синоді не ставлено. Згідно з інформаціями з авторитетних джерел, це питання має бути перевірене і розглянене в 1981 році.

МАТЕРІЯЛИ СПРАВИ ГЕЛЬ І. А.

(те, що збережено)

Короткі біографічні дані про Івана Геля

(УЦІС) Іван Андрійович Гель народився 18.7.1937 р. в с. Кліцько, Городоцького р-ну, Львівської області, в селянській родині. Середню школу закінчив у Самборі в 1954 р., а згодом працював слюсарем на Львівському заводі автовантажників. В 1956 році став покликаний до армії, з якої вийшов 1959 р. і знову працював слюсарем Львівського електровакуумного заводу. В цьому ж часі він одружився і став батьком дочки. В 1960 р. поступив до Львівського університету на вищі студії на вечірньому відділі Історичного факультету.

Іван Гель

Перший арешт Івана Геля наступив 27.8.1965 р., а 24-25.3.1966 р. Львівський обласний суд прирік його під закидом »антирадянської агітації та пропаганди« на 3-річне увязнення суворого режиму, яке Іван Гель відбув у Мордовському концтаборі ч. 11.

Вийшовши 24.8.1968 р. з концтабору, Іван Гель влаштувався на працю техніком Самбірського управління експлуатації осушних систем і гірських рік, а рівночасно продовожував розпочату в концтаборі діяльність в обороні репресованих совєтською владою українських патріотів. В грудні 1970 р. Гель взяв участь у похоронах Алли Горської в Києві і там виголосив патріотичне слово від львівської громади, за яке після повороту на місце праці дістав від КҐБ догану й покарання за »прогул«.

Другий арешт Івана Геля мав місце 12.1.1972 р. в Самборі, а судова розправа відбулася у Львові в серпні того ж року. Його судили за ст. 62 КК УССР і прирекли на 15 років ув'язнення з слідуючим розподілом: 5 років особливо суворого режиму, 5 років суворого режиму і 5 років заслання. У своєму останньому слові на тому судилищі, Іван Гель

сказав, що »найвищим законом для мене є Бог і Україна«, а згодом з'ясував трагедію України під царським і комуністично-російським поневоленням, а вкінці рішуче відмовився від закидів прокуратури. Це покарання Гель відбував у Мордовських концтаборах, а згодом у Львівській тюрмі. Важкі умови ув'язнення, голодівка та дальші допити і журба за родину підірвали його здоров'я до тої міри, що почала всихати ліва рука та з'явилися інші симптоми фізичного ушкодження.

Згідно з вісткою із серпня 1980 р., Іван Гель мав би знову перебувати у Львівській тюрмі. Матеріяли, що наспіли самвидавним шляхом до нас на чужину, відносяться в основному до його другого арешту й засуду. Вони говорять самі за себе, тому коментарів не потребують.

*

Слідчим органам КҐБ, арештований Гель І. А.

Пояснювальна записка

На другий день арешту, тобто 13.01.1972 р., мною була написана заява на ім'я Шелеста П. Ю. У ній я посилався на Конституцію СССР про надання громадянам прав на свободу слова, друку, зборів, а також на основі права націй на самовизначення заявляв, що арешт мій є незаконним та безпідставним і вимагав звільнення. А як єдиний засіб протесту, що маю в тюрмі, відмовився брати участь у слідстві, давати покази.

17 лютого 1972 р. зачитано відповідь на цю заяву і в ній мій арешт без будь-яких пояснень названо »обґрунтованим«. Арештувавши, слідчі органи звинувачують мене у виготовленні, збереженні і розповсюдженні антирадянської націоналістичної та наклепницької літератури. Вважаю своїм обов'язком довести слідству таке. Виготовленням так званої антирадянської літератури я не займався і в слідстві немає доказів противного. Під словом антирадянська, чи антиурядова, розуміється така література, яка закликає до повалення державного ладу і заміни його іншим суспільним ладом. Такої літератури у мене не було.

Усі офіційні джерела розкривають поняття »націоналізм« як зоологічну ненависть до інших народів, пропаґанду вєрожнечі до них, їхню національну неповноцінність, нетерпимість та пропаґанду їх винищення. Це література каткових, шульгіних, чорносотенців, гітлерівців та інших експансіоністських елементів. Подібної літератури у мене теж не було і таких поглядів я не поділяю. Є ще націоналізм нерівноправної нації. Це відстоювання її прав на життя є обов'язком кожного її представника і кваліфікується як патріотизм і є законним, тим паче, коли цей патріотизм носить ненасильницький характер.

В даній записці підтверджую, що мій арешт далі вважаю безпідставним і незаконним. Винним себе не визнаю і вже частково пояснивши доповнюю сказане.

Основою діяльности будь-якого суду різних держав, в тому числі й СССР, повинно бути віднайдення істини. Навіть об'єктивно шукаючи її, суди часто допускаються помилок. А в даному випадку мій арешт є абсолютно необґрунтованим. Наведу перечень. В маштабах цілої держави здійснюється повний комплекс економічних чи будь-яких інших реформ, котрі згодом не досягають мети, що вже не раз траплялося. Однак авторів, ініціяторів, чи керівників введення цих реформ у практику не арештовують, не судять, хоч самі реформи не тільки не дали користі, а й виявились збитковими, часто злочинними, як це теж траплялося наприклад у 30-их роках. Отже критика помилок судів, критика економічних реформ, навіть критика нерівноправности в національних відносинах й гегемонізму однієї нації є не антидержавною, не націоналістичною, не наклепницькою діяльністю, а об'єктивною критикою певних явищ та помилкових дій людей, наділених найвищими державними функціями. Така критика є не протиставлення себе державному суспільному ладові, а розбіжність у поглядах на те чи інше питання. Отже, не злочин, а об'єктивне і справедливе прагнення викрити й виправити допущені помилки через їх критику. У мене під час обшуку знайдено і вилучено літературу та інформацію критичного характеру, яка через замовчування та ігнорування її офіційними органами і пресою вимушена поширюватись через »Самвидав«. Але ні в якому разі ця література та інформація не антирадянська, націоналістична, чи наклепницька.

В записці хочу пояснити ще таке. Покази, які з певних міркувань, тобто бажаючи зняти звинувачення з невинних людей, які ще на волі, а також сподіваючись на позитивне вирішення справи — я почав давати на днях і які зафіксовані у протоколах допитів, не підписаних мною, вважати дійсними, хоч слідство називає їх формальними, неповними і неправдивими. Такі покази пояснюю етичними засадами в'язня.

23.02.72 р. *Ів. ГЕЛЬ*

*

Голові Львівського обласного суду,
ГЕЛЬ І. А., арештований 12.01.72 р.,
тюрма КҐБ, вул. Миру, 1.

Слідчими органами Львівського УКҐБ закінчено слідство по моїй »справі« і передано її в суд для розгляду.

На основі статті III Конституції СССР, яка каже, що розгляд справ в усіх судах СССР відкритий, поскільки закони не передбачають винятків:

— виходячи із ст. 20 КПК УССР, диспозиція якої дає чітке формулювання про гласність судового розгляду і відкриті судові процеси, за винятком випадків, коли це суперечить інтересам охорони державної таємниці;

— приймаючи до уваги ст. 78 КПК УССР про те, що виїмка документів, які становлять державну таємницю, проводиться тільки із санкції прокурора, а по даній справі додатковий обшук 15.II.72 р. і виїмка 14.1.72 р. проводились не санкцією прокурора, а тільки постановою слідчого (матеріяли справи, том I, сторінки 91 і 102) отже, моя справа не становить державної таємниці;

— приймаючи до уваги вишевикладені посилання на чинне законодавство УССР, роблю вмотивований висновок, що матеріяли слідства не становлять державної таємниці військового, політичного чи економічного характеру і на основі цього вимагаю розгляду так званої справи »по звинуваченню Гель І. А. в скоєнні злочину«, передбаченого ч. II ст. 62 КК УССР, провести у відкритому судовому засіданні. Документ прошу долучити до »справи«.

23.07.72 р. *ГЕЛЬ Ів.*

*

Голові Львівського суду, арештований ГЕЛЬ І. А.,
тюрма КҐБ, Львів, вул. Миру, 1.

12 січня 1972 р. під час обшуку, де я проживав, було вилучено понад 5 кг тонкого паперу та стрічку до друкарської машинки, біля 300 листів копіювального паперу. При огляді вилучених речей виявилось, що вони в користуванні не були. На цьому матеріялі не знайдено й жодної статті чи інших випусків друкованих Самвидавом. Під час слідства на допитах я показав, що друкарський папір, копіювальний папір і стрічку до друкарської машинки придбав для власних потреб, а кількість пояснюється дефіцитом названих матеріялів.

Слідством не встановлено і не доказано, що дані матеріяли призначались для інших цілей. Не дивлячись на те, вони є приєднані до справи як речові докази і є одним із пунктів звинувачення. Стаття 78 КПК УССР дає чітке визначення про речові докази. Засоби можуть бути кваліфіковані як речові докази лише тоді, коли вони є знаряддям або об'єктом злочинних дій. З матеріялів справи видно, що названі речі такими не були, мотивування слідчих органів ґрунтуються не на доказах, а на припущеннях і підозріннях, отже, становлять не *доказ*, а *сумнів*. За діючим в СССР процесуальним положенням будь-який сумнів є на користь звинуваченого.

На основі вищевикладеного вимагаю виділити із справи друкарський цигарковий папір, копіювальний папір і стрічку до друкарської машинки як пункт звинувачення в антирадянській діяльності, а також вилучити із справи як речові докази так званої антирадянської діяльности.

Названі матеріяли повернути їх власникові в місці проживання, оскільки дані предмети до справи не мають жодного відношення,

є речами побуту, при тому високоякісними, вкрай дефіцитними.
Документ прошу долучити до справи.

23.07.72 р. *Ів. ГЕЛЬ*

*

Голові Львівського обласного суду,
арештований ГЕЛЬ І. А.

Клопотання

На основі ст. 80 КПК УССР прошу дати мені можливість познайомитись із протоколом судового засідання, при потребі зробити до нього свої зауваження. Клопотання прошу долучити до справи.

22.07.72 р. *Ів. ГЕЛЬ*

*

Питання експертизи на »відкритому« судовому процесі, з приводу їх висновків, які були зроблені ше в ході слідства на сконфісковані рукописні тексти підсудного, а також вилучені матеріяли »Самвидаву«.

Експертизою визнано, шо всі »речові докази« пред'явлені слідством і судом є антирадянські, націоналістичні, наклепницькі. Експерти Малий Д. Г. (?), Гонтар П. П., Кибальчич Н. Т. — усі викладачі-філологи Львівського університету. Підсудного склад експертизи відхилено. Подаю повний список прізвищ можливих експертів: Олесь Гончар — письменник, М. Стельмах — письменник, Олесь Бердник — письменник, М. Брайчевський — історик, М. Лукаш — перекладач, М. Коцюбинська — літературознавець, М. Горинь — психолог, М. Косів — літературний критик, М. Ільницький — критик, М. Петренко — поет. Судом відхилено склад підсудного на основі того, що суд не ґарантує компетенції названих осіб як експертів, окрім того частина з поданого списку не проживає у м. Львові. Судом прийнято рішення проводити засідання в складі першої експертизи на основі клопотання прокурора. Почалося слухання. Насамперед підсудним була зроблена заява, змістом якої було таке. Показів на Гориня Михайла Гель не давав, а зафіксовані у протоколах відповіді є підтвердженням свідчень Гориня, які однак виявились зфабрикованими слідчими органами КҐБ, а сам Горинь їх не давав. Тому підсудний відмовляється від даних показів на основі зфабрикованих свідчень, а суд повинен вважати ці покази недійсними. Дану заяву вимагаю чітко зафіксувати в протоколі судового засідання (це є єдиний прорахунок, допущений Гелем під час слідства). Допит по обвинувачувальному висновку проводився судом свідомо в галопуючому

темпі, щоб не допустити дискусій та оцінки матеріялів Самвидаву та рукописних нотаток автором, що послужили звинуваченнями підсудному. Помимо того ні прокуророві ні судові не вдалося нав'язати бажаного їм ходу процесу. По кожному пункту звинувачення була дана справжня оцінка матеріялів Самвидаву по національному питанню, дана відносно розгорнута характеристика сучасного становища України, її так званої державности, регресу культури, політичних асиміляцій. Між прокурором і підсудним зав'язалася гостра дискусія, спровокована до речі прокурором, про правильність терміну »геноцид«. Приводом для цього стала фраза із передмови до видання листів Гориня, в якій були слова... »Україна в шовіністичному зашморзі геноциду«. Прокурор, назвавши підсудного апостолом українського буржуазного націоналізму, відвертим ворогом СССР, злісним наклепником, апелював до формально логічного аргументу — геноцид, мовляв — це фізичне винищення людей. Автор посилався на терор 30-их років на Наддніпрянщині, терор в Галичині в 1939-41 рр., а також політику тотальної асиміляції в останні десятиліття і заявляв, що як би навіть не було 30-их і 40-их рр., то масову асиміляцію в сучасній політиці Москви щодо України можна прирівняти до геноциду. Озлоблений силою цих аргументів російський шовініст у ролі прокурора почав вимагати позбавлення підсудного права брати участь в процесі. Мотивуючи свою вимогу тим, що підсудний використовує лаву підсудних злочинців для антирадянської націоналістичної пропаганди. Ти мізер — ти сердишся, отже ти неправий — такою була відповідь прокуророві, а судові заявлено протест з приводу домагань прокурора. Підсудний відстоює свої погляди, за які його судять, не ображає суд, в тому числі й прокурора як особу, а оскільки це процес політичний, то підсудний має право аргументованого виступу на свій захист. Геля, без сумніву, вивели б із залі, але процес організовано як показовий, названо відкритим, зібрано численну авдиторію і редакторів львівських газет і журнала »Жовтень«, викладачів університету та інших вузів, лекторів обкому і товариства »Знання«, обласної прокуратури і співробітників КҐБ, службовців і робітників заводу »Кінескоп«, навіть декілька стариганів — учасників революції чи щось подібне.

Тому суд вимушений був принаймні частково дотримуватись процесуальних норм і Геля не виведено із залі суду. Все це було моральною і фізичною перемогою підсудного, адже про звільнення не може бути й мови, але осягнуто право публічно викривати політику геноциду щодо України і не виправдуватись, а звинувачувати. Саме тому протягом двох днів процесу прокурор намагався вивести Геля із залі суду, одначе не досягнувши того, хоч цілком ймовірно, що це було демонстрацією і спробою залякати. Особливо принциповою і гострою була дискусія під час виступів адвокатів. Зокрема, коли підсудний, користуючись своїм процесуальним

правом завдавати питання експертам, використав його. Ось питання експертам і їх відповіді і репліки учасників процесу, подані з документальною точністю:

1. На мої питання будете відповідати кожен зокрема, чи один за всіх?

(Відповідь: Один за всіх, але зберігаємо право на виступ кожного).

2. Чи ви гуманісти лише за освітою, чи і за переконанням?

Ми комуністи і радянські люди і цим сказано все — це відповідь на друге питання.

3. Який, на вашу думку, рівень свідомости радянської робітничої кляси — високий чи низький?

(Відповідь: дуже висока свідомість).

Прокурор звертає увагу суду на несуттєвість запитань. Суд вимагає конкретних питань по справі.

Підсудний: Питання конкретні, бо мають безпосередні відношення до рукописних матеріялів, яким давали оцінку експерти.

4. Чи з вашої відповіді можна зробити висновок, що висока свідомість робітничої кляси в СССР не дозволить їй організуватись в натовп з низькими інстинктами?

(Відповідь: Так, наша робітнича кляса ніколи не показувала як натовп — Гонтар; само ваше питання вже слизьке, має намір дискредитувати нашу радянську робітничу клясу, але викриває Ваші антирадянські погляди).

Прокурор: Ваші питання, підсудний, не по суті справи.

Підсудний: по суті, по суті, зараз побачите.

5. Якщо б ви дізнались, що в США чи Франції організована і проведена демонстрація з вимогою підвищення заробітної плати, підняття матеріяльного рівня життя людей і в наслідок цієї демонстрації були перекинуті трамваї, розбиті вітрини крамниць, але за це сама демонстрація була розстріляна з кулеметів, придушена гусеницями танків і в наслідок таких дій загинули тисячі людей, а тисячі засуджено до страти або на терміни від 8 до 15 років. Як би ви реагували на подібні дії? Обурювало б вас це чи ні?

Прокурор: я протестую проти задавання підсудним питань, які не мають відношення до справи і свідомого затягування судового засідання.

Суд: Підсудний Гель, задавати питання по суті справи, в противному разі суд позбавить вас права на питання експертам.

Відповідь експерта: Радянські люди не залишаються байдужими до боротьби робітничої кляси капіталістичних країн і таврують насильство і терор експлуататорів.

6. Чи відомо вам, що в 63-му році в Новочеркаську була розстріляна робітнича демонстрація, яка вимагала підвищення заробітної плати і зниження цін на продовольчі товари?

Прокурор: я рішуче протестую проти провокаційних, наклепницьких вигадок, і пропоную заборонити підсудному використо-

вувати лаву підсудного як трибуну антирадянської пропаґанди. Єто злобные инсинуации, их нужно прекратить. (Перейшов на російську мову).

Суд звільняє експертів від відповідей, а підсудного попереджує, що антирадянська пропаґанда у формі питань буде врахована судом при винесенні вироку, що за злобні наклепи підсудний може бути позбавлений права участи в судовому засіданні і виведений із залі. Ніякої демонстрації в Новочеркаську не було і це фальшива вигадка.

Гель: Я протестую проти порушення процесуальних норм ведення судового засідання. Поставлене мною питання правомірне і обґрунтоване, бо в рукописних матеріялах згадується про новочеркаські події, а записи ці кваліфікуються як антирадянські і мене судять за це. Щоб суд не приймав факти новочеркаської демонстрації і її розстрілу за фальшиву вигадку і антирадянську наклепницьку пропаґанду, пропоную зробити запит у Міністерстві Внутрішніх Справ і взяти довідку, яка б підтвердила ці факти, а довідку прилучити до справи.

Суддя: Суд відкидає вимоги підсудного як необґрунтовані і попереджує ще раз, що поведінка підсудного буде врахована при вирішенні міри покарання.

7. Чи критика неправильного керівництва і помилкових дій людей, винних у смерті тисяч робітників, є антирадянською діяльністю, чи навпаки — розстріл демонстрації був антирадянським актом?

Питання відкинуто прокурором і судом. Адвокат робить зауваження підсудному за його »недостойну« поведінку.

Підсудний питає: Ви адвокат, чи помічник прокурора?, і попереджує, що вимушений буде відмовитись від адвоката і захист взяти на себе.

8. Чи зрозуміла експертам різниця між поняттям суспільний лад і суспільні умови? Поясню. Наприклад, у 30-ті роки державний лад в СССР був законним, але чи були нормальними для розвитку національної культури України, а також законності суспільні умови під час культу особи Сталіна?

Протест прокурора. Питання зняте судом.

Суд: Підсудний, Ви задаєте питання, що не мають відношення до справи.

Гель: В моїх записках є термін »суспільні умови«, а це поняття ототожнюється експертами з суспільним ладом, одначе це не одне і те ж.

Експерт: Експертиза не ототожнює цих понять, але очорнення і наклепи на радянські суспільні умови є очорненням суспільного радянського ладу і ми розуміємо ваші лихописи як антирадянські наклепницькі вигадки.

Гель: Суд дав у розпорядження експертів не лише так звані речові докази, але й матеріяльні справи. Чи звертали ви увагу на пояснювальну записку підсудного слідчим органам від 23.02. 1972 р.?

Відповідь експерта: Це не міняє ідейного і націоналістичного змісту ваших рукописів, а поведінка на суді підтверджує нам цю думку.

Підсудний: Ви чули вже один раз мою заяву судові і повторюю, що не визнаю себе винним і вважаю себе незаконно репресованим, але щодо поведінки на суді, експерти не мають права оцінювати, оцінку їй дадуть інші. Чи написані мною нотатки систематизовані і чи придатні ці матеріяли для публікації? Чи записи становлять окремі думки? Якими мотивами керувалася експертиза визначаючи вилучені рукописні матеріяли антирадянськими, націоналістичними, наклепницькими?

Експерт: Це незакінчені чорновики статтей, або окремі теми даних, а їх зміст говорить сам за себе, кожен з цих рукописів є антирадянським, націоналістичним.

Підсудний: Пропоную зачитати рукопис під назвою »До статті про Кульчиці«, писаний для редакції »Наша культура«, журналу, що виходить в Польщі. Стаття присвячувалась 350-ій річниці смерти Сагайдачного. В конфіскованому записі, який ви трактуєте як антирадянський, націоналістичний, проводиться основна думка, що звучить приблизно так: в усі історичні епохи домінантністю буття української нації є ідея державности; ідея ця стала, міняються лише методи, засоби та форми практичного втілення цієї ідеї як мети. То хіба ідея державности нації є антирадянською, то як розуміти тезу Леніна про самовизначення?

Суд звільняє експертів, а підсудного позбавлено права продовжити питання по цій темі.

9. Чи відомо вам, що у Києві спалено бібліотеку Академії наук і знищено понад 600,000 томів, що пожежа була не випадковою, а заздалегідь підготованою диверсією?

(Опротестоване прокурором і відкинуте судом).

10. Чи критика такого факту є антирадянською діяльністю?

Експерт: Так. У ваших рукописах цьому факту надається антирадянської спрямованості, — (Гонтар).

11. Чи відомо вам, що на території України поховано дуже багато солдатів різних іноземних армій, які загинули під час війни і поховання ці охороняються державою як військові кладовища?

(Опротестоване прокурором як таке, що не має відношення до справи. Суд звільняє експертизу від відповіді).

12. Чи відома вам оцінка радянською історіографією ЗУНР-и, як буржуазної античної республіки, яка хоч і не проіснувала довго, а все ж зробила крок до визволення Західньої України від

австрійського і польського поневолення і чи критика руйнування кладовища УГА є фактом антирадянської діяльности, в той час як ст. 212 КК УССР передбачає кримінальну відповідальність за глум над могилами?

(Протест прокурора: Підсудний є злісним наклепником на радянську дійсність, затятим апологетом українського націоналізму і використовує лаву підсудних для захисту ворогів Жовтневої революції, озброєних угруповань націоналістів, які розгромили (нечітке) повстання, вели боротьбу з радянською владою, маючи на меті відірвати Україну від російської республіки, а потім СССР. Міська рада Львова винесла ухвалу знести поховання націоналістів, копія ухвали причинена до справи Геля, а підсудний є сином учасника так званої УПА і судженого за співпрацю з бандерівцями Андрія Геля. Тому і на лаві підсудних бере під захист заклятих ворогів, одним із організаторів зборищ на Янівському кладовищі, куди його однодумці зносили вінки, букети квітів, палили вогні на могилах цих бандитів. Питання відхилено судом).

13. Чи відомо вам, що писав Полторацький в 1934 р. про Остапа Вишню, коли той був засуджений як ворог народу і що той же Полторацький писав про Вишню в 1956 р.? Чи критика Полторацького як нечистоплотної людини в »Листі до редакції« »Літературної України« треба розуміти як наклеп на суспільні умови в СССР? Хіба особа Полторацького є зразком суспільної чесности і законности і тому недоторкана, що документ з критикою Полторацького кваліфікується як наклепницький і є одним з пунктів обвинувачення?

(Експерт: Документ зводить наклеп на радянську дійсність, а Полторацького показує як типового представника цієї дійсности, що є грубим наклепом і зміст його розцінюється як наклепницький).

14. Експертизі як речовий доказ було передано журнал Самвидаву »Хроника текущих событий«. Видання це оцінено як антирадянське, наклепницьке. На якій підставі? Ви переконані, що процеси, перечислені в »Хроніці«, не відбувалися і названі в ній люди не засуджені?!

(Протест прокурора. Хроніка — це поетична збірка наклепів і пасквілів, поширюваних російською мовою, яку використовує в своїх диверсіях імперіялістична пропаґанда, в тому числі »Свобода«. Підсудний, який так не любить усього російського, знайшов собі союзників, і в першу чергу сіоністів, які прикладають до антирадянських інтриг свої брудні руки. Суд відхилив питання).

Гель: Я протестую проти порушення процесуальних норм. Для встановлення істини потрібна довідка компетентних органів з прилученням її до справи. Я вимагаю питання про »Хроніку«, а також всі інші перечислені тут зняти як пункти обвинувачення,

поскільки немає доказів, що вони антирадянські і наклепницькі; вимагаю повернення мені моїх рукописів, поскільки експертизою теж не доказано, що вони антирадянські і наклепницькі. Факти, викладені в них, мали місце і можуть бути доказані при веденні справи без порушення процесуальних норм; я вимагаю повернення мені великої кількости паперу (друкарського цигаркового), копіювального паперу і стрічки до друкарської машинки, як речей, що не мають відношення до кримінальної справи.

Різкий протест прокурора з вимогою позбавити підсудного задавати питання експертам. Матеріялами слідства повністю доказана злочинна діяльність Геля в проведенні антирадянської, націоналістичної пропаганди з метою підриву соціялістичного суспільного ладу і відриву Української ССР зі складу СССР. Гель виявив своє вороже обличчя на лаві підсудних, як апостол українського націоналізму, використовує будь-яку можливість для апології ворожих ідей і створює атмосферу, в якій допитують не його, а він, що протирічить процесуальним нормам, провокаційними, відверто ворожими і наклепницькими питаннями, дискредитує нашу радянську дійсність і цим ображає радянський суд. Вина підсудного матеріялами суду доказана повністю. Гель вже вдруге притягається до відповідальности за антирадянську діяльність, є сином А. Геля, що був в УПА, а в 1950 р. був засуджений за співробітництво з бандерівцями, близьким родичем Зеновія Тершаковця — одного з найвищих провідників ОУН і лютого ворога СССР. Гель сам ярий націоналіст і не тільки не вважає себе винним, а навіть на лаві підсудних аґресивно пропаґує свої ворожі погляди.

Суд приймає рішення позбавити підсудного можливости ставити питання.

Адвокат мовчить.

Підсудний звертається до нього з вимогою опротестувати вимогу прокурора. Вимога прокурора і рішення суду не порушують процесуальних норм — заявляє адвокат.

Суд проголошує перерву і після неї приступає до слухання свідків. Питань до свідків не завдавалось, оскільки свідків, за винятком однієї старенької особи, у підсудного не було. На вимогу дати покази від кого отримував або кому передавав матеріяли Самвидаву, підсудний відповів: Я відмовляюсь давати покази на питання, поскільки це суперечить моїй етиці. Тому у звинувачувальному акті домінуючим є: матеріяли отримані від невідомих осіб.

Завершальним виступом було останнє слово Геля, друкований екземпляр якого був нагло конфіскований.

(Далі буде)

РЕПРЕСОВАНІ УКРАЇНЦІ

(Продовження, 2)

83) *ГАМУЛА Микола*, нар. 1927 р., одружений, заарештований в березні 1974 р. і засуджений в Івано-Франківську за ст. 62 КК УССР на 5 років концтаборів і 2 роки заслання. Обвинувачували його за розповсюджування підпільної літератури. 1979 р. Гамулу перевезли на заслання.

84) *ГАНДЗЮК Володимир Ількович*, нар. 1932 р. в Івано-Франківській обл., одружений, батько дітей. Вперше був заарештований і засуджений в 1950-их роках за участь у визвольному русі ОУН-УПА. Після звільнення в січні 1964 р. вдруге заарештований і засуджений на 12 років ув'язнення і 3 роки заслання.

85) *ГАРАБАК Микола* за участь в УПА був засуджений на довголітнє ув'язнення, донедавна перебував у концтаборах.

86) *ГАРМАТЮК Богдан*, нар. 1939 р., інженер, арештований 1959 року за приналежність до підпільної групи »Об'єднана Партія Визволення України« і засуджєний в Івано-Франківську за ст. 56 КК УССР на 10 років концтаборів.

87) *ГАСЮК Ярослав Михайлович*, нар. 1929 р. на Івано-Франківщині, засуджений за участь в ОУН. В п'ятдесятих роках разом з іншими у Воркуті створив ОУН-Північ. В 1960 р. на засланні поновно був заарештований та у Воркуті засуджений на 12 років ув'язнення. Після звільнення далі переслідуваний.

88) *ГЕВРИЧ Ярослав Богданович*, нар. 28. 11. 1937 р. на Тернопільшині, має вищу освіту, арештований в серпні 1965 р. і засуджений в Києві за »антирадянську аґітацію і пропаґанду« на 5 років таборів суворого режиму.

89) *ГЕЙКО-МАТУСЕВИЧ Ольга Дмитрівна*, нар. 9. 9. 1953 р. в Києві, філолог, одружена за Миколу Матусевича, засудженого на 12 років позбавлення волі. Гейко Ольга, член Української Гельсінської Групи від 1979 р., за що її заарештовано 12. 3. 1980 р. в Києві і дотепер перебуває під слідством, формально обвинувачена за ст. 187-1 КК УССР.

90) *ГЕЛЬ Іван Андрійович*, нар. 18. 7. 1937 р. на Львівщині, студіював історію, одружений, батько дочки, його батько карався 10 років у концтаборах. Вперше Гель був заарештований 27. 8. 1965 р. і засуджений на 3 роки концтабору суворого режиму. Після звільнення був стало переслідуваний. 12. 1. 1972 р. КҐБ поновно заарештувало Геля і за ст. 62 КК УССР його засуджено на 10 років особливого режиму в концтаборах і 5 років заслання. Він хворий (всихає ліва рука). 5. 8. 1980 р. Геля перевезли з концтабору до Львівської тюрми. Фактично ціла родина Геля переслідувана.

91) *ГЕРМАНЮК Богдан,* нар. 1939 р., технік, одружений батько дітей, заарештований 10. 3. 1958 р. і засуджений в Івано-Франківську за ст. 56 КК УССР на 10 років ув'язнення. Обвинувачували його за приналежність до націоналістичної групи »Об'єднана Партія Визволення України«.

92) *ГЕРМАНЮК Степан Григорович,* нар. 1934 р., одружений, батько 4-ох дітей, член ЄХБ, за що був заарештований 14. 3. 1973 року у Ворошиловграді і засуджений на 4,5 р. ув'язнення і 3 роки заслання. Тепер на засланні в Хабаровському краю.

93) *ГЕРЧАК Григорій Андрійович,* нар. 10. 12. 1931 р. на Тернопільщині, художник, одружений. Арештований 2. 12. 1952 р. під закидом приналежности до визвольного руху і за ст. 56 КК УССР засуджений у Львові на 25 років суворого режиму в концтаборах. Після звільнення йому заборонено, як старому оунівцеві, вертатися в рідні околиці.

94) *ГЕШКО В.,* заарештований за приналежність до ОУН і засуджений на довголітнє ув'язнення зі забороною вертатися в Україну.

95) *ГЛАДКОВСЬКИЙ Євген,* нар. 1930 р. на Львівщині, учасник визвольного руху ОУН-УПА, заарештований 1953 р. і засуджений за ст. 56 КК УССР на 25 років ув'язнення суворого режиму.

96) *ГЛАДКОВСЬКИЙ Микола,* довголітній член ОУН, до 1960 р. перебував у підпіллі на Івано-Франківщині, під час ненадійного наскоку важко ранений, був захоплений в полон, але в лікарні МВД загинув.

97) *ГЛИВА Володимир,* нар. 1929 р., заарештований наприкінці 1952 р. і за ст. 56 КК УССР засуджений на 25 років каторги за участь у визвольній боротьбі ОУН-УПА, згодом йому добавили ще 3 роки.

98) *ГНОТ Володимир,* нар. 1939 р., закінчив факультет Львівського політехнічного інституту. Заарештований 1961 р. у Львові і засуджений за ст. 64 і 70 КК РСФСР за членство в підпільній групі »Українського Національного Комітету« на 15 років концтаборів суворого режиму.

99) *ГОЇУСЬ Богдан,* арештований 1961 р. в Тернополі і за статтями 64 і 70 КК РСФСР засуджений на 15 років каторги. Обвинувачували його за »українську націоналістичну пропаґанду«.

100) *ГОВДУН Юрій Іванович,* заарештований і засуджений в грудні 1976 р. Чернігівським обл. судом на 15 років ув'язнення. Обвинувачували його за протимосковську діяльність під час Другої світової війни.

101) *ГОНЧАРОВ Віктор Михайлович,* арештований в червні 1976 р. і засуджений в Одесі за ст. 187-1 КК УССР. В 1979 р. висланий на експертизу в Сербський інститут. Обвинувачують його за антисоветську пропаґанду і »фальшування документів«.

102) *ГОНУС Богдан,* заарештований 1962 р. і засуджений за ст. 64 і 70 КК РСФСР на 15 років каторги за політичну діяльність.

103) *ГОРАДЧУК,* священик з Коломиї, засуджений 1973 року за те, що поширював між вірними молитовники.

104) *ГОРАК Зіновій,* нар. 1950 р. на Львівщині, вуглекоп, заарештований в 1975 р. і засуджений на 2 роки ув'язнення за те, що в с. Острів на будинку сільради написав: »Хай живе вільна Україна«.

105) *ГОРБАЛЬ Микола Андрійович,* нар. 6. 5. 1941 р. в с. Волівець на Засянні, музикант-композитор, поет, викладач естетики, одружений, батько сина. Вперше був заарештований 24. 11. 1970 р. і засуджений в Тернополі за ст. 62 КК УССР на 5 років ув'язнення і 2 роки заслання за написання патріотичного вірша »Дума«. Вдруге Горбаля заарештовано 23. 10. 1979 р. в Києві і за ст. 117 і 188-2 КК УССР засуджено на 5 років ув'язнення суворого режиму. Тепер карається в таборі на Миколаївщині.

106) *ГОРБОВИЙ Володимир Григорович,* нар. 30. 1. 1899 р. на Івано-Франківщині, юрист, одружений, батько дітей. В 1947 р. москалі без суду запроторили д-ра В. Горбового на 25 років до концтаборів, який навіть не був громадянином СССР. Обвинувачували його за ст. 58 КК РСФСР за пов'язання з ОУН-УПА. Після відбуття повного засуду його перманентно переслідують.

107) *ГОРДІЄНКО Федір Васильович,* нар. 1930 р., одружений, батько дітей, член ЄХБ. Заарештований 22. 10. 1979 р. в Донецьку і за ст. 190-1, 190-3 засуджений на 2 роки ув'язнення.

108) *ГОРИНЬ Богдан Миколайович,* нар. 10. 2. 1936 р. на Львівщині, філолог і психолог, одружений. Заарештований 26. 8. 1965 р. і засуджений у Львові за ст. 62 КК УССР на 4 роки таборів суворого режиму. Після звільнення його далі переслідують.

109) *ГОРИНЬ Михайло Миколайович,* нар. 20. 6. 1930 р. на Львівщині, філолог, одружений, батько дітей. Заарештований 26. 8. 1965 р. і засуджений у Львові за ст. 62 КК УССР на 6 років ув'язнення.

110) *ГОРНИСТИЙ Прокіп,* родом з Житомирщини, учасник визвольної боротьби ОУН-УПА, заарештований в 1945 р. і засуджений на довголітню каторгу.

111) *ГОРОВИЙ Володимир,* родом з Полтавщини, має вищу освіту, одружений, працював у Львові, де 6. 11. 1976 р. був заарештований і за ст. 62 КК УССР засудж. на 6 років ув'язнення.

112) *ГОРОДЕЦЬКИЙ Петро Дмитрович,* священик УКЦ, карався в сталінських концтаборах. В 1968 р. знову заарештований і засуджений на 3 роки ув'язнення за релігійну діяльність. Після звільнення стало переслідуваний, постійно придержуваний міліцією по кілька діб. Тепер він перебуває у Львові.

113) *ГОРОХОВСЬКИЙ Левко* має вищу освіту, заарештований 1969 року в Тернополі і засуджений на 4 роки концтаборів за поширювання самвидавної літератури. Одначе КҐБ перекваліфікувало на ст. 206 КК УССР (»злісне хуліганство«).

114) *ГОРСЬКА Алла Олександрівна,* нар. 18. 9. 1929 р. в Києві, художниця, одружена. В 1960-их роках активно включилася у процес українського національного відродження на різнорідних відтинках. За це була постійно переслідувана. 28. 11. 1970 р. в м. Василькові біля Києва була брутально замордована аґентом КҐБ.

115) *ГОЩУК Володимир Іллічевич,* заарештований за політичні справи і засуджений на довголітню каторгу.

116) *ГРАНКІВСЬКИЙ Михайло,* учасник визвольної боротьби ОУН-УПА, захоплений в полон 1946 р. на Львівщині і засуджений на 12 років ув'язнення. Після звільнення був стало цькований і переслідуваний, у висліді чого в 1972 р. ненадійно помер.

117) *ГРЕНЬ Михайло,* священик УКЦ ЧСВВ у Львові, заарештований в 1974 р. і засуджений на неозначений реченець за те, що обслуговував своїх вірних і визнавав Блаженнішого Патріярха Йосифа І за голову УКЦ.

118) *ГРЕЩУК Іван Олександрович,* нар. 1924 р., історик, заарештований 1975 р., обвинувачений за ст. 187-1 КК УССР («наклепи«) і запроторений до Дніпропетрівської психлікарні. Його дружина живе в Києві.

119) *ГРИБОВИЧ,* заарештований 1974 р. і засуджений у Львові на 2 роки ув'язнення за релігійні переконання.

120) *ГРИГОРЕНКО Василь,* заарештований 14. 1. 1972 р. в Києві під закидом пов'язання з видаванням самвидавної літератури.

121) *ГРИГОРІЇВ Віктор Євгенович,* нар. 1948 р. в Новгородській обл., українець, дезертирував з армії і спалив комсомольську виказку в 1964 р., за що був засуджений за ст. 64 КК РСФСР на 7 років концтаборів суворого режиму.

122) *ГРИНЬ Володимир* за політичні справи засуджений за ст. 62 КК УССР на 6 років ув'язнення.

123) *ГРИНЬ Микола Євдокимович,* нар. 1923 р., заарештований в серпні 1965 р. і за ст. 62 КК УССР засуджений на 3 роки ув'язнення і 3 роки заслання.

124) *ГРИНЬ Роман,* нар. 1948 р. у Львові, заарештований в Ужгороді і засуджений за націоналізм на 3 роки концтаборів.

125) *ГРИНЬКІВ,* учасник визвольної боротьби ОУН-УПА, заарештований 1952 р. і засуджений за ст. 56 КК УССР на 25 років каторги.

126) *ГРИНЬКІВ Дмитро Дмитрович, нар.* 11. 6. 1948 р. на Івано-Франківщині, поет, одружений, батько двох дочок. Арештований 15. 3. 1973 р. і засуджений за ст. 62 КК УССР в Івано-Франківську на 7 років концтаборів і 3 роки заслання. Обвинувачували його за замір творити молодечу підпільну організацію.

127) *ГРИЦИНА Богдан,* молодий фаховий робітник у Львові, заарештований і засуджений 16-23. 12. 1961 р. у Львові за ст. 56 КК УССР на кару смерти і розстріляний. Обвинувачували його за створення підпільної організації Український Національний Комітет, який ставив собі за ціль визволення України.

128) *ГРИЦЯК Євген Степанович,* нар. 1926 р. на Івано-Франківщині, одружений, батько дочки. 30. 9. 1949 р. заарештований під закидом участи у визвольному русі ОУН-УПА, за що був засуджений на кару смерти, замінену на 25 років концтаборів. Після звільнення його стало цькують і переслідують, не дають дозволу на виїзд до Ізраїлю.

129) *ГРОДЕЦЬКИЙ Юрій,* довголітній політичний в'язень.

130) *ГРОМЛЯК* родом з Лемківщини, за те, що відкрито проявляв свою українську національну свідомість 1972 р. в м. Долина на Івано-Франківщині, де жив, був підступно вбитий агентами КҐБ.

131) *ГУБКА Іван Миколайович,* нар. 1930 р., інженер-економіст. В 1950-их роках карався 8 років у концтаборах. 1967 р. у Львові поновно заарештований під закидом приналежности до підпільної групи »Український Національний Фронт« і засуджений на 6 років концтаборів суворого режиму і 5 років заслання.

132) *ГУДИМА Петро Порфирович,* нар. 1915 р. на Вінничині, одружений, батько дітей, до 1974 р. перебував у підпіллі в містечку Шаргород, де був викритий і заарештований. Термін засуду невідомий.

133) *ГУДИМА Славко* з с. Бурканів Тернопільської области, член юнацтва ОУН, в 1960-их роках викликаний на допит до КҐБ, де під час допитів був замучений.

134) *ГУЗЕЙ С.,* нар. 1928 р. в Рівенській області, учасник визвольного руху ОУН-УПА, 1974 р. засуджений на 10 р. ув'язнення.

135) *ГУЛЯ Іван,* нар. 1915 р. в Чернівецькій області, закінчив вищу школу, член ОУН від 1935 р., учасник визвольної боротьби ОУН-УПА, довголітній підпільник, заарештований у 1976 р. і засуджений в Чернівцях на кару смерти — присуд виконано.

136) *ГУНЗА Олексій,* нар. 1940 р., заарештований 1976 р. у Львові за виготовлювання релігійних матеріялів Української Греко-католицької Церкви.

137) *ГУРНИЙ Роман Андрійович,* нар. 1939 р. на Львівщині, засуджений 23. 12. 1961 р. у Львові за ст. 56 КК УССР на 15 років концтаборів за те, що належав до підпільної групи »Український Національний Комітет«.

138) *ГУСИК Гнат,* нар. 1933 р., 1961 р. у Львові засуджений на 15 років ув'язнення за націоналістичну діяльність.

139) *ГУСЯК Дарія Юріївна,* нар. 3. 2. 1924 р. на Львівщині, бухгалтер, заарештована 4. 3. 1950 р. Обвинувачена за участь в ОУН і за ст. 56 КК УССР засуджена на 25 років ув'язнення. Хвора на поліартрит.

140) *ГУЦАЛО Юрій,* нар. 1928 р., арештований 1954 р. у Львові за приналежність до ОУН і засуджений за ст. 56 КК УССР на 25 років каторги.

141) *ГУЦУЛ Микола,* нар. 1925 р. на Івано-Франківщині, за-

арештований 1974 р. і за ст. 62 КК УССР засуджений на 7 років ув'язнення за розповсюджування підпільної літератури.

142) *ҐУРҐУЛА Анатолій,* нар. 1906 р., підпільний священик УКЦ, одружений. Заарештований 1946 р. за відмову перейти на російське православ'я і засуджений на довголітню каторгу. Після звільнення був стало переслідуваний. З 26-го на 27-го лютого 1980 р. в с. Томашівці на Івано-Франківщині аґенти КҐБ напали на хату о. Ґурґули, зв'язали його з дружиною, обляли бензиною і запалили хату; так загинув о. Ґурґула і його дружина.

143) *ДАНИЛЮК Іван Ф.,* заарештований 1974 р. і засуджений за ст. 62 КК УССР. Вдруге арештований 1. 8. 1979 р. за релігійні переконання, він є чл. ЄХБ, одружений, народжений 1936 р. в Чернівецькій області.

144) *ДАНЬКІВ Іван,* працював у Львові інженером, а водночас підготовлявся на священика УКЦ. Заарештований 1974 р. у Львові і засуджений на невідомий термін.

145) *ДАСІВ Кузьма Андрійович,* нар. 1925 р. на Львівщині, інженер, одружений, батько дочки. Заарештований в листопаді 1973 р. і засуджений у Львові за ст. 62 КК УССР на 7 років концтаборів суворого режиму і 3 роки заслання.

146) *ДАШКЕВИЧ Ярослав,* історик, дослідник української старини, за український патріотизм карався в сталінських концтаборах. 1972 р. у Львові був заарештований, але незабаром звільнений. Відтоді його стало цькували і переслідували, звільнивши з праці, у висліді того в 1974 р. він загадочно помер.

147) *ДВИГАЛЬ Степан* з Тернопільщини, заарештований 1964 року за приналежність до ОУН і засуджений на 10 років концтаборів.

148) *ДЕМИДІВ Дмитро Іллічевич,* нар. 1925 р. у Львівській області, інженер, одружений, батько дитини. Арештований в листопаді 1973 р. і засуджений в Івано-Франківську за ст. 62 КК УССР на 5 років суворого режиму в концтаборах. Обвинувачували його за співучасть у творенні молодечої підпільної організації »Союз української молоді Галичини«.

149) *ДЕМЧИШИН Андрій,* нар. 1907 р., заарештований 1969 р. за участь в УПА і за ст. 56 КК УССР засуджений на 15 років концтаборів. Останньо перебував в Пермському концтаборі.

150) *ДЕМЧУК Андрій,* нар. біля 1918 р., після відбуття строку, вдруге був арештований 1970 р. за участь у визвольному русі ОУН-УПА і засуджений за ст. 56 КК УССР на 15 років каторги.

151) *ДЕМЧУК Григорій,* нар. 1930 р. на Волині, арештований 1958 р. за участь у визвольній боротьбі ОУН-УПА і за ст. 56 КК УССР засуджений на 25 років суворого режиму позбавлення волі. Останньо карався в Пермському концтаборі ч. 36.

152) *ДЕМ'ЯНЧУК Тихон,* нар. 1922 р. на Волині, учасник визвольної боротьби ОУН-УПА, довголітній підпільник, арештований

1972 р. в Запорізькій області, а засуджений на Волині за ст. 56 КК УССР на 15 років ув'язнення.

153) *ДЕНИСЕНКО Геннадій*, нар. 1938 р., заарештований 1971 р. і засуджений за ст. 70 КК РСФСР на 7 років ув'язнення строгого режиму.

154) *ДЖУРИК Григорій Фадейович*, нар. 11. 3. 1949 р., електрик, одружений, арештований 12. 4. 1979 р. за приналежність до ЄХБ і засуджений за ст. 187-1 КК УССР на 2 роки концтаборів звичайного режиму.

155) *ДЗЮБА Юрій Володимирович*, нар. 1950 р. в Харкові, студент університету, арештований 20. 8. 1973 р. і засуджений в Харкові за ст. 62 КК УССР на 5 років концтаборів суворого режиму. Він протестував проти русифікації України.

156) *ДЗЮБАН ?* родом з Тернопільщини, заарештований 1967 р. і засуджений на неуточнений термін за те, що домагався відновлення Української Греко-католицької Церкви.

157) *ДИДИК Галина Томівна*, нар. 1912 р. на Тернопільщині, вчителька, провідна діячка і зв'язкова Проводу ОУН в Україні. 5. 3. 1950 р. біля Львова під час наскоку військ МВД на підпільну квартиру Голови Проводу ОУН в Україні, Головного Командира УПА і Голови Генерального Секретаріяту УГВР — Тараса Чупчинки — Романа Шухевича була також непритомною захоплена Галина Дидик. Після підлікування її засудили на 25 років каторги; звільнившись з надщербленим здоров'ям Галина померла 23. 12. 1979 р.

158) *ДИКИЙ Іван* в 1963 р. під закидом »антисоветської аґітації і пропаґанди« був засуджений на 5 років ув'язнення, а його дружина на 4 роки позбавлення волі. Щойно в 1973 р. їм дозволено вернутись в Україну, вони поселились на Львівщині, де їх переслідували і гонили з місця на місце. В 1977 р. КҐБ вдруге заарештувало І. Дикого.

159) *ДІДЕНКО Константин Олексійович*, нар. 31. 5. 1947 р. на Тернопільщині, моряк, арештований в червні 1967 р. і засуджений за політичні справи за ст. 56 КК УССР на 15 років концтаборів суворого режиму.

160) *ДІДУХ Данило*, заарештований і засуджений за політичні справи на довголітнє ув'язнення. Останні вістки про нього були в 1978 році.

161) *ДМИТЕРКО Софрон*, священик УКЦ, заарештований восени 1973 р. в м. Коломия за сповидне підозріння, що він може бути підпільним епископом УКЦ. Карався в Івано-Франківській тюрмі.

162) *ДОВГАНИЧ Зіновій Петрович*, у 1969 р. засуджений на 10 років ув'язнення.

163) *ДОЛІШНИЙ Василь Михайлович*, нар. 1930 р. на Івано-Франківщині, інженер, заарештований 1947 р. і обвинувачений за ст. 56 КК УССР за участь в ОУН-УПА та засуджений на 10 років

каторги. 1. 2. 1972 р. Долішного поновно заарештовано і за ст. 62 КК УССР в Івано-Франківську засуджено на 7 років концтаборів і 3 роки заслання. Тепер він перебуває на засланні в Казахській ССР, хворіє на легені.

164) *ДОЛІШНИЙ Іван Васильович,* нар. 1921 р., учасник визвольної боротьби ОУН-УПА, заарештований 1950 р. і за ст. 56 КК УССР засуджений на 25 років ув'язнення.

165) *ДРАГА Віктор,* нар. 1951 р., член ЄХБ, заарештований 3. 12. 1979 р. в м. Кіровоград і засуджений на 3 роки ув'язнення.

166) *ДРОП ?,* заарештований 1962 р. і засуджений за участь у визвольному русі ОУН-УПА на 15 років концтаборів.

167) *ДУБЕНКО ?,* учасник визвольного руху ОУН-УПА, за що був засуджений на 25 років каторги.

168) *ДУБОВИК Віктор Михайлович,* нар. 1937 р., одружений, батько 4-ох дітей, член ЄХБ, за що карався в концтаборах. Вдруге заарештований 18. 4. 1973 р. на Криму і за ст. 138-2, 209-2 і 187-1 КК УССР засуджений в Сімферополі на 4 роки ув'язнення і 4 роки заслання.

169) *ДУБЧАК ?,* родом із с. Саранчуки Тернопільської области, учасник визвольної боротьби ОУН-УПА, заарештований в 1948 р. і засуджений на довголітню каторгу.

170) *ДУФАНЕЦЬ М. Г.,* учасник визвольного руху ОУН-УПА, довголітній підпільник, заарештований і засуджений в серпні 1980 р. на Волині на кару смерти.

171) *ДУБИНА Григорій,* заарештований 1949 р. за приналежність до ОУН і засуджений на 25 років каторги.

172) *ДЯК Володимир,* нар. 1931 р. в Західній Україні, дипломований інженер і літератор. Заарештований 1. 6. 1971 р. і засуджений у Львові за ст. 62 КК УССР на 7 років суворого ув'язнення. Обвинувачували його за таємне друкування і розповсюджування націоналістичних листівок і брошурок.

173) *ДЯК Михайло Дмитрович,* нар. 23. 8. 1935 р. на Івано-Франківщині, юрист, старший лейтенант міліції, одружений, батько двох дітей. Заарештований на початку 1967 р. і засуджений в Івано-Франківську на 8 років ув'язнення суворого режиму і 5 років заслання. Обвинувачували його за участь в керівництві підпільної організації »Український Національний Фронт«, яка декларувала себе спадкоємцем ОУН. Під час ув'язнення його пляново виснажували, у висліді чого він важко захворів; після звільнення 18. 8. 1976 р. помер в с. Калька на Івано-Франківщині.

174) *ЕВГРАФОВ Микола Андрійович,* нар. 1930 р., заарештований 1966 р. і за ст. 62 КК УССР засуджений на 3 роки концтаборів. Вдруге заарештований 1974 р. за написання праці, в якій доводив перевагу українського націоналізму над іншими системами. За це був засуджений за ст. 62 КК УССР 29. 4. 1975 р. в Донецьку на 10 років ув'язнення суворого режиму.

175) *ЖОВТОБОЛОВСЬКИЙ Василь,* учасник визвольної боротьби ОУН-УПА, заарештований в 1952 р. і за ст. 56 КК УССР засуджений на 20 років концтаборів.

176) *ЖОЛДАК Іван,* нар. 1912 р., механік, заарештований 1956 р. і засуджений на довголітню каторгу, хворий, виснажений, без медичної допомоги, помер 31. 12. 1971 р. в Мордовському таборі ч. 3.

177) *ЖУК Микола,* бувший старшина червоної армії, родом з Полтавщини, заарештований за те, що декларував себе прихильником ОУН-УПА і засуджений на довголітнє ув'язнення. Після звільнення з концтабору (1976 р.), запроторений до психлікарні.

178) *ЖУРАКІВСЬКИЙ Михайло Петрович,* нар. 1913 р. на Закарпатті, учасник визвольної боротьби ОУН-УПА, заарештований в 1953 р. і за ст. 56 КК УССР засуджений на 25 років каторги. Відбув повний засуд, звільнили смертельно хворого, прибувши домів він незабаром помер.

179) *ЗАБОЛОТНИЙ А.,* нар. 1925 р., перебував у підпіллі до 1972 року на Кіровоградщині, тут був заарештований, а засуджений в Києві за антисовєтську діяльність на кару смерти, замінену на довголітнє ув'язнення, відтак запроторений до Дніпропетрівської психлікарні.

180) *ЗАБОРОВСЬКИЙ Роман,* учасник визвольної боротьби ОУН-УПА, заарештований 1954 р. і засуджений за ст. 56 КК УССР на 25 років концтаборів.

181) *ЗАГОРОДНИЙ А.,* заарештований 1977 р. і засуджений в Чернівцях на довголітнє ув'язнення за приналежність до ОУН.

182) *ЗАГОРОДНИЙ Борис,* член ЄХБ у Львові, від 1972 р. безперервно репресований.

183) *ЗАГІРНЯК Олександер Ф.,* нар. 1958 р., заарештований 1977 р. в Ленінграді, під час спроби захопити літак і втекти на Захід. За це був засуджений на 8 років концтаборів.

184) *ЗАЙЦЕВ Вячеслав,* нар. 1949 р., арештований 3. 12. 1979 р. в Кіровограді і засуджений за приналежність до ЄХБ на 10 років ув'язнення.

185) *ЗАЛЕВСЬКИЙ Петро Семенович,* нар. 1913 р., п'ятдесятник, арештований на початку 1973 р. і засуджений на 5 років концтаборів звичайного режиму та 5 років заслання. Його дружина живе на Житомирщині.

186) *ЗАЛЕСЬКИЙ Дмитро,* член УПА, засуджений на 25 років концтаборів.

187) *ЗАЛИВАКО Борис Борисович,* нар. 1940 р., православний священик, в 1969 р. під час спроби перейти кордон з України в ЧСР, був заарештований і за ст. 56 КК УССР засуджений на 8 років ув'язнення і 5 років заслання. Тепер перебуває на засланні в Томській області.

188) *ЗАЛИВАХА Опанас Іванович,* художник, нар. 26. 11. 1925 р. на Харківщині. Заарештований 28. 8. 1965 р. і засуджений в

Івано-Франківську на 5 років суворого режиму в концтаборах. Після звільнення довший час був під контролею міліції і дотепер є стало переслідуваний.

189) *ЗАЛІЗНЯК,* священик УКЦ, карався в сталінських концтаборах. Після звільнення поселився на Львівщині, де його постійно переслідують, за відправу кожного Богослуження його придержує міліція, а то карають по кілька тижнів ув'язненням.

190) *ЗАРИЦЬКА Катерина Миронівна,* нар. 1913 р. у Львові, має вищу освіту, одружена за провідного члена ОУН Михайла Сороку, який загинув у концтаборах, мати сина, провідна діячка і зв'язкова Проводу ОУН в Україні, а згодом обіймає керівництво Червоного Хреста при УПА. К. Зарицька — в'язень польських тюрем. Вперше арештована 1940 р., а вдруге 1947 р. і за ст. 56 КК УССР засуджена на 25 років каторги, які повністю відбула. Після звільнення її заборонено вертатись і жити у родинному Львові. Останніми роками її посилено переслідують.

191) *ЗАТВАРСЬКИЙ Володимир,* 1960 р. в Києві засуджений на 7 років ув'язнення і кілька років заслання. В 1979 р. перебував в Інті на засланні. Його привозили за свідка на суд над Левком Лук'яненком.

192) *ЗДОРОВЕЦЬ Борис,* нар. 1930 р. на Харківщині, проповідник ЄХБ, за що в 1961 р. був засуджений на 10 років позбавлення волі. Поновно заарештований у 1972 р. і в Харкові засуджений на 3 роки концтаборів та 7 років заслання.

193) *ЗДОРОВИЙ Анатолій Кузьмович,* нар. 1. 1. 1938 р., одружений, батько дітей, вимагав утворення початкових українських шкіл, за це був заарештований 1972 р. в Харкові і за ст. 62 КК УССР засуджений на 7 років ув'язнення. Довший час карався у Володимирській тюрмі.

194) *ЗЕЛЕНЧУК Михайло,* заарештований за український націоналізм і 14. 2. 1956 р. в Івано-Франківську засуджений за ст. 56 КК УССР на 20 років концтаборів.

195) *ЗЕЛИМАШ Григорій,* нар. 1936 р. на Львівщині, заарештований 1961 р. у Львові і засуджений на 15 років ув'язнення за приналежність до підпільної організації »Український Національний Комітет«. Після звільнення далі переслідуваний.

196) *ЗЕЛИМАШ Олекса, брат Григорія,* заарештований 1961 р. у Львові і засуджений на 12 років концтаборів за приналежність до »Українського Національного Комітету«, який ставив собі за ціль визволення України.

197) *ЗЕРОВ Дмитро Константинович,* нар. 1895 р. на Полтавщині, науковець, член АН УССР, 1971 р. під час однієї партійної наради виступив з сильною критикою русифікаційної політики Москви в Україні, наприкінці тієї наради помер загадковою смертю. Офіційно подано, що на удар серця.

198) *ЗІНЧЕНКО Анатолій Михайлович,* інженер, одружений, вперше був арештований 1972 р. і пробув два місяці під слідством.

Вдруге його заарештовано 22. 8. 1980 р. в Харкові під претекстом, що він разом з Ю. Дзюбою і Анцуповим вийшли на демонстрацію, домагаючись дозволу на виїзд з СССР.

199) *ІВАНІВ Петро* має біля 60 років, член визвольного руху ОУН-УПА, заарештований в 1951 р. на Львівщині і засуджений на довголітню каторгу.

200) *ІВАНКІВ-НІКОЛОВ Михайло В.*, нар. 1921 р., матросрадист, в 1956 р. втік до США, згодом вернувся до СССР, за ст. 58 КК РСФСР засуджений на неозначений час каторги в психлікарні. В 1979 р. перебував у психлікарні на Криму.

201) *ІВАНЦІВ Євген Маркович*, нар. 10. 5. 1910 р. в с. Задвір'я, Львівської области, довголітній директор Львівської бібліотеки філіялу АН УССР, за спротив вивезти старовинні твори і пам'ятки зі Львова до Ленінграду і Москви був підданий постійним репресіям, звільнений з праці, цькований і загрожений арештом, у великих злиднях ненадійно помер в 1973 р. Існують обґрунтовані переконання, що йому »допомогли« вмерти.

202) *ІВАСЮК Володимир Михайлович*, нар. 4. 4. 1949 р. в Чернівецькій области, лікар і композитор. За свій український патріотизм 22. 4. 1979 р. у Львові був підступно схоплений аґентами КҐБ, завезений до Брюховецького лісу і замордований. Тіло замученого композитора знайшли щойно 18-го травня.

203) *ІВАСЮК Михайло Федорович*, нар. 1898 р. на Івано-Франківщині, залізничник, покутник (секта уніятів), одружений, батько дітей, за виховування своїх дітей і поширювання віри покутників, заарештований в 1971 р. і засуджений на неозначений термін ув'язнення. Ціла родина Івасюків постійно переслідувана.

204) *ІВКІВ Володимир*, за участь в українському визвольному русі засуджений на довголітнє ув'язнення.

205) *ІЛЬНИЦЬКИЙ Петро*, працював інженером Запоріжсталі, керівник п'ятдесятників, за що був засуджений в 1959 р. на 25 років концтаборів.

206) *ІЛЬЧУК Іван*, нар. 1925 р. на Волині, учасник визвольного руху ОУН-УПА, заарештований 1948 р. і засуджений на 25 років каторги. Ще в концтаборі аґенти КҐБ старались отруїти Ільчука. Після звільнення далі переслідуваний.

207) *ІЩЕНКО П. А.*, родом з Житомирщини, заарештований 1977 р. і в Житомирі засуджений на кару смерти за політичну діяльність.

208) *ЙОВЧИК Мирослав*, заарештований 1961 р. у Львові за участь в підпільній організації »Український Національний Комітет« і за ст. 56 КК УССР засуджений на 15 років концтаборів.

209) *КАБИШ Микола Ілліч*, нар. 1926 р., пресвітер церкви ЄХБ із м. Жовті Води Дніпропетрівської области, дотепер вже двічі був суджений. Поновно заарештований 19. 1. 1980 р. за релігійну діяльність.

(Далі буде)

Ігор КАЛИНЕЦЬ

С А Д

Осінній сад, як у дитинстві,
такий високий і прозорий.
Вночі колишуться між листям
ренетами осінні зорі.
І разом з листям-сухозліттям
вони впадуть у жовті трави,
коли у небі раптом віти
засперечаються з вітрами.
І кришталево б'ються зорі,
і прищуть в ніч від них осколки.

Осінній сад такий прозорий,
такий високий . . .

Н О Ч І

Проносиш ти осінніми ночами
очей своїх непереможну сталь
повз кольори незнаної печалі,
повз розум, серце і твої уста.

І я лечу у мох твоєї тиші
і хочу крикнути,
аж падаю від слів
хоч раз солодко озовися
мовчання скрипкою услід!

Хоч раз мені розкриль руками,
промінням ласки обнадій!

Та ти пройдеш,
щоб знову кануть
у темряві осінній, як воді.
І чорні квіти виростають з вікон
у місто, в небо, у мої світи.
І я згоряю смолоскипом,
який ніщо не освітив.

(Зі збірки »Вогонь Купала«)

Микола РУДЕНКО

* * *

Так просто все: напишеш каяття —
І роздобудеш право на життя.
Лише десяток слів, чи, може, фраз —
І все вчорашнє вернеться нараз:
Дерева і квіти в іскорках роси,
Та за вікном дитячі голоси;
Та риба в озері, та в небі птах,
Та смак цілунку на твоїх вустах,
Як свідчення любови і доброти . . .
І тільки ти — уже не будеш ти.
Похилений, змарнілий від недуг
Ти — тільки оболонка, а не дух.
Тепер старі костюми приміряй,
Удосконалюй кабінетний рай.
Топчи ту ж саму стежку в гай —
Не вернеш душу втрачену свою.
Лиш десяток вимучених слів,
Які ти у потьмаренні наплів —
І вже тебе нема,
А є пітьма.
Є у людину схована тюрма.

18. 8. 1977 р.

Зіновій КРАСІВСЬКИЙ

ДУМА

Думи клубочаться роєм бджолиним
І в кожної думки отруйне жало.
Трутки гіркої найменшу клітину
серце стражданням своїм налило.

Вмерти, або розридатись од болю.
Зібгати епоху в розстріляну мить.
На перелозі вітцівського поля
хрест на високій могилі стоїть.

На перелозі, здичілім від смерти,
танцює витягу пройдисвіт-тиран.
Падають, падають, падають жертви,
дмесь на скривавленім полі бурян,

На занеханій пусткою ниві
обвітрені кості вросли у траву.
Мрякою сірою душі червиві
вкрили дідівську славу живу.

Прикро. Байдужість нам душі роз'їла.
Ледачіють діти в нікчемних батьків.
Серце за правду не вирве із тіла
той, хто душею з дитинства зітлів.

Друже сучаснику! Стань на коліна
на тім перелозі, під тим хрестом.
Кров і кістки, — це твоя батьківщина.
Впадь перед муками тими пластом!

Серцем торкнися недолі вітчизни,
Хай дума, як рана, тебе заболить.
Зібгалась сьогодні епоха залізна
в куцу, розстріляну мить.

О, ЗЕМЛЕ МОЯ!

Я серце до крови своє обчімхав
На страсних дорогах до рідних пенатів,
Та хто ж це родинне гніздо зруйнував?
Могили розриті, поламані хати . . .

Німа, посивіла від горя руїна
Реве, наче смерти на себе кличе,
І мліють в скорботній молитві коліна
І горбляться мертвою втомою плечі.

О, земле моя! Зашкарубла від крові!
Коли вгомоняться у тобі терпіння?
Коли твої рани, як рани Христові,
Закровоточать в народі сумлінням!

З ҐАЛЕРЕЇ ТВОРЧОСТИ НАШИХ ПИСЬМЕННИКІВ І ПОЕТІВ

Ф. КОВАЛЬ

МОЙСЕЇВ КІШ

Пливе сумний, хвилює воду кіш,
немов йому немилий край оцей, —
подібно так колись малий Мойсей
дрібним веслом боров вітри прудкі.

Мале дитя велика сила гнала,
хоч демон струй із Ніла брили рвав,
хоч гураґан, мов зайченя удав,
душив, коша міць хвилю поконала.

Чи це не нам пливе на хвилях дар,
як ласка сонць на довговічний зруб,
як у віках кордони від погуб,
щоб генія мій нарід небу дав?

* * *

Я випив би твою любов до дна,
якщо б тихцем розкрила ніжні віти,
коли б я знав, що видержить вона
в льодовиках навіки серце гріти.

Я випив би з жагою твоїх уст
те божество — незбагнену отруту,
але чомусь жахаюсь і боюсь,
бо маю тінь туманами окуту.

І я б поніс крізь вічність на руках
тебе одну, як лілею любови,
але... в очах таїться дикий жах,
як сяйво сліз, що на вінку терновім.

Отож іди, де сонце креслить путь,
принадою, повільно горностаєм,
а я журбу нестиму в даль сліпу
й дивитимусь, як меркне й наростає.

Я випив би любов твою в чарках,
як п'ють сонця росу, а не отруту,
коли б я знав, що сила ця в віках
не дасть повік душі моїй замкнути.

* * *

Приходять ночі, буйно сниться
заквітчане моє дівча,
ланами мчиться колісниця
і світить вічности свіча.

Скляний за морями замок,
до нього білосніжний міст,
дівча суниці нанизало
і квіткою обвило зріст.

Блищать на небосхилі зорі,
горять на Землі дві свічі,
усі тіла тоді прозорі,
як сяє смолоскип в руці.

СОЛОДКА ПІСНЯ

Оцих пісень мені ти не наспівуй,
вони чомусь в сміянні криють сум,
і пісню струн, малу, ще не доспілу,
не закликай, не приводи до сурм.

Акордиків малесеньких не сковуй,
метеликом хай линуть по квітках,
скоріше пісь рожеву колискову
хай піною збере твоя рука.

Дитяти сміх у ній вином скипає,
як погляд рож, як лілей білий плюск,
хто променем чоловічків скликає,
чом казкою я так чарівно сплю?

Неділі йдуть в танок, села красуні,
це музика так ллється, гомін стріч,
а я у ній дитям вінок несу свій,
і юності даю — малій сестрі.

О, шовки ті ти спомином розчісуй,
і видобудь глибин коштовний скарб,
відслонить він імли тісну завісу,
задзвонить сміх — найбільший мій скупар.

Ярослав КУРДИДИК

СИМВОЛИ

(Присвята усім тим, які загинули на засланнях . . .)

Ви не пропали у сибірських зимах,
Ані в молодечих розстріляних веснах,
Ви ж смертю відбили усі хуртовини,
Щоби під весну — нам з вами, воскреснуть! . .

Ви рубані люто й живими хоронені,
Яких сибірська земля додавила . . .
Ми, замість молитви і сумних подзвонень,
Цілуємо ваші замерзлі могили . . .

Й чуємо в погрозах хижого поліття,
Як життя пульсує прибоями криці,
Й усі чортівські виверти століття
Не вб'ють двох символів: — »Маків і пшениці!« . .

Маки із пшеничних ланів буйногривих
Будуть у прославі кров'ю сурміти,
Що не заборонить кат наш юродивий
Пшеничним прапорам про вас лопотіти! . .

Фльоріда, 1980 р.

ДОРОГОВКАЗИ

Маршуймо й пружімся, хоч і понад сили
І всі протиріччя впоперек стають —
Хай ці перепони в люті очманілій
Нам тільки відвагу сталять і кують! . .

Чуєм, як у груди стукає туге віття,
Що мов виростає з кленів вікових,

А за чуба смиче і рокоче вітер:
— »Вам доля судила — до мети дійти!« . .

І кроки, як цокіт крицею об камінь
Кладуться в підвалля предвісних новин . . .
І манять шляхи нас в космічну нестяму,
Де кожен з нас буде Лицарем Новим . . .

О, ми там зустрінем родичів і друзів
Що переселились у галактні бази
І їхня відвага і пробійна мужність
Буде нам служити за дороговкази! . .

Травень, 1980 р.

ДУБИ У ВАЗОНКАХ

Ми — ніби ті дуби, що їх доля клята
Пересадила в маленькі вазонки
І наше коріння рвучке та жиляте
Здусила-зім'яла шкаралущі тонкість . . .

Ми пнемося гордо до вершин засвітніх
І новим корінням просвердлюєм землю,
Всім розлогим віттям розтинаєм їдко
Усю довколішню байдужу нікчемність . . .

Ми наче ті дуби, що зняли прапори
Й жертвами в чужині карбуєм дороги,
Ми переверстали заморські простори
З вірою в майбутнє і Премудрість Бога . . .

Що Бог призначив не лишень терпіти,
Але й гартуватись на незламність сталі
І, як у минулім, розгортати віти
Наче самим Богом писані скрижалі . . .

Так, ми є ті дуби, що хоч часом гнуться,
Але не зломились в чужій хуртовині
Снагою налиті хочемо вернуться,
Щоб підперти небо в Рідній Батьківщині!!!

Н І Ч

Ніч — краля препишна,
мати — в неї зорі
і місяць — діядем . . .
Ніч —
мати у чорній жалобі,
що важко сумує
за своїм
одиноким русявим сином,
за днем . . .

1980.

Андрій ЛЕГІТ

НЕ ЗАЗНАВАЙСЬ

Не зазнавайсь на змученій землі
Своїм знанням і силою, людино,
Пилинка ти на вітровім крилі,
Твоє життя — вічности єдиний.
Що там оті космічні кораблі,
Супутники й мотори реактивні,
Пориви, сподівання і жалі . . .
Лиш пузирі на соломинках мильні,
Де всесвіту початок і кінець,
Не відгада ніколи ум твій вбогий,
Всіх наймудріший був один мудрець,
Який сказав: — Не знаю я нічого.

* * *

Ясні свічада на блакитнім фоні,
Беззвучно дзвонить неозора вись,
Здійми, людино, струджені долоні,
Молись і думай, думай і молись.

Нептун і Марс, Юпітер і Венера . . .
О, скільки їх таїть небесний лан?
Мигтять століття, проминають ери,
О, де ти днів космічних Магеллан?!

Д-р Микола КЛИМИШИН

ПРО ПОЕТИЧНУ ТВОРЧІСТЬ С. КАРАВАНСЬКОГО

Про поетичну творчість Святослава Караванського доволі тяжко говорити під цю пору, бо він появився серед нас щойно недавно. Ми знали кілька його поезій, які були продісталися крізь залізну заслону до нас у вільний світ, а збірка його поезій (і то не повна), появилася щойно в останньому часі. Через те мені припала сьогідні дуже тяжка роля, але заразом і почесна, бо я сповняю ролю піонера на полі студій про поета Караванського, бо про нього досі ще немає поважної праці, на якій я міг би сперти свої слова про його творчість. Можливо і є, одначе до мене ще не дійшла праця такого літературознавця.

Щоб пізнати поета, не вистачить прочитати його твори. Може хтось із літературознавців міг би говорити про прозаїка, прочитавши раз його твір, але про поета можна говорити аж тоді, коли ми по кілька разів прочитаємо його твори й довший час їх переживаємо (не гарно й неестетично було б тут ужити слово »пережовуємо«).

Наша поезія під цю пору переходить добу модернізму. І в Україні під ворожою займанщиною і у вільному світі наші поети перейняті духом модернізму.

Є тільки велика різниця між тим, як виявляють поети свої модерністичні прямування в підсоветській дійсності, а як у вільному світі.

Тому, що ми маємо сьогодні представника поетів з України, я не буду говорити про поетів модерністів еміґрантських, до яких пошуків і спроб, а найбільше до наслідування недосконалих зразків чужих модерністів я ставлюся критично, але скажу кілька загальних думок про творчість, і про нові пошуки й досягнення модерністів з України.

Глибока думка, виложена можливо якнайдокладніше і, зрозуміло, якнайкращою українською мовою, це основна ціха поезії з України. Щоб досягнути цього, вони творять дуже багато новотворів, які в останніх десятиліттях дуже значно збагатили нашу лексику. Прямо чудуєшся і любуєшся їхньою винахідливістю, яка норми й естетику мови респектує, і задержує вимоги образу, що його уявляє створене і віддане на услуги народу нове слово.

Доцільно було б зібрати у словник новотвори наших поетів і письменників з України.

Побіч вишуканої краси мови, старанно дібране зовнішнє оформлення поезій — це друга прикмета поезій з України. Переважає у ній клясична форма, але прикрашена особливо підшуканими й дуже часто несподіваними римами. І це є вияв їхнього модернізму.

Їхні прикметники, додані до іменників, і прислівники, додані до дієслів, вишукано дібрані, збуджують незвичайне естетичне вдоволення й захоплення. Їх порівняння і алегорії дуже штудерно й винахідливо обдумані, над якими треба часто довше подумати, щоб налюбуватися їхнім висловом.

Все це разом я називаю квітки і ягідки поезій з України. За шедевр уважаю »Церкву« Ігоря Калинця.

Для мене досі С. Караванський як поет, це автор »Колискової« і »Бог є«. Більшість творів була нам відома, ще перед прибуттям Караванського на Захід, але ці дві поезії зробили на мене найбільше враження.

Народився синок у родині Юрка Шухевича. Це внук Романа, великого полководця славетної УПА, Тараса Чупринки. Як скоро пишеться історія України! Вже внук! А, здається, це все ще таке свіже, таке майже теперішнє, а то вже внук. Власне це в поета, який у ті бурхливі дні боїв за волю України був активним бойовиком ОУН і близький серцем Командирові УПА за що карався тридцять років, зродило плодотворні думки, що оформилися в поезію; поезію на славу батька і сина, який за вірність своїому великому батькові готовий на все, і через ту синівську вірність до великої батькової бойової слави доложив свою довголітню страдницьку славу. Маленькому внукові великого діда і великого батька хотілось би розказати все: »Чий ти внук і син«.

Нелюдські знущання над Юрком Шухевичем, сином Головного Командира УПА, нагадують ганебне вбивство сина оборонця твердині Альказару в Еспанії під час комуністичної революції. Ці два людоненависні злочини комуністів будуть їхньою вічною ганьбою та свідчитимуть, що комунізм в Азії чи Европі не може обійтися без цинічних варварських злочинів. І дарма силкуються деякі прихильники т. зв. еврокомунізму причепити йому бодай маску людського обличчя, бо шляхи комуністів завжди будуть лишати криваві сліди жорстокої злочинности.

І поетові перейнятому долею родини Шухевичів удався твір, який колись, як той внук виросте і буде мати змогу його читати, стане для нього ясним сонечком у негоду й дороговказом у мандрівці життя (»Колискова«, стор. 128).

А другий твір — »Бог є« — це тверда віра поета в Бога, але не в такого, як собі уявляють ледарі й у свойому безділлі посилають до нього мольби та прохання, але в такого Бога, який любить борців за правду і готових за неї на смерть, такого Бога, який любить дію, надхнення, творчість і винахідливість, що вчить любити спротив; Бога, який учить ненавидіти ката; Бога, який любить, як »мужній раб на деспота встає«. Такий в уяві поета Караванського є Бог (стор. 25).

До цього твору дуже близько стоїть »Молитва« (стор. 26), що є немов доповненням до вірша »Бог є«.

Недавно вийшла з друку збірка поезій С. Караванського »Сутичка з тайфуном«, видання Об'єднання Письменників »Слово«, Нью-Йорк—Балтімор—Торонто, 1980. Збірка ця очевидно неповна, бо скільки поезій були створені в ізоляторах, де неможливо було їх записати, скільки не дісталося крізь ґрати, скільки видерли з рук дружини, якій передано їх на побаченні, а скільки забрали вже з дому під час обшуків?

Про це читаємо в коротенькому слові автора »Замість передмови«: »І саме сьогодні годилося б згадати, скільки перешкод лежало на вашій (його творів, — М.К.) дорозі. Не раз і не два я передавав вас на волю, та щоразу мої спроби зазнавали невдачі. Хто тільки не клав вас живцем у могилу! Лише декілька з вас дістали нагоду побачити світ на вільній волі. Яким важким було ваше народження, такою важкою була і ваша дорога до читача«.

Діставши ту збірку поезій, пробігаю з великим зацікавленням вірш за віршем і мої надії сповнюються: я знаходжу щораз сильніші твори. Я пізнаю людину великого духа. Я зачинаю розуміти, чому поет Караванський видержав переможно 30 літ каторги й не заломився, та ще й піддержував на дусі свою вірну дружину.

Слаба людина заломлюється, а сильна духом навіть у найтяжчих умовинах особливої тюрми стає ще сильнішою. Вона, не хотівши піддатися, мобілізує всі свої сили духа й тоді її думка здібна піднестися на найвищі, недосяжні у звичайних умовинах, вершини духа. Тоді вона, сказавши мовою старинних класиків, спроможна податися своїми думками на Парнас, на пир муз. Тоді навіть у найпримітивніших умовинах вона здібна створити найкращі зразки поезії.

Знаний український поет-патріот Грицько Чупринка став поетом у тюрмі. Відомо, що Богдан Кравців, діставши присуд тричної тюрми, простудіював твори Рільке й написав свої тюремні поезії, які йому здобули тривке місце в українській літературі. Мені здається, що у випадку поета Святослава Караванського, тюремні обставини заважили у великій мірі на тому, що він став поетом. На це я маю ось його слова з поезії »Своєму серцю«:

Може, ти — моє серце чуле —
Тим мене і загнало в льох,
Щоб ясніше твій ритм почули
Прометеї нових епох?

Але є тепер небезпека, що при наглій і такій заворотній зміні його життя, де він опинився в зовсім іншому світі, де йому все можна, де на нього приманливо глядить величезна маса невідомих досі книг того знання, яке розрослося в цю пору до несхопних розмірів свойого розгалуження й коріння, полонить його і відверне в інший бік. Він в такому віці, коли людина знає ціну знання, може піддатися примані, а тоді — прощай музо. Одначе

є підстави вірити, що він не піддасться, і встоїться перед звабливими спокусами так, як встоявся перед злиднями тридцятилітнього ув'язнення, бо він сильний духом. Прочитаймо »Парус білий«. Це внутрішній портрет поета в'язня-переможця. Під віршем дата 1972. Розгорнімо ж книгу його віршів дальше, щоб знайти біографію поета. Дуже мало про нього. Навіть не ціла одна з половиною сторінки. Все ж там є те, що нам потрібне: »До 1972 року Святослав Караванський перебував у Володимірській тюрмі, звідки був перевезений до Мордовського табору особливого режиму в с. Сосновка«.

Тепер нам стає ясно: поет знає, що він їде на зустріч того, що написано в другій частині його вироку, що він по відбутті трьох літ ув'язнення в тюрмі решту вироку має відбувати в таборі особливого режиму. Він дуже добре знає, що це значить, бо він вже раз це проходив протягом 17 літ »на Печорі й Колимі, в Магадані, Ташкенті й Мордовії«.

Але подивімся на нього: він з рішучо піднесеною головою готовий прийняти найгірші і найгрізніші шторми Сибіру, бо це страхи для слабодухів, а він рішений і готовий іти сміливо там, »де стигне кров і смертю грозить«. Він хоче »у сутичках з тайфунами прудкими затамувати ще хоч раз свій подих«. Звідсіль бере назву збірка його поетичних творів — »Сутичка з тайфуном«.

Він вірить в те, що він сказав у творі »Бог є«, що »На щастя має право мужній« (»Заповіт«, стор. 56), бож тільки той варт щастя і свободи, хто йде щодня, щокрок за них у бій« (»Пісня Бійця«, стор. 75).

Коли порівняємо »Парус білий« з »Мовою квіток« (стор. 118) із присвятою дружині, де сказано: »І, може, саме через брак квіток я шлю тобі своїх поезій низку«, а також вірш »Дружині« (стор. 126), де широко ця думка розвинена: »Коли все стане проти тебе й »немилий стане світ«, Нехай тобі зігріє душу Вінок моїх незграбних рим«, то нам приходить думка, що »Парус білий« він послав своїй дружині, щоб вона, почувши, що його вивозять на Сибір, роз'яснила своє лице, пізнавши на »Білому парусі« його мужнє наставлення прийняти грізне майбуття і цей його відважний, неустрашимий хід назустріч небезпекам. Щоб стала спокійною за нього.

»Парус білий«, це перший вірш збірки, в якій дальше й ширше розвивається думка у щораз сильніших творах. »Присяга« найкраще продовжує думки »Паруса білого«. Поет сам присягає і кожному це саме радить зробити, що не понизить своєї гідности, хоч знає, що »за ширмою гільйотина на мужніх чека«.

»Впасти в розпач собі я не дам!
Боягузом не стану збезчещеним,
Не відкрию нічого катам!«

У »Роздумах« поет пояснює чому він на прю із катом хоче стати:

»Хто з іскрою у серці народився,
Шукай, вигадуй, думай і змагайся!
Удав страшний, та щирого мисливця
Більш тягне йти на нього ніж на зайця«.

Лицарська мужність і відвага — це чесноти, які він хотів би плекати в собі й усіх людях, щоб вони ішли відважно в бій за правду, бо це місія духу (»Відповідь опонентові«, стор. 49).

У своїй етиці він розширяє те, що старинні філософи уважали за ідеал: добро і краса (кальокаґатія), додаючи правду і любов, і за них він готовий кожночасно йти в бій. Зразком лицаря таких чеснот для поета є Байрон (стор. 64). З великою вдячністю він згадує свойого батька, якого він у собі відчуває. Його батько дав йому подих добра і правди й вогонь любови святий в нім розпалив, який не згасне й вічно буде жити в душі поета (»Батькові«, стор. 13). Цей вірш є найстарший у збірці. Ще з 1953 року й відтоді поет зберігає цей дорогоцінний батьківський спадок у всіх творах, які є в збірці, чи вони його власні, а чи переклади з інших поетів.

На сторожі його етичних засад стоїть совість, яку ніхто не може вбити, ані заглушити. Вона пильнує, щоб він дикунству сказав своє невідкличне *»Ні!«*. Вона, наша совість, каже неустрашимо йти і прилюдно підносити слова, як вогонь: »Волю чехам і волю нам!«. Це не Лара, це совість наша, і хоч кат лютує, її ніщо не заверне назад: »ні тюремники, ні кайдани« (»Лара«, стор. 10). Поет прислухається голосові совісти, її респектує й апелює до неї у незвичайно сильному творі »Хто ти« (стор. 62).

Цей твір, це революційний клич до спротиву тиранам, до спротиву несправедливості та злочинам. Цей твір повинен ходити в Україні від хати до хати, з рук до рук, щоб у поневоленому народі збуджувати почуття гідности, щоб не дозволяв себе кривдити, до крайности понижувати й використовувати.

Доповненням до цього твору є »Занадто обережним« (стор. 60). Поет кличе, щоб не спиняти, не берегти того, хто готовий спалахнути, як той займистий порох, коли прийде на те відповідна хвиля бунту, чи протесту, бо що ж лишається тому, якому деспот весь рід вимордував? (»Пісня будівельника«, стор. 68). Поет дивується світові, який обоятно дивиться на все те, що деспот чинить, і не протестує, коли засудив Освенцім, Бухенвальд і Майданек, а обоятно приглядається на все те, що діється в тюрмах і концентраційних таборах Совєтського Союзу (»Підмосковські ритми«, стор. 66). З обридженням поет відвертається від портрета деспота з лагідною, примирливою усмішкою, за якою криється фальш, облуда, кривда, а понад усе — вовчі зуби (»Усмішка деспота«, стор. 71).

Найвище обурення викликають у поета теперішні яничари, які своїм вислужництвом набагато перевищують своїх попередників. Виразно й одверто називає поет тих, яких має на думці: Драча, Коротича, Павличка та інших членів т. зв. СПУ (»Пісня яничарів«, стор. 70).

Поруч твору »Хто ти« твір »Пісня яничарів« зрушила б, здається, камінь, а не тільки совість письменників, які, хоч інтеліґентні люди, і бачать, як мордують їхніх братів та вночі кажуть їм їхні трупи з тюрем виносити. І вони слухняно все поспішно з рабською покорою не лише виконують, але й перевиконують накази своїх панів. А коли партія накаже когось із тих друзів скритикувати, які не захотіли по-рабськи спини згинати, то вони їх клянуть, дико над ними знущаються і сичать на них мов гадюки, щоб кати не сплутали їх разом із тими, бо тоді пропала б ласка ката.

Що можна від них сподіватися, то про це сказав поет у кінцевій строфі:

»І най-но тільки скаже враг зухвалий
Стоптати світ, щоб не росла й трава,
Ми рушимо і нашої навали
Не спинить кров, ні сльози, ні слова.
Хто мирно жне, будує, сіє, косить,
На вас ми раптом ринемо з пітьми;
Тоді пощади хай ніхто не просить!
Ми яничари!
Яничари ми!«

Пригадуються ті, що руйнували наші церкви, що помагали приготовляти голод в Україні в 1933 році й забирали з хат останню жменьку круп, хоч у сім'ї були малі діти, пригадується сексот у кожному домі українського міста, в кожній організації, в кожній школі . . .

Продовженням думки про яничарів є »Моїм свідкам« (стор. 76), де сказано, що люди рабського духа зі страху готові все сповнити, що від них деспот зажадає, щоб спасти себе, але вони ніколи не будуть вільними, бо такий відвічний, безпомильний присуд історії людства за те, що вони не годні здолати свого підлого єства. Тому жити на світі людиною, це жити правдою (»Солженіцину«, стор. 80), але на це треба собі присягнути, що ніколи деспот не буде тріюмфувати наді мною, хоч би за те мені й ґільйотина грозила (»Присяга«, стор. 81).

Так, як Байрон для Караванського це зразок волелюбства, так Іван Гус (»Іванові Гусу«, стор. 78), який дав себе за правду спалити, є для нього наслідуванням, гідним зразком борця за правду, бо —

»Дарма, що вмре і стане тлінню тіло,
Не згасне думка! Правда побідить!«

Караванський докоряє А. Сахарову за те, що він не скаже прямо у вічі своїм землякам, що

»Звірства і підлости люди не хочуть«!
Чорні діла ваші, лицарі бруду,
Подвигом чесним ніколи не будуть!
І побувавши у лігвищі лжі,
Мусить сказати: — Тут гострять ножі!«

Він скаже кожному те саме, що Солженіцину: хто не має відваги сказати своїм землякам, бачачи у них, »що тут гниє, а тут буде гнити«, »Нечесть! Геть від керма державного!« А Солженіцин вірить в Бога й чує на собі поклик послати смертним людям відблиск Божого проміння (Солженіцин: »Молитва«, стор. 174).

Так само поет дорікає В. Андреєвій, що не виступає проти дикунства, хамства й поневолення (»В. Андреєвій«, стор. 83).

Зате він гордий за свойого друга (»Побратимові«, стор. 96), який завжди там, де треба, має відвагу »сказати правду друзям«:

»Велике спасибі тобі, побратиме,
За те, що все чорне ти білим не звеш,
І хай називають тебе одержимим,
Ти мислиш, ти твориш, а значить, — живеш!«

Караванський своїй дружині

Велику частину своїх творів С. Караванський присвятив, подібно як Богдан Кравців, своїй дружині, яка багато витерпіла разом з ним і задля нього була примушена велику частину свого життя провести »вдовою«, хоч була одружена, бо він в той час карався в тюрмах і концтаборах. Вона, як та пташка, весь час побивалася, турбувалася за нього, писала листи і клопотання, щоб звільнили її чоловіка. Ми знаємо одне її письмо, в якому вона в розпуці написала: »... то вбийте мого чоловіка, нехай він не мучиться«. У відповідь на ці її клопотання, ворог вимагав від неї, щоб вона вирекласа свого чоловіка. Та вона, будучи вірною дружиною, з обуренням відкинула ганебні намови, за що її позбавили праці й середників до життя, а вкінці, щоб позбутися клопотань, заарештували й посадили в тюрму. Тому всі його поезії присвячені дружині є сповнені ніжним почуванням щирої пошани й вірної любови до неї. Їм судилось жити так, як ростуть лісові квіти, що порозкидані далеко від себе і посеред трав на самоті цвітуть, чекаючи бджіл-поштарок, що »розносять пошту між квітками«.

»Десь, так і ми, як ті квітки,
Що ждуть весною бджіл-поштарок,
Ждемо цілющого нектару«.

В часі того вичікування, їх єднає, хвилює, підносить і зворушує »любови іскорка жива« (»Лісові квіти«, стор. 133). Мабуть, чи не вона йому в листі написала, »що в людському серці є теплота«, яка в часі туги »людські серця розвеснює і близить і чаром квітня душу огорта«, тому він у своїх тюремних буднях від долі нічого не просить,

»Лише написані жіночою рукою
І щирою зігріті теплотою
Листи якнайчастіше посилай!«

Караванський одружився в 1961 році, коли по 16-літнім ув'язненні вийшов на волю. Про це він так пише:

»Ми з тобою брали шлюб не в храмі, —
... Грім весільних дзвонів не гримів«.

Але вони знали обоє:

»Хай обряд і збіднено до краю,
А любов нам треба берегти«.

Та заздрісна тиранська влада неублаганними законами пустила »в хід усе, щоб розвести їх«:

»Вірна жінка, це бунтів наснага!
Вірна жінка — нашим плянам край!
Нехай зречеться і її всі блага!
Нехай відступить і тоді хоч в рай!
В разі ж ні, ми будемо жорстокі,
Для упертих вирок буде злий:
Зацькувати, відібрати спокій!
Хай подружжя пеклом стане їй!«

І так сталося, що їм обидвом прийшлось долучитися до довгого ряду любови несмертного клану, до якого належать такі, як:

»Данте, Беатріче і Петрарка,
Вертер, і Ромео, і Трістан!
Вік потомний, десь до того списку
Не одне допише ще ім'я;
І серед імен, як жар, займистих
Блиснемо й палатимем іскристо,
Як любови спалах — ти і я!«
(»Дружині«, стор. 85)

І почалися страшні нелюдські переслідування і підлі намови за любов, щоб вона вирекласъ його, і гоніння і цькування, щоб забрати їй спокій, а він їй з-за ґрат пригадує, щоб найгірші хвилини, коли її друга помиями й болотом обливають, ущасливлювала так:

»То ж тільки тоді і питай: — Чи любиш?
І вже, як почуєш од серця: Так!
Знай: злоба на світі що-хочеш згубить,
Любови ж твоєї — ніколи й ніяк!«
(»Дружині«, стор. 120)

За стійкість і неподатливість її жде нагорода:

»Коли на суд віків та внуків
Збереться наша вся сім'я«,

і кожний буде здавати звіт зі свого життя, ти з вдоволенням будеш могти при всіх сказати: »В час безбожний душі моєї враг не взяв!« (»Дружині«, стор. 99).

Щоб свою вірну дружину в тій вірі укріпити, він написав »С.Ш.« (»Дивлюсь я на небо«, стор. 131). В тому творі поет, дивлячись на небо, порівнює їхню долю з призначенням планет, які в бігу по своїх орбітах часом так до себе приближаються, що здається вони зійдуться й будуть уже дальше йти разом, але »орбітам їхнім не дано« йти впарі й вони знову розходяться, бо не можуть відхилятись від своїх точно визначених шляхів. Їм судився такий пай-присуд, що можуть собі тільки сказати:

»Привіт . . . Люблю . . . і . . . прощай!«

Так, як це було з ними по їх одруженню, але це планети, а люди не є аж так зв'язані призначенням, як планети.

»І все-таки нам легше, ніж планетам, —
Земних орбіт мотаючи клубки,
Самі ми креслим в апогеї злету
Своїм єством омріяні витки«.

(Далі буде)

». . . Не дайтеся обманути новим російським імперіялістам! Український народ не сміє зробити такої самої помилки, яку він зробив у 1917-20 рр. Всяка федерація України з Росією на ділі означає окупацію України Москвою, означає дальший гніт і визиск України з боку Москви. Всі російські »федералісти«, під якою маскою вони не виступали б, несуть українському народові новий політичний і соціяльний гніт, новий визиск працюючих мас. Дайте належну відсіч новим російським кандидатам в окупанти України! Ставайте до боротьби з большевицькими гнобителями лише в ім'я незалежної і соборної Української держави!«

(Із Звернення Головного командування УПА до бійців і командирів т. зв. радянської армії, серпень 1950 р.)

НАУКА І ДОСЛІДИ

Д-р Блянка ЄРЖАБКОВА

БІБЛІОГРАФІЯ НАУКОВИХ ПРАЦЬ ОЛЕКСАНДРА КУЛЬЧИЦЬКОГО, 1895-1980

»Спогади про люблених і високошанованих нами осіб дуже рідко стають живими не так після першої зустрічі з ними, а навпаки — доперва тоді, коли їхня духова постать стається для нас переживанням«. І, власне, ця думка сл. п. проф. д-ра Олександра Кульчицького є дуже влучною у випадку його самого, а для підтвердження того можна навести цілу низку прикладів. Проте, це не є завданням нашої сьогоднішньої статті, в якій бажаємо зібрати для кращого розуміння його наукову працю та письменницьку і наукову діяльність.

Велика шкода, що проф. Кульчицький належав до тих визначних особистостей, які із-за своєї скромности не спонукували нас ще за їхнього життя займатися збиранням та впорядковуванням їхніх творів. В цей спосіб була б нагода для належного вшанування та оцінки їхнього значення та представлення їх широким колам громадськости. Навіть не використано того при нагодах ювілеїв для відзначування 70-их або 80-их роковин від дня народження Ювілята. І тому справа повної бібліографії його життєвої праці сьогодні не легка до здійснення, зокрема, коли відсутня можливість особистих порад, коли не має нагоди для доповнень та уточнень матеріялу з боку самого сл. п. Професора.

Ми вповні свідомі того, що ще заскоро дати повний огляд наукової творчости сл. п. проф. Олександра Кульчицького. Проте ми переконані, що вже сьогодні можна зробити першу спробу такого огляду.

Наукова спадщина проф. Кульчицького — дуже різноманітна й обширна, а період наукової творчости охоплює около 45 років його незвичайно працьовитого життя. Він залишив для прийдешніх поколінь сотні друкованих і недрукованих дуже цінних праць з ділянок психології, філософії, антропології, педагогіки, журналістики та громадсько-політичних справ. Він був автором багатьох монографій і статтей в українських та чужомовних періодиках, університетських підручниках та видавцем ювілейних збірників.

Із-за великої різноманітности та широкого об'єму наукового надбання проф. Кульчицького, в нашій студії не можна буде включити всього того цінного матеріялу. Тому обмежимося до публікацій, які нам були доступні завдяки щедрій допомозі ще так свіжо прибитої неописаним горем п-ні Людмили, вдови по сл. п. Професорові. Починаємо 1937 р. і кінчаємо 1979 р., хоч і знаємо,

що ще в 1980 р., дуже коротко перед відходом у Вічність, появилася газетна стаття проф. Кульчицького, про що буде згадка пізніше, коли будуть обговорюватися його інші твори.

Проф. О. Кульчицький народився 8. II. 1895 р. у Скалаті, Західня Україна. Він студіював романістику і філософічні науки на Львівському та Паризькому університетах, здобув звання магістра педагогіки та психології на Краківському університеті і завершив студії докторатом у 1930 р., написавши докторську працю п. з. »Релігія у вченні Ренана«. В роках 1925-1940 він був гімназійним учителем в Коросні, Золочеві, Коломиї та Львові, і вкінці професором та шкільним психологом педагогічного ліцею у Львові, де викладав французьку мову, психологію та педагогіку.

В роках між 1930 та 1940 проф. Кульчицький також працював науково в Галичині. У Львівськім видавництві »Педагогічна бібліотека«, якого директором був проф. д-р Кухта, він надрукував низку своїх педагогічних праць з ділянки характерології і педагогічної психології. Одночасно він співпрацював з українськими часописами та журналами, м. ін. такими, як »*Назустріч*«, »*Діло*«, »*Шлях нації*«, а також з Варшавським журналом »*Ми*« і друкував різні свої монографії та наукові праці.

Від 1940 р. він перебував на еміґрації, насамперед у Мюнхені, де був співробітником Інституту для психологічного досліду та психотерапії. Крім низки докладів на тему поняття підсвідомого у французькій та німецькій психології, він також дістав від Національного центру наукового досліду доручення виготовити психо-соціологічну працю про українську еміґрацію у Франції п. з. »Духове життя української людини«.

В роках 1946-48 проф. Кульчицький поширив свої кваліфікації окремими студіями психотерапії, чим він виповнив передумови для виконування психотерапевтичної практики. Рівночасно, від 1945 року він був професором Українського Вільного Університету у Мюнхені, в 1962-63 рр. був його ректором, в 1968-72 рр. продеканом, а 1973-79 рр. — деканом філософічного факультету УВУ. Від 1947 р. він був дійсним членом Наукового Товариства ім. Шевченка (НТШ), а від 1952 р. заступником голови НТШ в Европі, членом і заступником голови Міжнародної Вільної Академії Наук, а від 1963 р. головою Наукової Ради Товариства Сприяння Українській Науці. Від 1951 р. він жив у Франції, у Сарселі біля Парижу. Він був також дуже активним у громадському житті як організатор Академічних Вечорів у Мюнхені, довголітній голова КоДУС та референт зовнішніх зв'язків Українського Християнського Руху.

Проф. Олександер Кульчицький був великим прихильником приятельських зв'язків з сусідніми народами, а зокрема з чехами і словаками, про що авторка цієї студії, як чешка, може найкраще особисто посвідчити. Він був людиною хрустального характеру,

про що можуть сказати всі ті, які його особисто знали. Його високі моральні вартості, позитивні прикмети, його безгранична ввічливість, як і його прямий спосіб поведінки з ближніми — все це було неперевершеним.

В нашій студії ми включили 108 назв монографій та журнальних статтей сл. п. проф. д-ра Олександра Кульчицького, які упорядковані хронологічно, починаючи з 1937 р. і кінчаючи 1979 роком.

Хронологічний покажчик головніших наукових праць проф. д-ра Олександра Кульчицького

1937

Pedagogika wolnego czasu a dom, szkoła i społeczeństwo. З циклю: Konieczność odbudowania karności w szkole, Львів, 33 стор.

Uczeń kłamca. Wychowanie do prawdomówności — jego sposoby oraz doniosłość. З циклю: Dzieci trudne do wychowania, Львів, 33 стор.

Charakterologia F. Künkla. Kształtowanie się charakteru wychowanka i jego kształcenie, Львів, 40 стор.

1938

Typy egocentryczne. Charakterologia F. Künkla w świetle krytyki, Львів, 31 стор.

1946

Вступ до філософії. (Частина перша: Суть та значення філософії; частина друга: Теорія пізнання або гносеологія). Філософічна секція УВУ, Мюнхен, 83 стор.

»Психологічна проблематика 'Мойсея'«. (Іванові Франкові в тридцятиліття його смерти), *Рідне слово* ч. 6, Мюнхен, стор. 47-50*.

1947

»Філософічна антропологія, нова наука — стара проблема«. *АРКА*, ч. 5, Мюнхен, стор. 6-7.

»Екзистенціялізм — екзистенціяльна концепція життя та українська духовість«. *Проблеми*, ч. 1-2, Мюнхен, стор. 10-13.

»Казка в світовідчуванні дитини«. *Науковий Збірник УВУ*, Ювілейне видання, т. 5, Мюнхен, стор. 66-70.

1949

Нарис структурної психології. УВУ, Серія: Скрипти, т. 23, Мюнхен, 132 стор.

Основи філософії і філософічних наук. Видання Інституту заочного навчання при УВУ, зошити 1-10, Мюнхен, 166 стор.

*) Назви окремих книжкових чи брошурованих творів подані без »-«, але статті в журналах, газетах, збірниках — в лапках — *Ред. »В.Ш.«*

»Психологія 'переміщених осіб'-таборян«. *Сьогочасне й минуле*, (»Вісник українознавства), ч. 1-2, Нью-Йорк, стор. 68-76.

1952

Геопсихічний аспект в характерології української людини. Історично-філософічна секція НТШ, Мюнхен-Сарсель, 13 стор.

"Le probleme de la comprehension de la vie psychique 'dun peuple erranger' du point de vue de la psychologie des peuples". *Resume de la conference scientifique a Sarcelles*, НТШ, Рим-Париж, стор. 15-17.

1953

"Les aspects de la formation de l'ame Ukrainienne". Estratto dalla rivista *Responsabilità del Sapere*, ч. XXXV-VI, стор. 415-427.

1954

»Психологічна проблематика пластового виховання«. *Пластовий шлях*, ч. 7, Мюнхен, стор. 49-67.

"L'evolution de la psychologie Francaise comme expression de L'esprit Francais". *Bulletin*, Academie International Libre des Sciences et des Lettres, Париж.

"The Problem of Understanding Alien National Mentality and the Question of Reconciliation Between the Nations". Berufsverband Deutscher Psychologen та Психологічний Інститут Українського Університету, (»Варія«) *"Varia"*, ч. 1, East-West Tension in the Light of Psychology, "Proceedings of the Scientific Conference", Munich (7-8 of March 1953), стор. 12-15.

"Occidental and Non-Occidental Components of the Ukrainian Mentality", *"Varia"*, 1, стор. 17-20.

"Aspects psychologiques de la formation del 'Homme Sovietique". *Bulletin*, Academie internationale libre des sciences et des lettres, Париж, стор. 39-40.

1955

»Пубертальність і адолесценція в очах совєтських виховників і психологів«. *Український Збірник*, Інститут для вивчення історії та культури СССР, книга 2, Мюнхен, стор. 99-114.

1956

»Геопсихічний аспект в характерології української людини«. *XII*, УВУ, Мюнхен, стор. 164-182.

Науковий Збірник УВУ, т. 6, Мюнхен, стор. 132-146.

Геопсихічний аспект в характерології української людини. Окреме видання, Мюнхен, 15 стор.

»Психологія в поглядах Папи«. *Збірник на пошану Папи Пія*

Die marxistisch-sowjetische Konzeption des Menschen im Lichte der westlichen Psychologie. Institut zur Enforschung des UdSSR, Monographien, Serie 1, ч. 32, Мюнхен, 112 стор.

1957

»Про долю католицької Церкви в комуністичному світі«. *Український Самостійник,* 4 грудня 1957, стор. 21-26.

»Психосоціяльне виховання української еміґрації у Франції«. *Календар-Альманах,* Українська Національна Єдність у Франції, 1957, Париж, стор. 3-16.

Психосоціяльне вивчення української еміґрації у Франції. Окреме видання, Париж, 14 стор.

»Психосоціяльні аспекти 'Мойсея'«. *Записки НТШ,* Нью-Йорк—Париж—Сідней—Торонто, стор. 67-81.

Психосоціяльні аспекти »Мойсея«. Окреме видання, Париж, 15 стор.

"L'Etude Psycho-Sociale de l'Immigration Ukrainienne en France". *Наукові Записки НТШ,* Історично-філософічна секція, Париж—Нью-Йорк—Торонто, т. II, стор. 25-29.

L'Etude Psycho-Sociale de l'Immigration Ukrainienne en France. Окреме видання, Париж, 5 стор.

Note de l'organisateur de la Seminare d'Etudes Ukrainienne. L'Ukraine dans le cadre de l'est europeen. УВУ, Серія: Монографії, ч. 4, Париж, стор. 4.

La conception marxiste de l'homme et le psychisme Ukrainienne. УВУ, Серія: Монографії, ч. 4, стор. 187-204.

1958

»До методики дослідів над еміґрацією«. *Український Самостійник,* ч. 10, стор. 24-32.

До методики дослідів над еміґрацією. Окреме видання, Мюнхен, 9 стор.

»Очима майбутности«. *Бюлетень Українського академічного товариства в Парижі,* Париж, листопад 1958, стор. 13-14.

"Aspects methodologiques d'une etude psycho-sociale de la diaspora Ukrainienne". *Bulletin,* червень 1958, Париж, стор. 68.

"Aspectos metodologicos del estudio psicosocial de la diaspora ucraniana". *Oriente Europeo,* ч. 31, стор. 191-202.

" 'Homo Religiosus' und 'Homo Sovieticus'." *Sowjetstudien,* Institut zur Erforschung der UdSSR, Мюнхен, ч. 6, стор. 78-89.

'Homo Religiosus' und 'Homo Sovieticus'. Окреме видання, Мюнхен, 12 стор.

"Les aspects methodologiques de l'etude psychosociale de la diaspora Ukrainienne". *Sonderdruck aus den Akten des XVIII Internationalen Soziologenkongresses,* Nurnberg, 10-17 September 1958, Institute International de sociologie, т. III, стор. 309-317.

1959

"Le marxisme-leninisme et le marxisme selon Berdiaiev". *Problemes Sovietiques,* Institut d'etudes sur l'U.R.S.S., ч. 2, стор. 125-135.

"Psychological Trends in the Transformation of Soviet Man". *Studies on the Soviet Union,* Institute for the Study of the USSR, ч. 3, стор. 94-109.

1960

"Interpretation ethno-psychologique du marxisme-leninisme". *Bulletin,* Academie internationale libre des sciences et des Letres, Париж, стор. 39-41.

"Ketman, ou le probleme psychologique de la double conscience des coexistentialistes". *Bulletin,* Academie internationale libre des sciences et des Lettres, Париж, стор. 68-70.

"Analysis of the Russian Nature of Bolshevism in N. A. Berdyaev's Writings". *Russian Bolshevism,* Мюнхен, стор. 225-274.

1961

»Карл Ґустав Юнґ«. *Сучасність,* серпень 1961, ч. 8, Мюнхен, стор. 51-56.

"Die Faszination des bolschewistischen psychologischen Kraftfeldes". *Sowjetstudien,* Institute zur Erforschung der UdSSR, Мюнхен, ч. 10, стор. 1-15.

Die Faszination des bolschewistischen psychologischen Kraftfeldes. Sonderdruck aus den Sowjetstudien, Institute zur Erforschung der UdSSR. Мюнхен, 16 стор.

"Die Schevtschenko Feier 1961 in der freien Welt und in der Sowjetunion". *Osteuropa,* ч. 11/12, стор. 829-837.

Le sociologie e le Philosophe, Alexandre Choulguine 1889-1960. Academie internationale libre des sciences des lettres et Societe Scientifique Sevcenko, Париж, стор. 22-30.

"Moral Resistance of Subjugated Nations and the Defence of the Free World". Conference sur la guerre politique des Soviets 2-e Congress International, 18-22 Novembre 1961, Rome, *La menage communiste sur le monde.*

"La resistance morale des peuples asservis, facteur vital de la defens du monde libre". Conference sur la guerre politique des Soviets. 2-e Congress International, 18-22 Novembre 1961, Rome, *La menage communiste sur le monde.*

1962

»Проблематика 'оперативної схеми' у вивченні української еміґрації«. Збірник на пошану Зенона Кузелі, *Записки НТШ,* т. 169, Париж—Нью-Йорк—Мюнхен—Торонто—Сідней, стор. 3-23.

Проблематика 'оперативної схеми' у вивченні української еміграції. Окреме видання, НТШ, Париж—Нью-Йорк—Мюнхен—Торонто—Сідней, 21 стор.

»Кузеля як організатор і голова КоДУС-у«. Збірник на пошану Зенона Кузелі, Париж—Нью-Йорк—Торонто—Сідней, *Записки НТШ*, т. 169, стор. 63-68.

»Незнаний Митрополит«. *Сучасність*, липень 1962, ч. 7 (19), стор. 97-113.

1963

»Культ Маркіяна Шашкевича, як психосоціяльна проблема«. У перспективі монографії Степана Шаха, *Наукові записки УВУ*, ч. 7, Мюнхен, стор. 208-222.

"Die Stellung der Wissenschaft in der geistigen Entwicklung der Ukraine". *Ukraine in Vergangenheit und Gegenwart*, Мюнхен, ч. 24, X, стор. 173-176.

"The Task of Ukrainian Science in the Free World". *The Ukrainian Review*, Лондон, ч. 4, стор. 25-28.

1964

»Розвиток технологічної цивілізації та відношення української культури до проблем цього розвитку«. *Вісті українських інженерів*, ч. 2-3, XVI, стор. 37-44 (III З'їзд українських інженерів Північної Америки, Торонто, 5-6 вересня 1964).

"Sevcenko-Kult in tiefenpsychologischer Sicht". Серія: Монографії, ч. 8, *Taras Sevcenko, 1814-1861.* Zum Geburts- und 100 Todestag des Ukrainischen Nationaldichters, Мюнхен, стор. 47-77.

"Sevcenko-Kult in tiefenpsychologischer Sicht". Sonderdruck aus Taras Sevcenko, 1814-1861, Мюнхен, 31 стор.

1965

»Дві концепції майбутности Українського Вільного Університету«. *Сучасність*, червень 1965, ч. 6 (54), Мюнхен, стор. 98-103.

»Переживання казки і літературного твору в психічному розвитку дітвори й молоді«. Поширена доповідь на I З'їзді ОПДЛ (Об'єднання Працівників Дитячої Літератури), *Ми і наші діти*, дитяча література, мистецтво, виховання, Торонто—Нью-Йорк, стор. 36-44.

1966

»Вчителі життя«. (Пам'яті Миколи Шлемкевича). *Сучасність*, ч. 6 (66), Мюнхен, стор. 82-88.

»Проблематика взаємин етнопсихології і диференціяльної психології релігії«. Збірник матеріялів Наукової Конференції в Нью-Йорку та в Рокка ді Папа. *Наукові Записки*, Релігія в житті українського народу, ч. 9-10, Спільне видання УВУ, НТШ, УБНТ та УВАН, стор. 65-75.

Проблема взаємин етнопсихології і диференціяльної психології релігій. Відбитка з Збірника »Релігія в житті українського народу«, Мюнхен—Рим—Париж, 11 стор.

Zur Problematik der Beziehungen zwischen Ethnopsychologie und differentialler Religionspsychologie. Sonderdruck aus Релігія в житті українського народу, Мюнхен—Рим—Париж, 11 стор.

»Український мирянин у духовій ситуації сучасности«. *Український мирянин в житті Церкви, спільноти та людства.* Париж—Рим, стор. 321-350.

Український мирянин у духовій ситуації сучасности. Відбитка із Збірника, Матеріяли Студійних Днів Українського Християнського Руху, Париж—Рим—Мюнхен, стор. 3-32.

"Das operative Schema der somatopsychischen Erforschung des ukrainischen Ethnotypus". *Mitteilungen,* ч. 3, Мюнхен, стор. 49-100.

Das operative Schema der somatopsychischen Erforschung des ukrainischen Ethnotypus. Відбитка з »Міттайлюнґен«, ч. 3, 1966.

1967

»Під знаком діялогу«. *Сучасність,* ч. 1 (73), стор. 103-111.

"Aspekte der ethnopsychologischen Gestaltung des ukrainischen Menschen". *Mitteilungen,* ч. 4, Мюнхен, стор. 38-59.

Aspekte der ethnopsychologischen Gestaltung des ukrainischen Menschen. Відбитка з »Міттайлюнґен«, ч. 4, 1968.

1968

На перехресті двох Конґресів. До питання збереження української ідентичности. Окреме видання, Париж, 9 стор.

»Поняття і ідея національної ідентичности в діяспорі«. *Пластовий шлях,* Торонто, ч. 3-4, стор. 52-56.

»Проблема Божого ладу як чинника перетворення світу«. *Сучасність,* ч. 1, стор. 89-97.

"Neurealismus in der deutschen and französischen Phanomenologie". *Mitteilungen,* ч. 5, Мюнхен, стор. 102-108.

"Eine ukrainische Doktorthese an der Sorbonne". *Mitteilungen,* ч. 5, Мюнхен, стор. 108-113.

1969

»Аналіза й синтеза рушійних сил історії за Олександром Шульгином«. Збірник на пошану Олександра Шульгина (1889-1960), *Записки НТШ,* т. 186, Праці Історично-філософічної секції, Париж—Мюнхен, стор. 55-66.

»Дмитро Піснячевський«. У треті роковини його смерти, *Визвольний Шлях,* кн. II, XXII, Лондон, стор. 218-222.

»Психологічні аспекти української освіти в діяспорі«. Серія: Скрипти УВУ, ч. 34, *Педагогічні проблеми та дидактичні поради,* Мюнхен, стор. 18-39.

1970

"Aspects terminologiques de la notion du colonialisme". *Bulletin*, Academie internationale libre des sciences et des lettres, Париж, стор. 20.

"L'ethnotype ukrainien en perspective somatopsychique". *Bulletin*, Academie internationale libre des sciences et des lettres, Париж, стор. 32-33.

"Besprechungen über zwei deutsche Sonderdrucke, die den Aufgabenkreis der Arbeits- und Forderungsgemeinschaft der ukrainischen Wissenschaft betreffen". *Mitteilungen*, ч. 6-7, Мюнхен, стор. 103-105.

»У подоланні межової ситуації — його своєрідність«; Проф. Іван Мірчук філософ української духовости. *Сучасність*, ч. 1, стор. 88-94.

1971

Ювілей — інший від інших. Ювілейне свято п'ятидесятиріччя УВУ, Окреме видання (без подання року і місця).

"Prześwietlenie ukraińskiej struktury społecznej w powieści O. Honczara". *Polska w Europie*, ч. 1, 1971.

1972

"Der universalistische Humanismus Komenskys und der personalistische Humanismus Skoworodas als Ausdruckformen zweier nationaler Geistigkeiten". *Mitteilungen*, ч. 8-9, Мюнхен, стор. 11-23.

"Eine Sowjetisch-ukrainische Dramaturgie mit metaphysischen Hintergrunden — das dramatische Werk von J. Kotscherba (1881-1952)". *Mitteilungen*, ч. 8-9, Мюнхен, стор. 58-60.

1973

Введення у філософічну антропологію. Серія: Скрипти, ч. 39, Український Вільний Університет, Мюнхен, 198 стор.

1974

"Hryhorij Skoworoda, Philosoph der Selbsterkenntnis ans Vorlaufer des Personalismus". *Mitteilungen*, ч. 10-11, Мюнхен, стор. 31-41.

Hryhorij Skoworoda, Philosoph der Selbsterkenntnis und Vorlaufer des Personalismus. Sonderdruck aus Mitteilungen, ч. 10-11, 11 стор.

»Іван Мірчук — дослідник української духовости«. *Науковий Збірник УВУ*, т. 8, Збірник на пошану Івана Мірчука, 1891-1961. За ред. Олександра Кульчицького. Мюнхен—Нью-Йорк—Париж—Вінніпеґ, стор. 54-66.

"Komenského universalismus a Škovorodův personalismus". *Má Vlast, H. S. Škovoroda, J. A. Komenský, T. G. Masaryk*, т. VII, Штутґарт, стор. 23-29.

"Der universalistische Humanismus Komenskys und der personalistische Humanismus Skoworodas". *Ma Vlast,* т. VII, Штутґарт, стор. 30-42.

1975

"La culture russe vue par un slaviste francais". *Mitteilungen,* ч. 12, ('Laudatio de Pierre Pascal'), Мюнхен, стор. 82-90.

»П. Паскаль — російська культура очима французького славіста«, стор. 3-6. (Без подання назви Збірника, місця і року видання).

"Errinerung an Ministeriatrat Rudolf Luder". *Mitteilungen,* ч. 12, Мюнхен, стор. 97-100.

"Grusswort an Msgr. Jean Rupp". *Mitteilungen,* ч. 12, Мюнхен, стор. 70-71.

Hryhorij Skoworoda, Philosoph der Selbsterkenntnis und Vorlaufer des Personalismus. (Sonderdruck aus Mitteilnngen der Arbeits- und Forderungsgemeinschaft der Ukrainischen Wissenschaften e. V. Bd. 10/11, УВУ, Серія: Монографії, ч. 22, стор. 30-40.

1976

"Skoworoda — philosophie de la connaissance de soi-mene et precurseur du personnalisme". *Skovoroda—philosophe ukrainien.* Серія: Монографії, ч. 23, Париж, стор. 55-110.

"Das Erleben des Raumes und der Zeit und seine Problematik". *Ethologie,* УВУ, т. 7, стор. 327-335.

1977

"Les dimensions philosophico-anthropologiques du poeme 'Moise' d'Ivan Franko". *Actes de la Journee Ivan Franko.* (Sorbonne, le 12 novembre 1977), УВУ, Серія: Монографії, ч. 29, Париж—Мюнхен, стор. 25-58.

"Ivan Franko zu Gast in der Sorbonne", *Mitteilungen,* ч. 14, Мюнхен, стор. 205-207.

1979

»Час і особовість у призмі лірики Володимира Яніва«. *Ethologie,* т. 18, УВУ, Мюнхен, стор. 431-435.

РЕЦЕНЗІЇ

Данило МІРШУК

ЗІБРАНІ ТВОРИ

Під цим заголовком вийшла у світ велика книга поезій Яра Славутича об'ємом 408 сторін. Дата під назвою 1938-1978, що означає роки творчости поета. На твердій обгортці витиснутий золотий родинний герб, а на титульній сторінці назва видавництва »СЛАВУТА«, Едмонтон 1978.

Книга капітальна й заслужено ювілейна, видана в шестидесятиліття Яра Славутича та сорокліття його поетичної творчости. Того ж року вийшла у світ також ювілейна книга під заголовком »Творчість Яра Славутича« на 432 сторінки, в якій зібрані рецензії і творчість поета, а також статті про нього.

Ця стаття не претендує на фахову літературну рецензію. Про творчість Яра Славутича написано велику кількість рецензій фаховими літературознавцями та приклонниками творчости поета. Все ж таки я постараюсь як читач сказати слово правди про книгу »Зібрані твори« Яра Славутича, про його неперервну творчість протягом важких, буремних і часто небезпечних для життя автора минулих сорок літ.

Сорок років творчого життя — це значний відрізок історії українського народу під владою червоного сатани, брунатного диявола і насильного чи добровільного вигнання для певної частини народу з простороі, соняшної, оспіваної солов'ями вічної України.

Я не буду згадувати біографії поета, бо його біографією є поезії протягом сорока років; але рівнобіжно підкреслюю, що Яр Славутич не лише поет, а також учений україніст, якого праці в українській та чужих мовах оздоблюють полиці бібліотеки Европи та Північної Америки.

Яр Славутич — людина і поет, не змарнував часу поза Україною на дешевих і швидкозабуваючих політичних ефектах, а дав нації і світовій культурі велике надбання в художньому слові та наукових працях. Книгу »Зібрані твори« поет відкрив віршем »Жар птиця«, написаного 1938 року, що свідчить про тяглість поетичної творчости ще під окупаційною владою червоної Москви. Самозрозуміло, що початкуюча творчість під большевизмом не вияскравлювала національних прагнень поета. Він описував чар природи і її всемогутню силу. У вірші »Земля парує« (1939) поет зобразив художніми мазками воскресаючу природу весни:

»Дивись, як дужий стовбур осокора
До сонця зводить брунькувату віть;
Кільчиться зерно, вкинуте учора,
Щоб яриною завтра зеленіть«.

Ще досить обережно, але вже в поетичній душі буяє думка про минуле свого народу і у вірші »Дніпро« (1940) він згадує Хортицю — історичну колиску вольностей українського народу і могутність Дніпра-ріки:

»... Шумить Дніпро широкими степами,
Через пороги прометавши путь.
А він пустує, обійнявши зранку,
Ставну Хортицю, наче полонянку...«

Яр Славутич милується героїчним минулим свого народу, йому близькі постаті козацької України. Він часто звертається до історичних осіб, у яких він бачить національну силу, що її підступно знівечила захланно-імперіялістична Москва. В поемі »Соловецький в'язень« (1944) Славутич описав нелюдські муки і каяття за м'яке поступування супроти Москви кошового Кальнишевського:

»...О Боже! Молячись без міри,
З мого життя не змию плям.
Прости Всевишній...« (1944)

Славутич свято переконаний, що без традиції зброї і лицарського чину не може постати вільна Україна. І тому він у вірші »Конотопська слава« (1949) оспівав маестат української зброї; показав козацьку старшину, яка на чолі з гетьманом І. Виговським розбила московське військо під Конотопом 1669 року:

»... І косять зайд, немов траву,
Нарід єднаючи під стяги.
Веде Виговський на Москву
Полки козацької звитяги!..«

На цю тему дещо пізніше написав поему »Бій під Конотопом« П. Карпенко-Криниця, до якої написав музику Григорій Китастий і капеля бандуристів ім. Т. Шевченка записала цю поему на плиті.

Вже в кінці 17 стол. і на початку 18-го за часів гетьмана Івана Мазепи Україна підписала таємну умову з шведським королем Карлом XII, щоб спільно виступити проти Москви та звільнити Україну від колоніяльної залежности. На жаль, військове щастя не дописало. Московський цар Петро переміг шведське й українське військо, перетворивши Україну в чорну руїну. Славутич у вірші »Заповіт Мазепи« (1941) вклав в уста вмираючого гетьмана заповітні слова:

»... На слугування Україні
Своє життя, свої думки,
Душі буяння, гнів палкий, —
Усе віддати ви повинні...«

В найновіші часи, коли буяв із своєю воячччиною Гітлер і, промощуючи шлях »на схід« окупував Чехо-Словаччину (1938), український нарід Срібної Землі створив державу на яку з дозволу Гітлера напали мадяри, та все таки українські січовики героїчно бились за свою волю і Яр Славутич з глибокою любов'ю проспівав гимн Карпатським Січовикам:

»... Бились хлопці Хустові на славу,
Полягли в нерівному бою
За свою омріяну державу,
Січову воленьку свою...« (1944)

Після всіх перепетій скитальщини Яр Славутич оселився в Канаді і написав цілий цикл віршів, що ввійшли до збірника »Завойовники прерій«. Збірка присвячена »пам'яті перших українських поселенців«. Славутич вжив слово »прерії« як синонім сетпу, але степу малоподібного до українського на Херсонщині. І цей дикий степ узялись освоїти перші українські емігранти. Були й інші народності, але не витримували суворости »прерій«, втікали до міст. Українці вперто боролись із стихією степу і перемогли його. Поет у вірші »Плугатарі« (1966) образно змалював наших хліборобів:

»... Ідуть вони, їдуть на захід-схід,
За ними чорнозему пахне слід, —
Такими квітує, як майво, даль,
Не квилить таким перевтоми жаль!..«

Цих кілька штрихів дають вступ до ознайомлення з великим поетичним полотном під назвою »Моя доба« (1957-1978). »Моя доба« — епічна поема, що складається з 12-ти пісень і епілогу, надрукована на 124 сторінках. Кожна пісня поділена на октави, а всіх октав разом — 625.

»Моя доба« — автобіографічна поема, яка веде головного героя Григорія з дитячих років по дуже важкому, трагічному шляху життя; часто межуючого із загибеллю, як і більшої частини українського народу в ту диявольську добу московського комунізму. А все таки наш герой народився в »сорочці«, бо пройшовши пекельні шляхи, часто ставав до бою із всемордуючою системою не лише фізично, але і духово. І це головне для героя, що він духово не заламався, а навпаки — в боротьбі за існування і пізнання національної правди загартувався і морально став непохитною горою.

Поема насичена героїчними сценами, життьовими невдачами, любовними епізодами, як кожна епічна поема, але наскрізь реалістична.

Через усю поему проходить золота нитка історичного реалізму. Я вважаю, що ця поема переживе багато десятиліть і буде джерелом пізнання душі нашого народу й історії нашої Вітчизни. Поема починається — Рай і пекло, де поет змалював прекрасну природу України і йому рідної Херсонщини та невільниче життя під московською займанщиною.

»... Степи, степи... Херсонська стороно,
Мого дитинства океан бурхливий,
Чи зможу на поеми полотно
Перенести твої безмежні ниви,
Твоє повітря — як міцне вино —
Твої раптові грозянисті зливи?«

На формування дитячої свідомости головного героя Григорія впливав його дід, предки якого були визначними козаками. В дитячі роки Григорія московська влада з цинічною бездушністю руйнувала український народ, спершу українське селянство і тут випала гірка доля на малого Григорія. Влада грабила село і висилала селян на неісходимий Сибір і тоді дід повчаючи внука, промовив:

»... Москва однакова... добра не жди!
Статечний дід заговорив недбало, —
Нам за Петра було — як за орди,
За Катерини гірше ще було,
За комуністів — скільки ж то біди
Зазнав ти, краю наш...« (стор. 262)

Разом з батьком людолови арештували малого Григорія і везли в товарняку на північ. Поет описав жахи того потягу, що був більше подібний до маси хворих і доживаючих українських селян. Але через два дні подорожі Григорій з двома підлітками вирвали в стелі вагону дошку і втекли з транспорту. По довгих і важких пригодах він добрався на Україну, де зустрівся зі страхом голоду:

»... Раптово труп, уставши навпопад,
На юнака, хитаючись, подався
І, наче нелюд, хитро засміявся...« (стор. 269)

Григорій знайшов на хуторі діда, який вже опух і ... над дорогими — пухлими — ногами всіма грудьми Григорій заридав...« Картини голоду і смерти зустрічались на кожному кроці, а партія устами Сталіна горлала — »жити стало краще, жити стало веселіше«.

Перед самою смертю дід заповів Григорієві:

»... Рости, внуку, родові на славу;
Як дуб — міцний; як явір — виростай!
Про цю московську, нелюдську облаву,
Що навістила запорозький край,
Усьому світові скажи по праву,
Як вірний свідок, — завжди повідай...« (стор. 273)

В третій пісні — Повстання — Яр Славутич образно описав повстання, учасники якого, озброївшись різними знаряддями, нападали на зерносховища, вбивали наглядачів — московських наставників:

»... Так, ера вибухів, доби повстань
Стрясала даль священною війною!..« (стор. 279)

Але ті повстання були стихійні, вимушені голодною смертю і не керовані організованим центром; фізично слабих і не озброєних селян Москва швидко знищила збройною силою і смоктала з українського народу матеріяльні добра й фізичну силу.

В четвертій пісні — Сибір, — Яр Славутич описав мандрівку його товаришів із транспортів, що з різними пригодами перебрались через китайський кордон і в Азії голосили правду про московський терор. Хоч ті описи не мають природнього пов'язання з головним героєм Григорієм (автором поеми) і більш скидаються на фантазію, але те явище є типове і з художнього боку виправдане; бож справді багатьом українцям пощастило врятуватись втечею до Китаю чи навіть Японії. Аж тут в США була нагода зустріти людей, що народились від батьків-утікачів у Манджурії.

У п'ятій пісні — У Запоріжжі — поет розгортає історію особистого життя Григорія, його боротьбу за існування, його навчання в інституті і навіть його знайомство з дівчиною Людмилою:

»... Торкнув у серці хтось тугу струну —
Дзвінким відлунням залунало збоку.
Вона поглянула — і рань ясну
Немов поширила в блакить високу...« (стор. 298)

Період навчання Григорія в інституті — це період перманентного страху, т. зв. сталінсько-єжовського терору, який не минув Григорія. За читання творів національних поетів він був арештований. На щастя короткий час. З успіхом закінчивши інститут, Григорій плянував влаштувати особисте життя, та ба! Історичні події змінили життя всього українського народу. Почалась всеруйнуюча німецько-російська війна.

В короткій статті не можна охопити усіх деталей поеми, а тому зупинимось на подіях другої світової війни. Григорія призвали до червоної армії і відправили до саперної частини в болотисту Білорусь. І хоч поет не мав тяготіння до солдатчини, просто не любив війська (очевидно чужого окупаційного), але в ліричних образах оспівав зброю в пісні дев'ятій:

»... Достойна зброє, в захваті тобі
Хвалу поети всіх епох співали.
Ридали вдови в голубій журбі,
Коли в часи ворожої навали
Мужі в тяжкій, нерівній боротьбі
За рідну землю душі віддавали...« (стор. 338)

На щастя Григорієві не прийшлось воювати. Хоч німці займали Білорусь і Київ, але Григорій зник з червоної армії і за короткий час пов'язався з національним підпіллям.

Новий окупант не цікавився долею українського народу, а дивився на нього як здобуток війни і вивозив молодь на рабську працю до Німеччини. І в тих політично-непевних обставинах, у важкому економічному безвиході народжувались національні герої, як Олена Теліга з її літературним органом »Літаври«, що освідомлював народ, будив до національного чину:

»... Нараз, як грім із темряви небес,
Літаври б'ють на радість Україні;
Похідна група розгортає скрес.
Теліга, Ольжич, Рогач солов'їні
Пускають поклики на світ увесь —
І по безкраїй, по страшній руїні
Дзвенить оунівський, відважний клич
Надії, віри — мов луна сторіч! (стор. 348)

І хоч большевики залишивши Україну, перетворили її в спалене поле, але і залишили своїх аґентів для підривної провокативної діяльности. Їхні аґенти проникли в німецькі поліційні інституції і руками цивілізованих варварів нищили українських патріотів. Той небувалий в історії людства терор приспішував організування опору; українська молодь, керована націоналістичним підпіллям, масово вливалась у партизанські відділи УПА і розгортала протинімецьку бо-

ротьбу в сприятливих місцевостях Полісся, Волині та Карпат. Про тих месників Славутич пише:

»... О, воїни Чернігівської Січі,
Північна ланко дужої УПА!
Паланки ваші, сотні войовничі,
Вітала цвітом не одна тропа.
Московській смерті дивлячись у вічі
Дудніла ваша рейдова стопа...« (стор. 363)

Підводячи підсумки власного пройденого шляху і подій на Україні, поет в останній пісні — Прощання — з глибоким ліризмом і ніжною любов'ю змалював плачучу природу і прощаючу матір:

»... Ридало сонце, плакала земля,
Коли, молитву проказавши Богу,
Востанне глянув я на тло з гілля,
Де ти стояла, давши на дорогу
Рушник, на згадку вишитий...« (стор. 368)

Яр Славутич в поемі »Моя доба« не залишив без уваги політичних, культурноосвітніх і військових діячів, які своєю наполегливою і жертвенною працею створили ґрунт національно-політичній мислі в сучасності і майбутньому українського народу. Він увіковічнив їхні імена, щоб майбутні нащадки знали своїх героїв, славних синів і дочок України. Серед тих, що жертвували своїм життям у боротьбі з московським і німецьким колоніялізмом поет тепло згадав Олену Телігу, Ольжича та Рогача — розстріляних німцями; Бандеру і Мельника — політичних діячів, та тих, що творили чин зброї — Шухевича, Позичанюка, Бульбу-Боровця, Шандрука і Дацька. Хоч останні два не були вояками УПА, але вони плекали вояцьку ідею, готували вояцькі кадри до загальновизвольного чину України.

Поет згадав провідник діячів національної революції 1917-21 років, як і не проминув ворохобників-отаманів, які шкодили Україні — Махна, Денікіна та Марусю, але чомусь пропустив — Оскілка, Божка, Григор'єва, Зеленого та інших.

До книжки »Зібрані твори« крім кращої поетичної творчости Яра Славутича ввійшли його переклади з польських, білоруських, чеських та англійських поетів. Вся творчість Яра Славутича, а зокрема остання збірка є великим вкладом у фонд української культури.

Чи Ви вже вирівняли передплату »В.Ш.« на 1981 рік? Пам'ятайте, наш журнал ступив у своє 34-річчя! Допомагайте його розбудовувати і розповсюджувати в усіх країнах поселення українців!

О. ПИТЛЯР

ЗА П'ЯТДЕСЯТ ЛІТ

(Репортажний спомин)

Два роки тому на нью-йоркській »Союзівці« ми святкували офіційно й урочисто століття першої »матури« Української Академічної Гімназії у Львові. Зібралося нас там кілька сотень колеґ із »Головної« й »Філії«, від найстаріших (ще »австрійських«) річників до найновіших уже »совєтського« й »німецького« випуску, були й колишні товаришки з львівських дівочих шкіл. Оказія була історична, адже УАГ, це все таки найстаріша й найповажніша з усіх українських середніх шкіл, а сто років — це такий страшно довгий час, не на звичайну людську, а на історичну міру. Щоб звести його до людських пропорцій, треба б розділити сто літ на два »золоті« — п'ятдесятирічні — матуральні з'їзди. Та й це, здається, не легко було б, бо хто дожиє і кому схочеться приїхати на такий з'їзд п'ятдесят літ після »іспиту зрілости«?

Хто дожиє і кому схочеться? А от у літі цього року мені пощастило, власне, бути учасником такого п'ятдесятирічного з'їзду на премилій вакаційній оселі »Завадівка« (офіційно — »Ватра«), 120 миль від Торонта, в Онтаріо. Це було на диво миле й по-людському тепле доповнення до недавніх офіційних святкувань. Правда, з усіх давніх 21 матуристів VIIIA. кляси Головної Гімназії, річника 1930, на з'їзд приїхало тільки шість, але й це було диво дивне — приймаючи до уваги історичні події, які сталися за цих п'ятдесят літ, — війну, совєтську й німецьку окупацію й світове розсіяння української галицької інтеліґенції.

Отже наперед — трохи статистики:

З 21 шкільних колеґ ми мали певні відомості про смерть тільки чотирьох. Три з них померло як жертви ворожого окупаційного терору: революційний Провідник Дмитро Мирон — розстріляний німцями, василіянський ігумен Григорій Мицак — помер, відбувши довголітнє сибірське заслання, і Богдан Цісик — журналіст і заповідач львівського радіо, що поповнив самогубство, повернувшися з совєтської тюрми. Тільки один з чотирьох — науковець Іван Керницький, помер два роки тому »своєю смертю« у Львові.

Один колеґа — Євген Волошин — пропав без вістки під час війни, у перших місяцях еміґрації (можливо вбитий польськими чи совєтськими партизанами). Разом померлих і пропавших — 5 (24%).

Є вістки, що нині живуть ще, хоч на з'їзд не могли приїхати, сім колеґ: чотири в Україні (19%) — 3 у Львові й 1 в Івано-Франківську, і три на еміґрації (14%) — 1 у Мюнхені й два в США.

На з'їзд приїхало, як сказано, шість колеґ — 29 відсотків кляси.

А про решту — трьох останніх колеґ (14%), ми не мали ніякої вістки. Чи живуть вони ще, чи ні — невідомо.

Ця статистика й розповіді про життєвий шлях кожного з шістьох учасників зустрічі (про це пізніше) можуть бути цікавими соціологічними причинками до історії української галицької інтеліґенції 30-их років нашого віку.

Перша зустріч у Торонті була зворушлива. Дехто стрінувся з колеґами дослівно перший раз за всіх п'ятдесят років. Дехто прослезився — звичайно, люди старіються, сантиментальнішають. Всі приглядалися один до одного: »Алеж ти заокруглився! А де ж твоя чуприна поділася?«. Але, знов же на диво, всі шість учасників ніяк не виглядали дряхлими стариками, хворими чи немічними, не зважаючи на всі їх воєнні й повоєнні переживання. Жилавий український народ, тримається »середнього віку« аж геть до сімдесятого року життя!

У суботу »з Богом« починаємо з'їзд Богослужбою, яку править колеґа, духовник з Бельгії, о. Іван. А потім — і офіційна й знову зворушлива до сліз »шкільна лекція«. Сидить нас в імпровізованих »шкільних партах« лиш п'ять, а колеґа Орест править за »господаря кляси«. »Оремус!« — і всі говорять »Отче наш« одним голосом, так, як колись. Читають »каталог« — але лиш шість разів обзиваються голоси »присутній!« чи »є!«, а п'ятнадцять — »неприсутніх«. Коротка промова »господаря кляси« про славну чотирьохсотлітню традицію нашої старої »Альма матер« (вона ж ще з давньої єзуїтської колеґії виводиться, з шістнадцятого віку). І про історичний рік нашої матури — 1930-ий рік, початок славної доби »років тридцятих«, доби переломової, років заникання старого, ще австрійського, консервативного суспільного ладу й творення нової, революційної дійсности, революційної еліти, в якій немалу ролю відограли колеґи нашого матурального річника, щоб згадати тільки Стецька, Лебедя, Мирона й Матлу.

Колеґа Степан згадує всіх давніх товаришів з VIIIA. кляси, якими він запам'ятав собі їх. І майже так само зворушено говорить колеґа Євген про давніх наших професорів, нині померлих, педаґогів кращих чи гірших, але добрих приятелів своїх учнів і гарних українських патріотів. Постать батька — довговусий, добрячий господар кляси, проф. Остап Макарушка, справжній учений, вдачею м'який і всіма люблений проф. Іван Раковський, катехити Лужницький і Фіґоль і недавно померлий, строгий та справедливий наш проф. Михайло Тершаковець — і всі інші, десятки їх.

Потім був урочистий обід, тости й многоліття. А потім може найцікавіша частина зустрічі — кожний учасник розказує історію власного життя.

Перший (бо найстарший) Василь, юрист і бізнесмен. Селянський син із гарного, свідомого села в Бережанщині. З бережанської ґімназії його вигнали через арешт, і до Львова він прийшов разом із покійним Дмитром Мироном. По матурі записався на юридичний факультет, бо так найлегше було. Але працювати у власній професії йому не пощастило, навіть на безплатного адвокатського конципієнта ґоді було дістатися. І це може й на щастя вийшло йому. Він кинувся в нову й модну тоді ділянку — торґівлю й промисл. Зорґанізував велику ґуртівню лікарського приладдя, купив невелику текстильну фабрику, мав у пляні створити цілий індустріяльний комплекс під Львовом. Та прийшла війна — і його вивезли до Берези Картузької. А далі прийшла совєтська окупація і йому довелося втікати на Захід, залишивши всі »націоналізовані« підприємства. У Кракові він знову ж таки заложив власну успішну фірму, але в 1941 році кинув — як усі — усе й повернувся до Львова. Тут почав від основ творити нове власне підприємство, але перешкодили йому німці й нова совєтська окупація. І згодом, живучи в Канаді, він створив, на спілку з уже дорослим

сином, цілу низку власних підприємств у Торонті й на Фльоріді, і нині вважають його українським мільйонером (хоч він сам до того в скромності не признається).

І хто сказав, що українці нездібні до торгівлі й промислу, мужики вічні? Та ви лиш дайте їм відповідні умови, а вони чудово докажуть власні здібності. Тут нам нагадалися наші колишні »цукрові мільйонери« царського часу — Семиренки й Терещенки, чим вони були гірші від Форда?

Далі говорить Євген — доктор музикології й видатний скрипаль, син львівського професора-математика, був добрим учнем, але мріяв про музику й учився в Музичному Інституті Лисенка. Після матури скінчив блискуче празьку консерваторію, а одночасно — річ майже нечувана — здобув докторат з музикології на Карловому університеті. Потім провадив український музичний інститут у Перемишлі, а як прийшла війна — у касині в Кракові на скрипці грав, бідував гірко. А потім у Відні став, для самого себе несподівано, концертмайстром у великому Бюрґертеатрі. Після війни далі вже був концертмайстром, не в такому вже великому, але рідному театрі Блавацького.

Потім в Америці — мив тарілки в ресторанах, зовсім нездарним помивачем був. Але згодом підучився англійщини, нав'язав контакти, почав навчати музику в американських школах і в славній рочестерській музичній школі Істмена (одній з трьох найкращих в Америці). Тепер далі вчить півштатно в різних школах, часом дає самостійні концерти.

Говорить Степан — юрист. Він сам окреслив себе »стоп'ятдесятпроцентовою марнотою«, алеж це тільки типічна для цієї гарної й чесної людини надмірна скромність. Він син священика з підльвівського села Печеніїї, з великої, досить незаможної сім'ї. Скінчив львівський юридичний факультет, але роботи в адвокатській професії не знайшов (не мав »протекції«). Насилу дістався до польського податкового уряду, але його кинули аж у Познанщину. Під час війни працював у Кракові й у Львові в комітетській організації, зокрема в КОДУС-і. Потім жив п'ять років в Австралії, де працював чорноробом. Згодом далі еміґрував до Канади, але й у Монтреалі зразу не щастило йому. Та врешті він добився праці банкового урядовця і на цій посаді залишився аж до емеритури.

Скромна людина, отой Степан, у своїй розповіді свідомо применшує себе. Тільки ж ми знаємо його як гарну людину й справжнього ідеаліста. А в життєвій кар'єрі перешкодила йому, мабуть, ота, власне, скромність.

Такий же ідеаліст і такий же скромний о. Іван — нині священик у франкомовній (вальонській) частині Бельгії. З роду він — селянський син із Жовківщини. Після матури сидів у тюрмі, втратив один рік, записався на богословію в Перемишлі. Потім душпастирював у Східній Лемківщині. Зразу мав конфлікти й труднощі з місцевими »москвофілами« — селянами й сільськими інтеліґентами, але врешті парафіяни його таки сподобали собі молодого й тактовного душпастиря, а москвофільство їх з часом геть послабло. Та прийшла війна й німецька, а згодом совєтська й польська окупація. На Лемківщині настали жахливі часи. Польські банди мордували в нічому неповинних людей, потім був час, коли вночі правила УПА, а вдень »пацифікували« село

польські вояки й прикордонники. Врешті всіх парафіян о. Івана насильно виселено на Захід чи до СССР, а йому самому пощастило пробитися через словацький кордон на Південь. Якийсь час він душпастирював у греко-католицькій парафії в Чехо-Словаччині, а коли влада почала масово арештувати всіх еміґрантів-галичан, о. Іван якось щасливо перейшов німецький кордон і добився до Мюнхену. Він до нині згадує з деяким огірченням, як холодно прийняли його — бідолашного нового втікача — рідні земляки, що сиділи на добрих таборових посадах.

Потім він був душпастирем в одному невеликому ДП-таборі, а коли було потрібно духовників для праці серед нашої, тоді досить великої, робітничої еміґрації в Бельгії, то він зголосився туди. Тепер наша громада там дуже змаліла, в цілій парафії о. Івана лиш 400 душ (не родин!), та й вони розсіяні по цілій Вальонії й одружені здебільша з чужинками. Але о. Іван там, здається, таки добре чується. Він працює для Бога й для рідних людей, він на свій спосіб щасливий.

Говорить Юрій — по професії юрист, львов'янин із старої, заслуженої української сім'ї, однаково по батькові й по матері. Скінчивши юридичний факультет, він працював конципієнтом у видатних львівських адвокатів — Костя Левицького й Костя Паньківського. За совєтської влади дістав роботу чомусь то — в Аптекоуправлінні, а за німецької окупації спочатку працював у львівській міській управі, а згодом у фінансовому відділі УЦК. Під час еміґрації в дорозі на Захід пережив деякі жахливі моменти — втікаючи з дружиною з палаючого міста Дрездену, тільки в піжамах і плащах, навіть без маленької валізочки, а голодну, тримісячну дитину, завинули в мішок по картоплі. Тоді був холод і сніг і мороз. Потім працював у комітетській системі в Німеччині, а виїхавши до Канади, пробивався зразу, як усі, робітником чи безробітним. Але в дальшій кар'єрі помогли йому його дві колишні »аристократичні« львівські вмілості — тенніс і бридж. Він на диво швидко вибився наверх у канадській »соціяльній драбині« і, здавалося, життя його укладалося щасливо. Аж тут раптом прийшла жахлива недуга й смерть коханої дружини, яка померла на 38 році життя, залишивши Юркові двох недорослих синів.

Нині він живе емеритом, устабілізувався, одружився вдруге, сини вже »на власному« живуть. Але, коли він згадує деякі переживання минулого, то його спокійний голос заломлюється і йому говорити трудно...

Врешті говорить останній учасник з'їзду, Орест. Він по освіті й професії економіст, а по вподобанні — журналіст. Його життя, як і в інших колеґ, уложилося досить драматично. Він, за власними підрахунками, працював на хліб у шістнадцяти різних »професіях«, об'їхав навколо світ, бував »на возі й під возом«. Син провінційного нотаря. Ще в гімназії »пішов у революцію«, у восьмій клясі був двічі арештований, його, звичайно, вигнали з гімназії, але матуру йому таки пощастило здавати разом із іншими. Після матури знову »сів« на довший час. Потім студіював економію в Женеві. Потім садив тютюн, працював за півдармо в кооперації і врешті опинився в сільському Промбанку. Війну зустрічав знову в »Бриґідках«. Став першим секретарем новозорганізованого УЦК в Кракові, та згодом мусів відійти й почав працювати по-професії в німецькій ревізорській фірмі. Згодом мандрував по Україні — від Холмщини по Курщину, вчителював у

торговельній школі й врешті знову вернувся до комітетської організації, де працював у Львові, Берліні й Фюрті. Потім у Мюнхені став редактором »Української Трибуни« і за те його з тріскотом викинули з одного з таборів ДП. А наостанку поїхав за море.

Довгий час працював ревізором в австралійський і американських фірмах, але разом із тим ніколи не кидав журналістики. І тепер він, ставши офіційно емеритом, далі працює як активний журналіст.

Шість учасників, шість розповідей, шість людських доль. Які вони різні зацікавленнями, характерами чи тільки припадковим збігом обставин! Але всіх їх єднає не лише спомин про давноминулу молодість, а й щось більше: всі вони, і товариші їх, ті померлі й ті розсіяні по світі, були представниками »покоління тридцятих років« — гарного, ідейного покоління. Виховані найкращою українською школою, вони могли створити нову, ідейну, культурну еліту для вужчої — чи й для великої Батьківщини. Та їм не довелося сповнити цього, бо їх »розвіяла з вітром« хуртовина війни й ворожі окупації, розкинули по широкому світі.

Увага, Читачі!

Пропонуємо дуже цінну працю

д-ра Д. ДОНЦОВА

»НАЦІОНАЛІЗМ«

третє видання, справлене автором.

Книга ця вперше появилася 55 років тому (Львів-Жовква, 1926) і мала величезний вплив на формування ідей українського націоналізму, який витворив новий тип українця — борця за українську державність, і пірвав цілий український народ до боротьби за волю.

Книгу перевидано заходами Української Видавничої Спілки в Лондоні (Велика Британія) при співучасті Ліґи Визволення України в Торонті (Канада).

Сьогодні, коли »Націоналізм« Д. Донцова не менш актуальний ніж 55 років тому, пропонуємо його найширшим колам українського суспільства.

Ціна примірника в твердій оправі — £4.00 або $10.00.

Замовлення разом з готівкою просимо слати на адресу:

Ukrainian Publishers Ltd.
200 Liverpool Road,
London, N.1.
Great Britain

Петро ОДАРЧЕНКО

ПРОТИ РУСИФІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

(Відповідь П. Форманюкові й А. Юринякові)

В журналі »Визвольний Шлях« кн. 9, 1980 р. опубліковано статтю П. Форманюка й А. Юриняка »Хибною тропою«. Під приводом боротьби проти т. зв. »засклеплення й збіднення« лексики української мови, автори цієї статті *фактично захищають русифікацію української мови*, називаючи явні русизми »питомими українськими словами«. В зв'язку з цією статтею пригадується факт, що його подав проф. В. Чапленко в своїй цінній праці »Мовна політика більшовиків на Україні в 1950-1960-их рр. (Чікаго. 1974, стор. 32): »У жовтні 1964 року якийсь М. Вихристюк на науковій славістичній конференції (в Чернівцях) зробив спеціяльну доповідь на тему »Зближення споріднених мов« і в цій доповіді виправдував уживання таких суто російських слів та висловів, як *»слідуючий«, »являється«, »приймати участь«, »по всім городам і селам«* тощо«. Про це з обуренням писав проф. Є. Кирилюк у »Літературній Україні« (1965, ч. 27). Цими самими російськими словами рясно засмічується й мова української преси в Америці. В українських газетах, що виходять в Америці, часто доводиться читати російські слова й вислови, які захищав перевертень Вихристюк: »Нью-Йорк *являється* економічним центром світу« (20 квітня 1979), *»слідуючий* президент«, »книжка *слідуючого* змісту«, »звернути увагу на *слідуюче*«. Таке зневажливе ставлення до української літературної мови лле воду на млин різних вихристюків, що пропагують »зближення споріднених мов«.

Коли на Україні московський великодержавний шовінізм усіма силами намагається знищити українську мову, русифікуючи її, то тут — в Америці — ми повинні особливу увагу звернути на боротьбу за чистоту нашої мови, на боротьбу проти засмічення мови русизмами, діялектизмами, польонізмами, англізмами. На жаль, ті, що найбільше виступають (на словах) проти русифікації, самі русифікують українську мову, і ця русифікація навіть переважає ту русифікацію, яка відбувається на Україні. Там — на Україні — чужа й ворожа влада провадить русифікацію української мови під плащиком »зближення« мов і »збагачення« української мови російськими словами. А тут свідома й несвідома русифікація ведеться під ширмою боротьби проти уявного »засклеплення й збіднення« нашої мови.

Розглянемо тепер докладніше всі закиди П. Форманюка та А. Юриняка.

Якби шановні автори мали можливість прочитати славнозвісну працю Олени Курило »Уваги до сучасної української літературної мо-

ви« (1925) (цю кн. можна купити у в-ві »Нові Дні«!), то вони напевно звернули б увагу на те, що О. Курило на першій сторінці своєї книжки пише: *»російської мови«, »російського думання«, »російський* уряд«, »українізованих *русизмів«*, як витворених тут на Наддніпрянщині, як і витворених у Галичині«. Із цих цитат бачимо, що Олена Курило, великий фахівець української мови, не вбачала ніякої непослідовности в уживанні слів »російський« і »русизм«. Я думаю, що після цих цитат П. Форманюк і А. Юриняк повинні відмовитися від своєї бундючної пишномовної тиради: Одарченко, мовляв, »допустився кричущої непослідовности«, вживаючи »російський« і »русизм«. Що ж ви, шановні критики, скажете, що й Олена Курило »допустилася кричущої непослідовности«, бо на 1-ій стор. своєї наукової філологічної праці вона пише: *»російський«* і *»русизм«*? Отже ваше обвинувачення в »непослідовності« я рішуче відкидаю!

Після цієї »дигресії« — за вашим польським висловом — (а чому не сказати »відступу«, »відхилення«?) ми так само перейдемо »до прямої теми«.

П. Форманюк і А. Юриняк намагаються довести, що, наприклад, слово »долг« — це старослов'янське слово, і тому його не можна назвати русизмом. Якщо говорити про етимологію цього слова, то можна сказати також, що це слово походить із готської мови (так пише А. Г. Преображенський у своєму »Етимологічному словнику«). Літературна мова Київської Руси була староболгарська мова. »За основу літературної мови Київської Руси була прийнята староцерковнослов'янська мова« (Ю. Шерех: ЕУ, стор. 346). Найдавніші пам'ятки Київської Руси писані »чужою, церковнослов'янською (болгарською) мовою« (А. Кримський: »Українська мова, звідкіля вона взялася і як розвивалася«). Згодом багато слів книжної старослов'янської мови перейшло до словникового складу сучасної російської, української і білоруської літературної мови. Одначе найбільше церковнослов'янізмів (болгаризмів) перейшло до російської літературної мови, а не до української. Тому то слово *»долг«* стало словом сучасної російської літературної мови. Натомість сучасна українська літературна мова має свої відповідники до цього сучасного російського слова: 1. *обов'язок, повинність*, 2. *борг*. Це й зафіксовано в словниках. (Див. Рос.-Укр. сл. Української Академії Наук, т. І. Ред. Ганцов, Голоскевич та ін. К. 1924). Росіяни кажуть: *выполнить свой долг, считать своим долгом, быть в долгу, долг платежом красен*. Українці кажуть: *виконати свій обов'язок, вважати за свій обов'язок, бути в боргу, за позику віддяка*. З цих прикладів бачимо, що українська мова значно багатша від російської. Відповідниками до російського слова »долг« ми маємо такі слова: *обов'язок, повинність, борг*, а у фразеологічному звороті »долг платежом красен«, ми ще маємо й слово *»позика« (»за позику віддяка«)*. Хто ж »засклеплює« і »збіднює« українську мову? Чи той, хто вживає слово *»довг«* (відповідне до російського »долг«), чи той хто користується лексичним багатством української мови і замість русизму

»довг« вживає слова: *обов'язок, повинність, борг*. Ясно, що той збіднює мову, хто не користується скарбами української мови, а вживає русизмів-болгаризмів на зразок слова *»довг«*. Отже справу вирішує не походження слова, а його вживання в сучасних літературних мовах. Якщо слово (напр. »долг«) походить від готської чи староболгарської мови і якщо воно вживалося в написаних староболгарською мовою пам'ятках Київської Руси, то це не значить, що ми його повинні вважати словом сучасної української літературної мови. Памва Беринда в своєму словнику 1627 року слова тодішньої української літературної мови — напр.: *врагъ, бразды правления, бракъ, бремя, плен.* живу українську мови: *абіе — зараз, гряду — іду, бразда — борозна, врата — ворота, градъ — місто, долгъ — што хто кому винен, стезя — стежка*. Багато болгаризмів увійшло у фонд сучасної російської літературної мови — напр.: *врагъ, бразды* правления, *бракъ, бремя, плен.* В українській мові замість цих болгаризмів є такі українські відповідники: *ворог, кермо влади, шлюб, тягар, полон*. Коли якийсь українець буде казати: »Мій брат попав у *плян*«, то це слово *»плян«* буде розглядатися як русизм, не зважаючи на те, що *»плен«* належало до лексичного фонду літературної мови Київської Руси.

Отже коли ми визначаємо русизми в сучасній українській літературній мові, то беремо до уваги не походження слова, не його етимологію, а сучасний стан лексики двох літературних мов — російської і української. Якщо слово (незалежно від його походження) вживається в російській літературній мові і якщо хтось вживає це слово в українській мові (в російській або в українізованій формі) *замість українських слів*, то тоді таке слово ми вважаємо за русизм. Часто таке слово буває русизмом-діялектизмом. Наприклад, на Полтавщині в деяких селах і районах кажуть *»уп'ять«* (рос. *»опять«*) зам. українського літературного слова *»знову«*.

Багато русизмів залишилося й до наших часів у мові українців Галичини й Закарпаття в наслідок ворожої діяльности москвофілів. Впливам російської мови підлягали не тільки москвофіли, а й свідомі українські діячі. Наприклад у мові відомого вченого і борця за чистоту української мови І. Верхратського траплялися окремі русизми: *насікомі, знаток* та ін., замість *комаха, знавець*. В галицькій пресі в XIX і на початку XX століття часто вживалися такі русизми: *перевод (зам. переклад), учебник (зам. підручник), предсідатель (зам. голова), условія (зам. умова), средство улучшенія (зам. засіб поліпшення), послідній (зам. останній), виводи (зам. висновки)* тощо.

До таких русизмів належать і слова, що їх захищають П. Форманюк і А. Юриняк, вважаючи їх »питомими українськими словами«: *видіти, ограничити, окруженія, многій, осторожність, зарево*. Слово *»видіти«* — це русизм-діялектизм (рос. »видеть«), що вживається в Західній Україні. В сучасній українській літературній мові російському слову *»видеть«* відповідає українське слово *»бачити«*. В мові Шевченка слово *»бачити«* вживається *близько 300 разів і ні разу не вживається слово »видіти«*. В усіх Рос.-Укр. словниках (Білецького-

Носенка (1843), Б. Грінченка (1907), Академічному (1924) та в інших, російське слово *»видетъ«* перекладено словом *»бачити«*. Одночасно в Академічному словнику і в словнику Б. Грінченка слово *»видіти«* означено як західньоукраїнський діялектизм. Ніхто не заперечує, що в українській літературній мові є слова: *»вид«, »видно«*.

Слова *»ограничити«* немає в українських словниках (Б .Грінченка (1907), Академічному за редакцією акад. С. Єфремова (1927), Ізюмова (1930), Ніковського (1927), Голоскевича (1930), а також в усіх інших словниках. Російське слово *»ограничитъ«* всюди перекладається словом *»обмежувати«, »обмежити«*. Отже не Одарченко, а всі українські словники проти вживання слова *»ограничити«!* Бо такого слова в українській літературній мові *немає!* А от староболгарські слова *»гранъ«, »граничити«, »граничний«, »гранично«* залишилися в сучасній українській літературній мові. А слово *»границя«* належить до розмовної лексики. В літературній мові панує слово *»кордон«*, кажуть не *міністр заграничних справ*, а *міністр закордонних справ*. Слова *»окруженя«* також немає в українських словниках. А в російських словниках є слово *»окружение«*. Українські відповідники такі: *оточення, оточування, обведення, облямівка* (в облямівці з квітів — рос: в окружении из цветов). А от слова *»округ«, »округа«*, прийменник *»круг«*, іменник *»круг«, »округлий«, »округлість«, »округлювати«* є в українській літературній мові. І даремно ви цитуєте вірш Шевченка. Ніхто не заперечує, що в українській літературній мові є прийменник *»круг«*. А от слова *»окруженя«* так таки й немає! А той, хто вживає це слово в значенні *»оточення«* засмічує українську мову непотрібним русизмом!

Щоб переконатися в тому, що в українській мові немає слова »окруження«, досить тільки заглянути в 3-ій том забороненого більшовиками »націоналістичного« Рос.-Укр. словника Української Академії Наук (К. 1927, стор. 63). Укладали цей словник такі видатні українські мовознавці: В. Ганцов, Г. Голоскевич, М. Грінченкова, А. Ніковський, а головний редактор цього словника — акад. С. О. Єфремов, найкращий знавець української літературної мови. І от у цьому словнику в російській частині словника є слово *»окружение«*, в українській частині воно перекладається такими словами: *»обведення, обкреслення, обгородження, обкреслювання, обгороджування, обляганя, оточування, оточення«*. А чому ж тут не подано »питомого« українського слова »окруження«? Та тому, що такого слова в українській мові *НЕМАЄ!* Загляньмо тепер в академічний Словник Української Мови (т. 5, 1974). Тут є слова (з відповідними прикладами) »округа«, »округлений«, »округлий«, »округлювати, »окружний«, »окружність«, але слова »окруження« НЕМАЄ. Натомість в значенні російського слова *»окружение«* є слово *»оточення«* (а також слова *»оточувати«, »оточити«)* з численними прикладами з творів української літератури. Ось кілька таких прикладів: »Оточення армії Врангеля« (Ю. Яновський). »Вороже оточення« (Донч.). »Лікарі порадили їй змінити оточення« (Леся Українка). »Гірське оточення« (Досв.).

Немає слова »окруження« і в словнику української мови Б. Грінченка (1909), немає цього слова і в усіх інших українських словниках. Отже, це слово ніяк не належить до »питомих« українських слів. Воно належить до категорії русизмів, яких уживають ті мало освічені українці, які не знають української мови і не хочуть її знати, бо ніколи не заглядають у словники. Таким особам варто було б послухатися поради Максима Рильського:

Не бійтеся заглядати у словник:
Це пишний яр, а не сумне провалля...

Тепер пошукаємо слово »многий«. В академічному словнику (1932) читаємо: *Многий* (це в рос. частині), українські відповідники: *багатохто, застаріле: многий*. Ця позначка вказує на те, що слово *»многий«* не належить до лексики сучасної української літературної мови. Слово *»много«* перекладається такими словами: *багато, багацько*. І знову зазначено, що слово *»много«* — *застаріле* і не належить до лексики сучасної української літературної мови. У словнику Г. Голоскевича слів *»многий«* і *»много«* немає. Складні слова з першою частиною *»много«* мають такі українські відповідники: *багатоголосий, багатоголовий, багатодітний, багатозначний, багаторазовий, кількаразовий, багатокрилий, довголіття* (рос. *многолетие), багатоликий, багатолюдний, багатомільйоновий, велемудрий* (рос. *многомудрый), різноманітний* (рос. *многообразний)* і т. д. Із цих прикладів бачимо, як треба перекладати російські складні слова з першою частиною *»много«*. А от слова *»множина«, »множити«* є в українській літературній мові.

В українській мові є слова *»осторога«, »остерігати«, »остерігатися«*, але слова *»осторожність« НЕМАЄ!* Це чисто російське слово, в російській мові воно має форму *»осторожность«*. Рос.-Укр. Словник за редакцією акад. С. О. Єфремова дає такі українські відповідники до цього російського слова: *обережність, обачність, бути обережним, це дуже обережна, обачна людина«. »Ти не обережна«* (П. Мирний). »Хліб бороб був *обережний«* (М. Вовчок). »Прохіра дійшла до такої *обережности...«* (М. Коцюбинський). Отже слово »осторожність« — це непотрібний і шкідливий русизм, який ніколи не вживається в сучасній українській літературній мові!

Слово *»зарево«* — русизм. У цьому нас переконує академічний словник 1929 року за ред. наших найвидатніших філологів В. Ганцова, Г. Голоскевича, А. Ніковського, акад, А. Кримського та інших. Свідчення проф. Щербаківського, що це слово є в староцерковному (себто в староболгарському) лексиконі, ніяк не заперечує того, що це слово не належить до лексики *сучасної* української літературної мови, бо староцерковний лексикон — це не лексикон сучасної української літературної мови! Ось краще погляньмо в словники. Академічний словник сучасної російської літературної мови, т. 4, 1955 р. на стор. 843-844 подає російське слово *»зарево«* і ілюструє його прикладами, взятими з творів Крилова, Тургенева, Чехова, Купріна та інших

письменників. Натомість українські словники Г. Сабалдиря (1926), А. Ніковського (1927), Ізюмова (1930), Голоскевича (1930), акад. словник 1929 р. за ред. А. Кримського, Ганцова, Голоскевича, акад. словник 1958 р., акад. словник 1968 р., акад. словник 1972 р. в українській частині *не маю слова* »*зарево*«, а лише такі українські відповідники до цього російського слова: »*заграва*«, »*полиск*«, »*полиски*«, »*жарево*«, »*проміття*«. Всі ці слова ілюстровані прикладами, взятими з творів Лесі Українки (»... кривава *заграва* розіллється по лісі«), М. Коцюбинського (»... червоне *проміття* пожежі«), С. Васильченка (»... встає рожеве *жарево*«), П. Тичини (»*Заграви* хитаються на хмарах«), Івана Франка (»Криваво заходило сонце за хмари, обливаючи їх *загравою*«) та з творів інших українських письменників. От як бачите, у П. Одарченка ніяких емоцій не було, коли він захищав українське слово »заграва« і відкидав російське слово »зарево«. Одарченко нічого не вигадав, не відкривав ніяких америк, він лише *констатував факти: наявність* слова »*зарево*« у *російських словниках* і в російській мові і *відсутність слова* »*зарево*« в українських словниках.

В усіх українських словниках російське слово »*зарево*« перекладається українським словом »*заграва*« та іншими словами-синонімами. Все це незаперечні факти! У словнику Б. Грінченка (1907) також немає слова »*зарево*«, а є українське слово »*заграва*«, яке перекладено російським словом »*зарево*«. Цікаво, що навіть найновіше видання академічного словника української мови не подає слова »*зарево*«, в той час як багато інших слів — русизмів-діялектизмів цей словник подає із помітками: діял., застаріле, рідко вживане і т. д. Отже цей русизм мусимо відкинути, так само як ми відкидаємо зафіксовані в »Малоруско-німецькому словарі« Є. Желеховського (Львів, 1885) русизми: *палач, паренъ, баринъ, дійствительний, діятельний, аист.* Відкидаємо ми й русизми, які часто вживалися в галицькій пресі на початку XX стол.: *перевод, учебник, кружок, ошибка, очки, средство улучшення* і т. д.

Проти такого засмічення української мови русизмами свого часу рішуче виступав львівський журнал української молоді »Молода Україна«. В статті »Замітки в справі української літературної мови« (»Молода Україна«, Львів, 1905, ч. 2, редактор В. Панейко) рішуче відкинуто такі русизми: *учебник, діятель, тогди, руский язик* і натомість замінено ці чужі слова словами української літературної мови: *підручник, діяч, тоді, українська мова.* Заклики львівської »Молодої України« ще й тепер живі й актуальні для американських українців! Конче треба позбутися решток »язичія« і плекати українську літературну мову!

На жаль, вплив того »язичія« (мішанини української мови з російською та церковнослов'янською) відчувається ще й тепер у мові українських газет в Америці. Мова цих газет засмічена численними русизмами: *безпристрасно* (рос. безпристрастно, укр. безсторонньо, неупереджено), *виздоровів* (р. выздоровел, у. видужав), *виводи* (р. выводы, у. висновки), *у воздусі* (р. в воздухе, у. в повітрі), *жалувався*

(р. жаловался, у. скаржився), *завіщення* (р. завещание, у. заповіт), *заключувати умову* (р. заключать соглашение, у. укладати угоду), *нанесли поразку* (р. нанесли поражение, у. завдали поразки), *будуть нестися звуки* (р. будут нестись звуки, у. лунатимуть звуки), *насікомі* (р насикемые, у. комахи), *негодування* (р. негодование, у. обурення), *образування* (р. образование, у. освіта), *ограничення* (р. ограничение, у. обмеження), *опитний* (р. опытный, у. досвідчений), *вела переписку* (р. вела переписку, у. листувалася), *подрібний опис* (р. подробное описание, у. докладний опис), *матеріяльне положення* (р. материальное положение, у. матеріяльне становище), *пол* (р. пол, у. стать), *прибіжище* (р. прибежище, у. притулок), *полковник прийшов до себе* (р. полковник пришел в себя, у. полковник опритомнів, очуняв), *принимали* (р. принимали, у. приймали), *приміненння* (р. применение, у. застосування), *переговори продовжуються* (р. переговоры продолжаются, у. переговори тривають далі), *приходи і розходи* (р. приходы і расходы, у. прибутки й видатки), *тюремна решітка* (р. тюремная решетка, у. грати), *закон ввійде в силу* (р. закон войдет в силу, у закон, набере чинности), *слухи* (р. слухи, у. чутки), *товпа* (р. толпа, у юрба, натовп), *совпадає* (р. совпадает, у. збігається).

Проти такого засмічення української мови русизмами треба рішуче боротися. »Хибною тропою« ідуть не ті, що борються за чистоту української мови, а ті, що захищають мовне сміття, зокрема чужі українській мові русизми.

ЧИТАЙТЕ — ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!

ТИЖНЕВИК

»ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ«

»ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ« — орган української самостійницької думки та речник українського визвольного руху. Він подає правдиві інформації про події на українських землях, а також приносить обширні відомості про міжнародні події, насвітлюючи й коментуючи їх в дусі інтересів української справи. *»ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ«* речево дискутує й роз'яснює всі суспільні, політичні й культурні питання української еміґрації й постійно містить хроніку українського життя з усіх закутків світу. *»ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ«* — це універсальний часопис української еміґрації в усіх країнах поселення, що повинен знайтися в руках кожного свідомого українця, якому доля нашої Батьківщини не байдужа.

Передплату у Великій Британії приймає:

Українська Видавнича Спілка

200, Liverpool Road, London, N1 1LF

Адреса Видавництва:

Verlag Schlach Peremohy

München 8, Zeppelinstr. 67, Germany.

Протопресв. Н. ПЛІЧКОВСЬКИЙ

25-ЛІТТЯ ПРИЯТЕЛІВ ТВОРЧОСТИ М. ЗЕРОВА В АВСТРАЛІЇ

М. Зеров

Товариство Приятелів Творчости Миколи Зерова в Австралії, яке далі будемо називати Товариством ім. М. Зерова, недавно відзначило 25-річчя свого існування. Товариство ім. Зерова засновано 26. 6. 1955 року ініціятивною групою в складі: І. Сторожук-Вознюк, К. Каздоба, Т. Кропив'янський, Б. Захарів, Лідія Каздоба (одружена Ростек) і мґр З. Ростек.

Збори постановили, що метою організації буде видавання не лише творів проф. М. Зерова, а й творів інших тогочасних письменників, знищених комуно-московською владою і таких, твори яких заборонені в Україні. Тоді ж присутні одноголосно обрали Управу Т-ва в такому складі: голова — І. Сторожук-Вознюк; секретар — Т. Кропив'янський; організаційно-фінансовий референт — К. Каздоба.

Здавалося, що така маленька горстка людей без найменших фінансових засобів, і самі в особистих боргах, без будь-яких технічних засобів не буде спроможна видавати твори таких видатних письменників, замучених комуно-большевиками, як професори: М. Зеров, П. Филипович, М. Драй-Хмара та інші, праці яких не вмістиш в невеличку брошурку. Але віра й горами рухає, а сила духу, яка родиться з сильної віри, творить чудеса. І таким чудом є не лише двадцятип'ятирічне існування Т-ва ім. М. Зерова, а що найголовніше — безперервна видавнича діяльність на протязі цього чвертьсторіччя.

З першої Управи Т-ва ім. М. Зерова в 1957 р. вибув її секретар Т. Кропив'янський, який виїхав на постійне перебування до США. Його

місце заступив Юрій Словачевський, який виконує обов'язки секретаря Т-ва дотепер (вже 22 роки). В грудні 1959 р. нещадна смерть вирвала з Управи Т-ва її голову сл. п. І. Сторожука-Вознюка. Головство в Управі Т-ва перебрав д-р І. Ващишин на початку 1960 р. Одночасно до Управи було введено Д. Нитченка, як заступника голови Управи і Степана Костишина, як помічника організаційно-фінансового референта. Ось в такому складі працює нова Управа Т-ва від 1960 р., в якій зі старого, чи первісного складу залишився лише один Кузьма Каздоба, що був і є рушієм, душею і невтомним робітником-ентузіястом збереження творчости найвидатніших письменників і поетів знищених жорстоким окупантом, а твори яких заборонені в СССР.

За свої двадцять п'ять років існування, завдяки наполегливій праці Управи, а зокрема її організаційно-фінансового референта К. Каздоби, за дійовою підтримкою фундаторів і жертводавців було видано твори замучених письменників, поетів і учених доби відродження:

1. *Микола Зеров* »Corollarium«, збірка літературної спадщини, 226 стор., під редакцією М. Ореста-Зерова, Інститут Літератури. Мюнхен, 1958 р.
2. *Микола Зеров* »Нове українське письменство«, історичний нарис. Випуск перший, 308 стор., під редакцією д-ра Михайла Ореста-Зерова. Інститут літератури, Мюнхен, 1960 р.
3. *Михайло Орест* »Безсмертні«, збірка документальних спогадів про М. Зерова, П. Филиповича і М. Драй-Хмару, 331 стор., під редакцією М. Ореста-Зерова. Інститут літератури, Мюнхен, 1963 р.

   Цього останнього видання автор і редактор д-р Михайло Орест-Зеров, брат проф. Миколи Зерова, вже не побачив. Він помер в 1962 р. після підготови книжки »Безсмертні« до друку.
4. *Павло Филипович* »Література«, 563 стор. Друкована УВАН в США. Редактор проф. Григорій Костюк. Видана засобами Т-ва ім. Миколи Зерова в Австралії.
5. *М. Драй-Хмара* »З літературно-наукової спадщини«. Видання НТШ, Нью-Йорк—Париж—Сідней—Торонто, 407 стор., 1979 р., редактор проф. Г. Костюк.
6. *Євген-Плужник* »Три збірки«. До цього видання Т-во ім. Зерова прислужилося лише фінансовою допомогою у висоті 40% вартости видання.

При цьому треба згадати, що всі книги видані надзвичайно охайно і в твердій оправі. Особливо вдало з технічного боку видана книга »З літературно-наукової спадщини« Михайла Драй-Хмари. Вона має гарний папір, рельєфний шрифт, чудесну темно-зелену обкладинку з написами золотими літерами. Ця книга являє собою шедевр друкарської вмілости. Видання її співпало до двадцятип'ятиліття існування Т-ва ім. М. Зерова. З цієї нагоди в малій залі Українського Дому в неділю 1-го червня 1980 р. зібралося понад п'ятдесят осіб почесних фундаторів, членів і прихильників Товариства.

Вечір відкрив голова Т-ва д-р І. Ващишин і дав слово організаційно-фінансовому референтові Т-ва К. Каздобі, який у довшому нарисі вказав на пройдений шлях Т-вом за 25 років, про досягнення на видавничому відтинку, про труднощі й про успіхи, про болі й про радощі, про всіх тих, хто в такій чи іншій мірі спричинилися до видання згаданих шести книг. Особливо теплим словом згадав К. Каздоба редактора перших трьох книг сл. п. д-ра Михайла Ореста (Зеров) та спочилих фундаторів: першого голову Управи Т-ва І. Вознюка-Сторожука, полк. Харитоненка, сотника Федорка, д-ра Осипа Менцінського. Подякував за незрівняно великий вклад праці у видання книг: П. Филипович — »Література« і роздаваної на вечорі книги Михайла Драй-Хмари »З літературно-наукової спадщини« і їхньому редакторові і упорядникові проф. Григорію Костюкові. Особливо щиру подяку висловив К. Каздоба часописові »Вільна Думка« і її видавцеві Володимирові Шумському за ту незмірно велику допомогу Т-ву через беззастережне та незапізнене друкування звернень Управи Т-ва до української громадськости, до своїх членів, за друкування статтей, які насвітлювали діяльність Т-ва, завдяки чому Управа Т-ва мала тісний зв'язок зі своїми членами й прихильниками й заохочувала їх до матеріяльної підтримки Т-ва. Одночасно К. Каздоба вказав на те, що видання Товариством творів замордованих і заборонених неоклясиків комуно-большевицьким урядом в СССР змусило той уряд в Києві дати зарядження своїм видавничим органам видати твори замучених неоклясиків і писати про замучених так, нібито вони не лише не були замучені, а щобільше нібито вони не були принципово ворогами соціялістичного ладу (цікаво за що ж тоді згаданих трьох запроторили в найстрашніші концтабори смерти, з яких майже нема повороту, як Соловки і горезвісна Колима?). І підневільні совєтські письменники й публіцисти, яких КҐБ навчило ходити покірно на високо підвищеній линві без сітки внизу, сумлінно і »діялектично« виконали наказ »партії і правительства« й видали книжку »М. Драй-Хмара, Вибране« (Поезії та переклади), Радянський письменник, Київ, 1969 р. Це видання появилося через шість років після видання книги »Безсмертні« Т-вом ім. М. Зерова в 1963 р. та книги »Михайло Драй-Хмара. Поезії« в 1964 р., яку видала дружина автора Ніна Петрівна Драй-Хмара. Немає жодного сумніву, що еміґраційні видання про Драй-Хмару, як і про інших неоклясиків, змусили окупанта теж щось про них написати і опублікувати хоч лише вибране з їхньої творчости.

Цікавим і повчальним є для українського загалу й не лише для українського, передне слово С. А. Крижанівського у київському виданні творів Драй-Хмари, з якого К. Каздоба зачитав наступне:

»Що ми знали про Михайла Драй-Хмару? Знали як поета єдиної книги віршів »Проростень«, що вийшла 1926 р. Знали як учасника угруповання неоклясиків і автора сумнозвісного сонета »Лебеді«. Відомий він був і як перекладач, головним чином з російської, білоруської та французької. У свій час »Вінок« М. Богдановича українською мовою вперше вийшов у перекладі Драй-Хмари. А що повинні знати і чи

повинні знати? Чи, може, краще б хай поглинула його ріка небуття? Ні, в історії культури, літератури, мистецтва ніщо не зникає без сліду, якщо це було справді художнім, бодай невеличким відкриттям в галузі людського духу. Свій слід в історії української поезії, більше того — поезії радянській лишив і Михайло Драй-Хмара. Розмова про нього тим більше необхідна, що буржуазно-націоналістичні »знавці« української літератури ніби присвоїли собі монопольне володіння деякими письменниками та літературними угрупованнями, насамперед ВАПЛІТЕ та неоклясиками. А читач хоче знати правду...«

Цей витяг свідчить наскільки корисною була видавнича діяльність нашого Т-ва ім. М. Зерова. Вона дійсно в делікатний спосіб примусила згадати в Україні добрим словом про Зерова, Филиповича і Драй-Хмару й признати, що творчість неоклясиків таки була »справді художнім, бодай невеличким, відкриттям в галузі людського духу«, така творчість, яку ніяк не могла поглинути ріка забуття.

Рівнобіжно треба пригадати, що писали про неоклясиків учені від літератури ще не так давно — бо тільки в 1957 р.: »Були в поезії того часу (1920 рр. — Ред.) і явища принципово чужі народові, ворожі соціялістичній суті радянської літератури. Не треба бути дуже проникливим, щоб відчути глибоку неприязнь і відчуженість від революційної дійсности за холодними античними стилізаціями М. Зерова (збірка »Камена«, 1924), які іноді ставали під його пером »езопівськими« політичними алегоріями або за оберненим у минуле, в »щиро національний« хуторянський побут віршами М. Драй-Хмари (»Проростень«, 1926). Радянська українська поезія в своєму зростанні нещадно відмітала геть все чуже і вороже народові«.

Це писалося в 1957 р. Тоді збірка поезій М. Драй-Хмари »Проростень« була і чужа народові, а в 1969 р. вона стала »відкриттям у галузі людського духу«. У якого сірка совєтські видавці й публіцисти будуть позичати очей, щоб виправдати свою дволичність і забріханість!

Відзначаючи величезні заслуги Управи Т-ва ім. Миколи Зерова на видавничому полі не можна оминути доброю згадкою і сердечною подякою того, хто всі 25 років безперебійно й невтомно працював і ніс найбільший тягар видавничої справи: Кузьму Прохоровича Каздобу. Це селянин з Херсонщини. В серпні 1929 р. разом із батьком арештований і пізніше вивезений на північ Росії. В нестерпних умовах концтаборів промучився сім довгих років. Маючи освіту початкової школи К. Каздоба наперекір всім перепонам на засланні досконало опанував шоферування. Принижений і катований московським окупантом К. Каздоба леліяв у своєму серці надію розказати світові про жахіття московської тюрми народів — СССР. Опинившись у вільному світі, він розпочав працю над великою книгою спогадів під заголовком »Заметений Шлях« або »Хресна дорога розкуркулених«. Це книга великого формату на 367 сторінок. Видати її своїм коштом для автора було трудно, але, відмовляючи собі і родині в комфорті (навіть відмовився від автомашини, будучи досвідченим шофером) зібрав гроші на виган-

ня цих знаменитих спогадів. З молодих літ зрозумівши, що в »своїй хаті своя правда і сила і воля« К. Каздоба шукав шляхів боротьби за ту »свою хату«. В цих пошуках він прийшов до висновку, що сьогодні успішно боротися з московським окупантом і своїми »татарськими людьми« можна лише словом правди й прикладом самопожертви. Шукаючи за такими елементами правди, які б дошкульно вдаряли по окупантові, К. Каздоба зі своїми однодумцями постановив сказати правду про замучених професорів-поетів М. Зерова, П. Филиповича, М. Драй-Хмару. Відгук з окупованого Москвою Києва на їхню працю свідчить, що К. Каздоба і його однодумці обрали правильний шлях боротьби з ворогом.

Після слова К. Каздоби про двадцятип'ятирічну працю Т-ва д-р І. Ващишин виголосив реферат про життя і творчість Михайла Драй-Хмари і його трагічний кінець — смерть від виснаження в концтаборі Колима, смерть в розквіті творчих сил, а відтак К. Каздоба та Ю. Словачевський роздали нововидану книгу »Михайло Драй-Хмара — з літературно-наукової спадщини«. Вручено книги священикам, з яких присутнім був тільки автор цих рядків, а також і почесним членам-фундаторам. Всього було роздано 43 книги.

Опісля слово забрав Голова Української Громади Південної Австралії мґр Зенон Ростек, який від імені Управи і цілої Громади дякував Управі Т-ва ім. М. Зерова, яка на протязі двадцятип'яти років невтомно і без всякої винагороди матеріяльного порядку працювала над збиранням і виданням творів заборонених, раніше замордованих письменників, учених і поетів України. Він подякував фундаторам і жертводавцям, за гроші яких видано книги і висловив надію, що Товариство не припинить своєї праці, а й далі працюватиме з таким завзяттям.

»Русифікація, економічна експлуатація, принижування гідности неросіян і винищувальна протинаціональна політика »старшого брата« створюють для українців нестерпні умови життя. Їх провідні діячі приходять до висновку, що русифікаторському насильству необхідно протиставити свободу національного самопізнання, самоусвідомлення і самовироблення. Разом із тим конечні і максимальний культурний розвиток на ґрунті національної мови, традицій та послідовна боротьба проти російського великодержавного шовінізму.

Українці свідомі того, що на практиці »ще тісніше зближення« з російським народом означає насильницьке »зливання націй«, а передусім української, з націею російською. Панівна російська нація послідовно намагається здійснювати »злиття націй« у межах своєї імперії на базі російської культури«.

(Ствердження й постанови V-го Великого Збору ОУН)

Провід Організації Українських Націоналістів з великим смутком повідомляє членство ОУН і українське громадянство, що 14 грудня 1980 року в Курітибі, Бразілія, несподівано на удар серця помер видатний член української нації, провідний член Українського Визвольного Руху, заслужений член ОУН, Тереновий Провідник ОУН,

сл. пам. інж. Павло БОРУШЕНКО

Покійний народився 17 липня 1902 р. в містечку Бариш, Бучацький повіт, Західня Україна, у малоземельній селянській родині. Народню школу закінчив у рідному містечку. Вже від зарання молодих років прийшлося Покійному ділити важку долю скитальця. В 1916 р. родину Борушенків евакують австрійські війська до горезвісного табору у Ґмінді. Тут молодий Борушенко закінчує перші гімназійні кляси, потім учиться в Чехо-Словаччині, а іспит зрілости в 1924 складає в українській Академічній гімназії у Львові. Перший семестр техніки відбуває в Українському Таємному Університеті, а потім закінчує Львівську Політехніку дипломом інженера-мірника.

У 1935 році Покійний одружився з Іванною Середницькою зі Стрия. З початком 1949 з Регенсбургу емігрує до Бразілії. Щойно по 10 роках фахової відповідальної інженерської праці, де Покійний зформував ряд нових міст для штату Парана — Бразільська Федеральна Інженерська Палата уповноважила Його до виконування професійних робіт на цілому бразільському національному терені. Тоді Покійний стає інженером Бразільського Федерального Уряду, з рамени якого виконує багато відповідальних інженерських робіт у різних містах Бразілії. В першому періоді виконував поміри для урбаністики, а в другому для гідравліки. Про успіхи інженерських робіт Покійного неоднократно писала бразільська й майже вся українська преса.

Родина Борушенків приїхала до Бразілії з малими донями: 8-річною Оксаною й 3-річною Ларисою. Виховали своїх дітей в українськім національнім дусі та завершили їхню освіту у високих школах.

Сл. пам. інж. Борушенко, впродовж свого трудолюбного життя, крім виконування відповідальної професійної праці, постійно працював жертовно й віддано для ідеї визволення України. У зв'язку з цим Йому приходилося з боку ворогів переживати різні переслідування. Він цим не зражувався, але з великою послідовністю відважно йшов та інших організував до боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу.

Покійний був обдарований глибоким природним розумом. Так, як був безкомпромісовим і твердим у боротьбі з ворогом України, так до своїх земляків ставився з теплою сердечністю, вирозумінням і щирою добротою. Це був безкомпромісовий борець, вірний принципам украї-

їнської визвольної революції й націоналістичної ідеї. Був великим приклонником ідеї Українського Патріярхату, гостро виступав проти асиміляторів у нашій Церкві і в національному житті.

Упродовж довгих років був постійним представником нашого націоналістичного органу »Шлях Перемоги«, для якого жертовно трудився і постійно дописував.

Покійний брав активну участь у громадському житті. Був членом централь, які діють у Курітибі: »Хліборобсько-Освітний (ХОЗ) і »Товариство Прихильників Української Культури« (ТПУК) та інших українських установ. Його запрошували з доповідями на українські національні імпрези до різних міст Бразілії. Крім »Шляху Перемоги«, який уважав найкращою українською газетою, також дописував до »Гомону України« в Канаді та до бразільських газет »Хлібороб« і »Праця«.

Українська нація втратила вірного сина, а Організація Українських Націоналістів — свого визначного члена.

Провід ОУН висловлює горем прибитій Дружині Покійного, Донькам, Унукові та усій родині в Україні й на чужині найглибші співчуття.

Заупокійна Служба Божа відбулася в неділю 21 грудня в УКЦеркві Різдва Матері Божої в Курітибі.

Вічна Йому пам'ять!

ПРОВІД ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

Подаємо сумну вістку членству всіх Організацій Українського Визвольного Фронту та всій українській спільноті, що 14-го грудня 1980 року в Курітибі, Бразілія, на 78-му році життя відійшов у вічність

сл. пам. інж. Павло БОРУШЕНКО

Народжений в Україні — Покійний був довголітнім передовим членом Організації Українських Націоналістів, провідним членом Українського Визвольного Фронту і загальновідомим політичним та суспільно-громадським діячем, шо все своє життя присвятив українському народові.

Горем прибитій Дружині Іванні та всій Родині складаємо наші щирі й дружні вислови глибокого співчуття.

Похорон Покійного відбувся в Курітибі.

Нехай чужа земля легкою Йому буде, а пам'ять про нашого Друга боротьби, змагу й праці за найвищу ідею — за українську незалежну державу — залишиться між нами назавжди.

Вічна Йому пам'ять!

ПРЕЗИДІЯ
СВІТОВОГО УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО ФРОНТУ

БІБЛІОГРАФІЯ
надісланих книжок, брошур та журналів

НАШ ТЕАТР — книга діячів українського театрального мистецтва, том І, великий формат, тверда обкладинка, 878 стор.; опрацювання матеріялів — В. Шашаровський, О. Лисяк, В. Середюк, В. Мельник, оформлення машинопису — Галина Полтава, видавець ОМУС, редкол. Олег Лисяк, Григор Лужницький, Леонід Полтава, Володимир Шашаровський, Видавнича Колегія — Юрій Кононів, Василь Середюк, Михайло Івасівка, обкладинка роботи Василя Дорошенка; Нью-Йорк—Париж—Сідней—Торонто 1975 р., нам подарована в липні 1980 р.

Василь Чапленко: ДЕЩО ПРО КРАСНЕ ПИСЬМЕНСТВО Й МИСТЕЦТВО ВЗАГАЛІ, 128 стор., техн. впорядник Іван Овечко, вид. фототипом, Нью-Йорк, 1980.

Марія Жижка: ЯКИМ ІДЕШ ШЛЯХОМ, накл. Зіновія Жижки, Кембрідж, Англія, 176 стор., малого формату, тверда обкладинка, появилася в 1980 р.

Євген Алетіяно-Попівський: З ІДЕЄЮ В СЕРЦІ — ЗІ ЗБРОЄЮ В РУКАХ, Збірка писань, вступне слово д-ра Святомира М. Фостуна, 419 стор., тверда обкладинка, видання Української Видавничої Спілки в Лондоні, 1980 р.

ВОЛОДИМИР ЛАСОВСЬКИЙ, монографія маляра-мистця і теоретика мистецтва; гол. редактор — Мирослава Ласовська-Крук, мовний редактор — Вячеслав Давиденко, великий формат, тверда обкладинка, 128 стор., видавці й патронат — дружина Покійного Мирослава, Рада для Справ Культури СКВУ, Асоціяція Діячів Української Культури і Об'єднання Мистців Українців в Америці; вступні статті Богдана Стебельського й Івана Заяця, з друкарні Гармони Прінтінґ Лтд., Торонто, 1980 р.

АЛЬМАНАХ ОбВУ II 1964-1980 рр., під заг. редакцією д-ра Святомира М. Фостуна, вел. формат, обширно ілюстрований, обкладинка роботи мистця Ростислава Глувка, стор. 202, вид. Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії, з друкарні УВС в Лондоні, 1980.

О. Михайлів: ЛИСОВИЧІ, Хроніка галицького приходства, обкладинка та ілюстрації Едварда Козака, малий формат, м'яка обкладинка, видання Українського Літературно-Мистецького Клюбу в Нью-Йорку, стор. 120, з друкарні Компутопрінт Корпорейшен, Кліфтон, США.

Степан Ткачук: НІЧИЯ ПОРА, ПОСМІХ СВІТУ І КОЧІВНИЦЬКА ДУША, м'яка обкладинка, перша книжка — роман, а чергові дві — поезії, видавн. Критеріон, Бухарест, роки появи — 1977, 1979 і 1980.

І. Форденко: ВІД СТАЛІНА ДО ДАЖБОГА, накладом Автора, 160 стор., м'яка обкладинка, 1980 р.

Святослав Караванський: СУТИЧКА З ТАЙФУНОМ, збірка поезій з короткою передмовою Автора, обкладинка роботи Яреми Гарабача, видання Об'єднання Українських Письменників »Слово« і Українського Видавництва »Смолоскип« ім. В. Симоненка, 188 стор., Нью-Йорк—Балтімор—Торонто 1980.

Олесь Бердник: СВЯТА УКРАЇНА, есеї і листи, впорядкував Богдан Арей, передрук самвидавних творів з України, Українське Видавництво »Смолоскип« ім. В. Симоненка, Балтимор—Торонто, 1980.

Євген Грицяк: КОРОТКИЙ ЗАПИС СПОГАДІВ (для себе самого) — Історія Норильського Повстання, обкладинка роботи Яреми Гарабача, вид. Укр. Вид. »Смолоскип«, Балтимор—Торонто, 1980.

ВІСНИК РЕПРЕСІЙ В УКРАЇНІ, видання ЗП Української Гельсінської Групи, чч. від 1 до 7, США, 1980 рік.

ВЕСТИ ИЗ СССР, чч. 9-10, Мюнхен, 1980.

АБН В СВІТЛІ ПОСТАНОВ КОНФЕРЕНЦІЙ ТА ІНШИХ МАТЕРІЯЛІВ З ДІЯЛЬНОСТИ 1956-1966 (збірка документів) II, видання Організації Українських Націоналістів, БУП ч. 12, тверда обкладинка, стор. 466, 1979.

Англомовні видання

Archim. Victor J. Pospishil: EX OCCIDENTE LEX — From The West — The Law. The Eastern Catholic Churches under the tutelage of the Holy See of Rome, published by St. Mary's Religious Action Fund Cartered and printed by Computoprint Corporation, Clifton, N.J., USA.

POLAND AND UKRAINE, PAST AND PRESENT, edited by Peter J. Potichnyj, Editorial Board — Bohdan Bociurkiw, George S. N. Luckyj, Malony R. Lupul and Ivan L. Rudnycky, cover designed by Myron Levytsky, ser. of The Canadian Library in Ukrainian Studies, published by The Canadian Institute of Ukrainian Studies, Edmonton—Toronto 1980, soft cover, with the list of contributors, index, etc., 366 pp.

Jurij Borys: THE SOVIETIZATION OF UKRAINE 1917-1923 — The Communist Doctrine and Practice of National Self-Determination, revised edition, The Canadian Library in Ukrainian Studies, publ. by The Canadian Institute of Ukrainian Studies, Edmonton, 1980, with index, etc., soft cover, 488 pp.

THE HUMAN RIGHTS MOVEMENT IN UKRAINE — Documents of the Ukrainian Helsinki Group 1976-1980, edited by Lesia Verba and Bohdan Yasen, with introduction by Nina Strokata and preface by Andrew Zwarun, "Smoloskyp" Publishers, Baltimore—Washington—Toronto, 1980, soft cover, 278 pp., The Holiday Press, Inc., U.S.A.

UKRAINIAN WOMEN IN THE SOVIET UNION — Documented Persecution 1975-1980, compiled by Nina Strokata, translated and edited by Myroslava Stefaniuk and Volodymyr Hryshkewych, publ. by "Smoloskyp" Publishers and printed by The Holiday Press, Inc., U.S.A., 1980.

THE PERSECUTION OF THE UKRAINIAN HELSINKI GROUP, publ. by the Human Rights Commission, World Congress of Free Ukrainians, and printed by Harmony Printing Ltd., Toronto, Canada, 66 pp.

Abraham Shifrin: THE FIRST GUIDEBOOK TO THE SOVIET UNION, To Prison and Concentration Camps of the Soviet Union, with maps, photographs, index etc.; Stephanus Edition Verlag AG., Switzerland 1980, sof cover, 380 pp.

THIRTY YEARS — 1950-1980, The Martyrology of a Ukrainian Father and Son, Roman and Yuriy Shukhevych, illustrated, published by the Central Ukrainian Information Service, Toronto—London 1980, 32 pp.

Ivan Kandyba: RUSSIAN UNLAWFULNESS IN UKRAINE; The Life of a Martyr, published by Ukrainischer Institut für Bildungspolitik, München 1980, 40 pp.

ЗАСТУПНИКИ »ВИЗВОЛЬНОГО ШЛЯХУ«

АВСТРАЛІЯ:

Fokshan Library & Book Supply
16a, Prospect Street,
GLENROY, Vic. 3046. Australia.

АВСТРІЯ:

M. Petruszczak
Watzmannstr. B. A/Z 2.
Salzburg-Aigen.

АРҐЕНТІНА:

W. Zastawnyj
1425 Soler, 5039 — BS AIRES
Rep. ARGENTINA.

БЕЛЬҐІЯ:

Omelan Kowal
Bd. Charlemagne, 72. Bruxelles, 4.

КАНАДА:

The League for the Liberation
of Ukraine, 140 Bathurst St.,
Toronto, Ont., Canada M5V 2R3.

НІМЕЧЧИНА:

"Shlach Peremohy"
München, 8.
Zeppelinstr. 67.

ПАРАҐВАЙ:

I. Lytwynowych
Casilla de Correo, 70,
Encarnation.

США:

Mr. H. Cebrij
136 - 2nd Ave.,
New York, N.Y. 10003,
U.S.A.

Чікаґо і околиця:

Bohdan Kaszuba
6427 W. Forest Preserve Drive,
Harwood Heights, Ill. 60656.

Дітройт і околиця:

Mr. Ilko Rozak
5051, Sobieski
Detroit, Mich. 48212.

Ціна цього числа в Кольпортерів і Заступників — £1.50 або 3.50 ам. дол. Всіх Кольпортерів і Передплатників поза Великобританією просимо розраховуватися з нашими Заступниками. Про кожну зміну адреси просимо повідомляти головну Адміністрацію в Лондоні.

»ВИЗВОЛЬНИЙ ШЛЯХ« — ЦЕ НАЙКРАЩИЙ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ І НАУКОВО-ЛІТЕРАТУРНИЙ МІСЯЧНИК ДЛЯ ВСІХ: КОЖНОГО УКРАЇНЦЯ І КОЖНОЇ УКРАЇНКИ, СЛУЖИТЬ ТІЛЬКИ ІНТЕРЕСАМ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ І ЙОГО БЕЗКОМПРОМІСОВІЙ БОРОТЬБІ ЗА УССД!

СПОВНІТЬ СВІЙ ОБОВ'ЯЗОК: ВПЛАТІТЬ ПЕРЕДПЛАТУ, ПРИЄДНАЙТЕ НОВИХ ЧИТАЧІВ І ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ТА РОЗПОВСЮДЖУЙТЕ ЙОГО ВСЮДИ, ДЕ ЖИВУТЬ УКРАЇНЦІ.